

Nicholas Buhmann-Holmes

KAN HYGGE IKKE OVERSÆTTES

NICHOLAS BUHMANN-HOLMES

HYGGE KAN IKKE OVERSÆTTES

HYGGE KAN IKKE OVERSÆTTES

Hvordan er det muligt at gå i krig i årtier, men stadig være betragtet som et hyggeligt land? Det forsøger denne bog at give et svar på. Samtidig giver bogen et kritisk blik på forskellen mellem danskheden i tale og danskheden i praksis.

De seneste års danskhedsdebat analyseres og sættes over for påstande og fakta fra Danmarks historie, bl.a. Irak-krigen, Afghanistan-krigen, og Danmarks forhold til slaveri.

Subnatur

Politik / Samfund

Subnatur

NICHOLAS BUHMANN-HOLMES
HYGGE KAN IKKE OVERSÆTTES

Subnaturen er de biprodukter der kommer, når urbaniseringen skaber en social slagside; når industrialiseringen skaber forladte områder; når krigen efterlader ødelagte nationer – og de nye historier der kan vokse frem heraf.

Forlaget Subnatur søger at udgive den tekst, som problematiserer det bestående og ser muligheden i det kommende. En anskuelse af verden som konstant grobund for nye muligheder, så længe man tør udfordre normalen og lege på den forkerte side af skinnerne.

Subnatur

KAN
HYGGE

IKKE
OVERSÆTTES

Subnatur

Copyright © 2018 Subnatur & Nicholas Buhmann-Holmes
Cover, layout og redaktion: Nicolai Wæver Steskow

www.subnatur.dk

ISBN: 978-87-970791-0-2

Bogen er sat med Garamond
Bogdimensioner: 171 mm x 112 mm

Trykt hos Christensen Grafisk
København, Danmark

Første udgave | Andet oplag

Subnatur

Indhold

FORORD.....	1
DANSKE VÆRDIER I TALE.....	6
1.1 DANSKHED ER EN IDEOLOGI	6
1.2 DANSK EXCEPTIONALISME	25
1.3 HYGGEN OG DET SÆRLIGT DANSKE	31
1.4 DE HYGGELEGE DANSKERE OG DE UHYGGELEGE KRIGE.....	34
1.5 DANSKHEDEN OPSUMMERET	39

DANSKE VÆRDIER I PRAKSIS	44
2.1 DANSK UDENRIGSPOLITIK MODVIRKER DEMOKRATI.....	44
2.2 DANSK UDENRIGSPOLITIK GØR VERDEN MERE USIKKER	63
2.3 DET HANDLER NOK (OGSÅ) OM PENGE.....	76
2.4 DER FINDES INGEN MORALSK GYLDEN DANSK TIDSALDER	88
2.5 DANMARKS FARLIGSTE ORGANISATION	96
2.6 RUSLAND-TESTEN.....	106
2.7 AFSLUTTENDE KOMMENTARER.....	109
TAK TIL	112
NOTER OG REFERENCER	113

Forord

The Danish Way. Mads Mikkelsen kommer cyklende gennem København. Hvad er den danske hemmelighed, spørger han? Er det forholdet til naturen? Er det at kunne nyde fritiden? Er det hyggen? Det er selvfølgelig Carlsberg, men reklamen viser ganske glimrende den selvforståelse, der ligger i danskhedens symboler som fx stearinlys, lykke, cykler, og ikke mindst hygge. Samtidig, siger han i en tilsvarende reklame, er det “*at dele*” en del af danskernes “*natur*” - man deler gerne fx en joke, en dans, en god historie eller en øl.¹ Danskere og hygge hænger sammen.

Samtidig med at være et hyggeland, har Danmark over de seneste årtier deltaget i krige i Kosovo og ex-Jugoslavien, Afghanistan, Irak, Libyen, Irak (igen) og Syrien. Det er ganske paradoksalt for danskhedsdebatten, at “*danske værdier*” anses som fredelige værdier som fx hygge og demokrati, på trods af at Danmark selv modarbejder disse. Og intet sted er paradokset altså så tydeligt, som når det kommer til Danmarks internationale brand som hyggeland.

En 18-årig værnepligtig dansker vil i år 2018 så godt som aldrig have oplevet et Danmark, der ikke var engageret i angrebskrige eller krige afledt af samme angrebskrige. Alligevel må man forestille sig, at hvis vedkommende ender med at blive udstationeret soldat, så er det blandt andet for at forsvare fred og demokrati – til trods for, at Danmark i næsten hele perso-

nens levetid selv har engageret sig i angrebskrige eller deres følgere, og derfor aldrig i den 18-åriges levetid har været et fredeligt land.

Angrebskrige er krige, der ikke kæmpes i nødvendighed af selvforsvar, og disse blev ved Nürnberg-processen kort efter Anden Verdenskrig erklæret for den “*største internationale forbrydelse*.”² Siden 1999 har Danmark næsten uafbrudt deltaget i enten angrebskrige eller krige direkte afledt af samme angrebskrige. Hverken Kosovo-krigen eller krigen i Afghanistan, Irak eller Libyen kan meningsfuldt ses som krige i selvforsvar, eller krige hvor alle forhandlingsmuligheder var udtømt, et andet vigtigt element for at retfærdiggøre en krig.³ Alle krigenes brød enten ved invasionen eller kort efter med international ret og FN. Ydermere kan ingen af dem meningsfuldt ses som humanitære interventioner. I stedet har det været interventioner, hvor man velvidende har udsat endnu flere mennesker for fare, end hvad den indledende trussel, der skulle forhindres, udgjorde. Og alle interventionerne har været drevet af magtpolitik og søgen efter større indflydelse. Hvis læseren tvivler på dette, er der blot ekstra grund til at læse videre i denne korte bog.

Alt dette får dog ingen opmærksomhed i danskhedsdebatten. Skal man tro adskillige artikler, kulturpersonligheder og internationale bogsucceser, så findes danskheden i stedet i hyggen. Denne er noget særligt dansk – endda så meget, at ordet hygge slet ikke kan oversættes. Intet står så stærkt for Danmark som hyggen, der også de senere år er blevet en eksportsucces. Modsat synes intet mere *uhygge*ligt end krig. Bogen her vil også vise, at danskhedsdebatten grundlæggende er en

ikke-debat. Her er det allerede vedtaget, at danskheden er noget særligt og godt. I stedet for en rigtig debat om, hvad Danmark står for, diskuteres derfor blot, om det lige er frikadeller, højskolesangbøger, demokrati eller hygge, der er mest dansk. Danskhedsdebatten er mainstream-identitetspolitik, hvor danskheden på forhånd næsten altid er defineret som god, og hvor der for begge politiske fløje derfor kun er tilbage at diskutere, hvad der er rigtigt dansk eller rigtige danske værdier, men ikke *hvorvidt* danskheden er god.

I slutningen af 2017 mente tidligere minister Bertel Haarder, at såkaldte “nye danskere” skulle sværge troskab til en erklæring, der sagde, at de “*støtter og forsværer de værdier, der gennemsyrrer det danske samfund, herunder ytrings- og religionsfriheden, ligestilling af kønnene, lighed for loven.*”⁴ Som det vil blive klart igennem bogen, så “*gennemsyrrer*” hverken værdier som “*lighed for loven,*” ytringsfrihed, eller nogle af de andre værdier, den danske stats nuværende eller historiske forhold til fx flygtninge, irakere, afghanere og slavegjorte på De Vestindiske Øer. Med Kulturministeriets Kulturkanon kunne man i 2016 stemme om “*de samfundsværdier, traditioner og bevægelser, vi er formet af og fælles om, og som er værd at tage med ind i fremtidens samfund.*” Heri indgik også bl.a. frihed, lighed for loven, og hygge.⁵ Og med denne kanon var al snak om hvilke *uværdige* “*samfundsværdier, traditioner og bevægelser,*” Danmark også er og har været præget af, igen udeladt. Denne bog er opstået som en reaktion på danskhedsdebattens ikke-debat, hvor den konsensusprægede glorificering af Danmark som et demokratisk, fredeligt og frem for alt hyggeligt land, gør

det muligt at gå i krig i årtier, uden at dette får betydning for, hvad Danmark står for.

Danskhedsdebatten har derfor stor betydning - ikke fordi danskheden i sig selv er vigtig, men fordi idéen om danskheden legitimerer krig, død og ødelæggelse. Danskheden fungerer nemlig som en effektiv historiefortælling: Når vi gennem historien lærer, at staten Danmark og dens repræsentanter altid har gode intentioner (selvom der til tider kan begås fejl), så forholder vi os også mindre kritiske til, hvad staten Danmark foretager sig i nutiden. Dette gør sig gældende hos medier såvel som for vores egne fortolkninger af begivenheder. Hvis historien om Irak-krigen om 50 år lyder, at man med gode intentioner gik ind i Irak for at skabe demokrati, men at det var irakerne, der hellere ville have diktatur og sekterisk krig, og det hele derfor fejlede, så skaber man også grobund for, at noget lignende kan ske igen. Den tidligere amerikanske toprådgiver David Frum har allerede fremlagt argumentet om, at irakerne selv var skyld i deres egen skæbne,⁶ og det er ikke utænkeligt, at dette bliver indoptaget som den gængse fortælling. Allerede nu fremhæver Anders Fogh Rasmussen og Helle Thorning-Schmidt, at den store fejl ved at invadere Libyen blot var, at man ikke havde *noke* soldater til stede og altså ikke besatte landet i tilstrækkelig grad.⁷ En udlægning, der blev støttet i Politikens efterfølgende lederartikel.⁸

Vi bruger historien aktivt, som fx vist ved fortællingen om fiskerne, der sejlede jøder til Sverige. Når Irak-kommissionen blev lukket, og der dermed intet retligt opgør blev, så er det endnu mere vigtigt, at den historie, der fortælles, er den sande

historie, og ikke en der sætter Danmark i et lys, så vi lader historien gentage sig. Derfor vil bogen også være en historisk tour de force i, hvad danske værdier *i praksis* er og indebærer, når staten Danmark handler. En historisk gennemgang, der vil nå ud over de luftige ord om demokrati, fred og hygge.

Bogen vil sætte fokus på de underliggende antagelser i danskhedsdebatten, de mange flotte ord om det stolte og ædle Danmark, og hvordan disse evigt altruistiske værdier manifesterer sig i virkeligheden. Frem for alt vil bogen tydeliggøre den diskrepans, der er mellem det *påståede* Danmark og det *praktiske* Danmark. Mellem det Danmark, hvor hyggen udgør essensen af danskheden, og det Danmark, hvor krig og undertrykkelse er grundlæggende for at pleje politiske og økonomiske interesser.

- Juli, 2018

Danske værdier i tale

“De seneste dage har mange af os gjort det, vi danskere er verdensberømte for – hygget os. Når vi skal hygge os i min familie, ser vi Matador.” Lars Løkke Rasmussen, Nytårstalen 2017.⁹

“De ældre sagde til danskerne, at de bare skulle være ærlige og fortælle os, hvis de gerne vil udrydde os alle sammen,” fortalte Mohammed Hussain. **”De sagde, drøb os alle sammen på én gang i stedet for at gøre det langsomt.”** Afghansk mand udtaler sig til Nagieb Khaja, fra *Historien der ikke bliver fortalt* (2013).¹⁰

1.1 Danskhed er en ideologi

Hvordan er det muligt at gå i krig over flere årtier, men stadig være et fredeligt, demokratisk sindet og hyggeligt land? Hvordan er det muligt at opretholde dette selvbillede, når man aktivt og velvidende om konsekvenserne støtter destabiliseringen af en hel region, med over en million tabte menneskeliv som resultat? Hvordan er det muligt stadig at være et fredeligt, demokratisk sindet og ikke mindst hyggeligt land, når selvsamme mennesker, man havde sagt man ville redde med sine militæraktioner, bliver overladt til at drukne i ens eget nærområde? Hvordan er det hyggeligt, når man udviser de flygtede til de stater, man selv har ødelagt, eller når man indespærre disse mennesker på ubestemt tid, blot fordi de er flygtninge? Hvordan er det muligt aktivt at være med til at ignorere og bekæmpe millioner af menneskers holdninger og muligheder for selvbe-

stemmelse, men stadig være et fredeligt, demokratisk og hyggeligt land?

Det er ikke så svært igen. Det kræver nogle gode fortællinger. Nogle gode fortællinger, der som et slør kan skygge for nationens dårlige handlinger. Det kræver i Danmarks tilfælde en *danskhed*. Danskheden er det, der gør, at vi kan vifte med Dannebrog til fødselsdag og i lufthavnen, uden samtidig at tænke på de uskyldige, der er blevet dræbt på vegne af nationen Danmark. Det Dannebrog, der flages med, er samme Dannebrog, der ses på siderne af de danske kampfly – de kampfly, som i Irak og Syrien har deltaget i den internationale koalition, der regelmæssigt slog civile ihjel mellem 2014 og 2016.

Filosoffen Slavoj Žižek skriver om den post-ideologiske tænke måde, at hvor ideologi ifølge Karl Marx gjorde, at man handlede på en given måde uden at være klar over det, så gør ideologi i dag, at man kan være fuldstændig klar over hvad man gør, men dog stadig gøre det.¹¹ Nogenlunde det samme gælder for danskheden i dag. Danmark deltager jævnlige i krig, vold og undertrykkelse, og ganske få vil være i tvivl om dette, hvis man har haft et øje på nyhederne de seneste årtier. Alligevel hyldes danskheden som noget godt. Og som nationens essens regner vi stadig hygge og andre fredelige værdier frem for krigsparathed. Danskheden er altså, inspireret af Žižek, en ideologi, der gør det muligt at vide, hvad den danske stat foretager sig, men ikke medregne det som en del af danskheden. Og på denne måde gør vi det muligt at fortsætte, som vi plejer. Som det vil blive vist, dyrkes denne ideologi fra venstrefløjen til den yderste højrefløj.

En anden politisk teoretiker, Michael Freeden, ser ideologi som en sammenhængende fortælling, der afpolitiserer centrale politiske begreber. Der bliver altså en række begreber, som ikke diskuteres, men bare antages i ideologien.¹² Som det vil blive vist, har danskhedsdebatten afpolitiseret, hvad vi regner som dansk – ikke at vi ikke diskuterer det, men en række fælles antagelser gør, at der er grænser for, *hvad* der regnes som dansk, og hvad der ikke gør. Man kunne altså sagtens påstå, at det giver mening at behandle danskheden som en ideologi.

Indledende skal der falde en kommentar til danskheds*debat*ten, en debat der blandt andet gjorde, at danskhed af P1 blev kåret til årets ord i 2016. Er der da virkelig en debat? For nok bliver danskhed bredt diskuteret, men den store debat om danskhed og danske værdier de senere år er samtidig en *ikke-debat*. Alt imens vi i danskhedsdebatten møder adskillige forskellige holdninger til, hvad danskheden er, så har debatten afpolitiseret centrale dele af danskheden. Nok diskuteres danskheden, men diskussionen er ensidig og bygger altid på nogle få faste antagelser, der aldrig diskuteres. Det er også disse antagelser, der skaber danskheden. Med en grov skitsering kan danskhedens antagelser opgøres til at være de følgende fire: at der findes en danskhed, at denne danskhed er truet, at danskheden er vigtig, og at danskheden så godt som altid er god. Disse fire vil blive gennemgået i de næste afsnit.

Hertil kommer en række mere eller mindre udtalte antagelser, som trækker tråde gennem flere af de andre antagelser. Særligt kendetegnes danskheden ved som oftest at være repræsenteret af hvide, kristne mennesker. Læseren vil sikkert også

selv have opfanget, at dem, der er ofrene for Danmarks krige, kun meget sjældent er hvide eller kristne.

Antagelse 1: Der findes en danskhed!

Når man er vant til danskhedsdebatten, synes det ganske lige til, at der selvfølgelig findes en danskhed. Men skulle man forklare en person, der aldrig havde hørt om fænomenet nationalstaten, at der inden for dette historisk bestemte areal fandtes nogle millioner af mennesker, der var helt særlige og anderledes end alle andre af klodens syv milliarder mennesker, til trods for at de delte både genetik og ofte socialt samvær med folk uden for dette areal, så ville lytteren nok være noget skeptisk. Ikke desto mindre er det alligevel grundlæggende for debatten, at der findes noget særegent dansk, og dette giver sig til kende i en række forskellige former.

På det yderste højre er danskheden bl.a. symboliseret ved Dannebrog og dens kristne symbolik: *“Dannebrog er danskhed. Dannebrog med korset i!”* som Dansk Folkepartis Marie Krarup skrev på Facebook.¹³ Her er danskhed ifølge samme partis Martin Henriksen *“meget mere end – i gåseøjne – bare at være demokrat.”* Danskheden består ifølge Henriksen af *“fælles sprog, fælles kultur, fælles højtider, ytringsfrihed og forsamlingsfrihed.”*¹⁴ Tidligere samme måned som Henriksens kommentarer faldt, havde Dansk Folkeparti og Konservative i øvrigt foreslået, at ansøgere om statsborgerskab skulle til samtale med politikerne for at udspørges om *“vores demokrati,”* og derfor blev det også tydeligt, at det grundlæggende var politikerne, der fastsatte den *rigtige* danskhed.¹⁵ Det er, som Krarups citat viste, også på denne fløj,

at vi finder det mest direkte fokus på kristendommen som udgørende en essentiel del af danskheden. Det er ligeledes her, vi finder islamofobien i sin mest eksplicite form, fx når Martin Henriksen udtaler, at *“danskhed og islam er i opposition til hinanden”* og at *“jo flere der er i Danmark med muslimske baggrund, jo større er truslen mod den danske identitet.”* Socialdemokratiets danskhed rækker i flere tilfælde også ind over dette område, fx da man ville forbyde bederum pga. faren for *“social kontrol”* for *“muslimske elever,”*¹⁶ eller da man ville afskære støtte til muslimske friskoler.¹⁷

I danskhedens politiske centrum findes bl.a. Det Radikale Venstre. Her er danskheden ifølge Zenia Stampe *“fleksibel og dynamisk.”* Dette til trods kunne også hun udpege fem danske værdier: et såkaldt velfærdsfællesskab, frisind, udsyn, demokratisk dannelse og humor, mens også højskolen nævnes. Og Stampe tilføjede, at *“vores danske kultur”* naturligvis skal *“have fortrinsret i Danmark. Vi skal ikke ændre på os selv, bare fordi der er kommet nye til udefra.”*¹⁸ Det er, som så ofte med danskhedsdebatten, ikke helt til at gennemskue, hvem der diskuteres imod. Hvem er det egentlig, der mener, at *“vi”* skal ændre på os selv, fordi der er kommet nye til udefra? Det giver Stampe ikke meget svar på.

På samme midte af danskhedsdebatten findes Kulturministeriets Danmarkskanon, der, i stedet for at give en egen entydig tolkning, lod folk stemme om de vigtigste danske værdier - *“de samfundsværdier, traditioner og bevægelser, vi er formet af og fælles om, og som er værd at tage med ind i fremtidens samfund,”* som det hed sig. De ti udvalgte endte med at være velfærdssamfund, kristen

kulturarv, frihed, frisind, kønsligestilling, det danske sprog, foreningsliv, tillid, lighed for loven og ikke mindst hyggen, som vil blive behandlet mere indgående senere i bogen.¹⁹ Kulturminister Bertel Haarder, der stod bag kanonen, kunne dog også selv svare på, hvilke værdier, der ifølge ham definerede danskheden: Dette drejede sig om det arbejdende folk, ligestilling, cykelkulturen, ytringsfrihed, og højskolen.²⁰

Højskolens vigtighed blev også brugt af professor Svend Brinkmann, der kaldte den Venstre-ledede regerings politik for "*udansk*," efter at regeringen kom med forslag som burkaforbud og strengere straffe i visse boligkvarterer. Brinkmann krævede, at regeringen blev sendt på højskoleophold for at "*tvangsassimileres til vores politiske fællesskabs grundlæggende værdier*," som han beskrev som en af "*det danske demokratis bærende søjler*."²¹ Brinkmann kæder altså højskole, demokrati og danskhed sammen, ligesom Kulturministeriets kanon i øvrigt. I kanonen ses det, udover referencer til højskolen, at også frihed og frisind kobles sammen med demokrati og danskhed. Her lyder det, at begrebet "*frihed*" er "*den grundlæggende værdi for det danske demokrati*," mens "*frisind*" er "*beslægtet med frihedsbegrebet og derved en del af demokratiets værdigrundlag*."²² I "*det danske demokrati*" er både frihed og frisind altså grundlæggende værdier.

I Venstre var daværende minister Søren Pind, der ellers var en af dem, som Brinkmanns kritik senere rettede sig mod, enig i at se højskolen som noget særligt dansk. Pind var i første omgang irriteret over "*mennesker, der mener, man ikke kan identificere dansk kultur. Den findes. Og er distinkt*." Senere blev denne kultur af Pind identificeret som "*højskolesangbogen og salmebogen*."²³ Pind,

Haarder, Brinkmann og Stampe indrammer udmærket det danske politiske centrums danskhed, der indbefatter en større pluralisme og gerne har højskolen som centrum. I dette centrum af den politiske danskhed omtaler man sjældent indvandring som et uoverkommeligt problem, så længe *“vores danske kultur”* har *“fortrinsret,”* som Zenia Stampe udtalte.²⁴

Et vigtigt element i danskhedsdebatten er, hvordan den afkræver ledende samfundspersonligheder svar på, hvad danskheden er, hvis disse personer ønsker at være en del af den bredere debat. Derfor måtte Socialdemokratiet også på banen med sine danske værdier. Her bragte Dan Jørgensen fem elementer, der også står fint i sammenhæng med den centristiske danskhed: solidaritet, lighed, tillid, deltagelse og bæredygtighed.²⁵ Socialdemokratiet er dog ikke nye i danskhedsdebatten og har som nævnt tidligere flere gange været tættere på Dansk Folkepartis islamofobiske linje, enten direkte eller indirekte. Et skridt mod dette, der senere bød på burkaforbud, trusler om forbud mod bederum og fratagelse af støtte til muslimske friskoler, tog daværende statsminister Helle Thorning-Schmidt i 2013. Her fandt hun det nødvendigt at forsvare *“almindelige frikadeller”* og advarede mod at man *“sniger danske traditioner ud af vores offentlige institutioner.”*²⁶

Socialdemokratiet udmærker sig dog generelt ved, at deres nationalsymbol mere end hos noget andet parti er velfærdsstaten, der skal beskyttes. Partiets forperson Mette Frederiksen mente fx i 2016, at Danmarks *“unikke velfærdsmodel”* var truet af indvandring både finansielt og i form af *“parallelsamfund.”*²⁷ Dette udbyggede hun i et andet interview, hvor Frederiksen

mente, at *“denne unikke velfærdsmodel ikke kan forenes med en åben udlændingepolitik.”*²⁸ Socialdemokratiets danskhed er altså kendetegnet ved, at det er den danske velfærdsstat, der er i fare, og velfærdsstaten er derfor det særligt danske, der skal beskyttes. Dette står i modsætning til andre – fx Zenia Stampe – der også har lagt vægt på velfærd som en dansk værdi, men ikke så velfærden som det særligt truede objekt.

Den tidligere Radikale leder Margrethe Vestager ville også gerne tage del i debatten, men dog på afstand. Fra Bruxelles mente hun, at *“danskheden ser stærk ud.”* Ikke nok med det, hun så endda oversejlingen af jøder til Sverige under Anden Verdenskrig som noget særligt dansk: *“Så vidt jeg ved, findes det her kun i Danmarkshistorien,”* sagde hun til DR.²⁹ Den vender vi tilbage til i et senere kapitel. Dermed kan Vestagers udgave af danskheden i spørgsmålet om flygtninge siges at ligge tættere på den, man finder på venstrefløjen. Her er danskheden mere en næstekærlig danskhed med symboler som den ovennævnte sejlads af jøder til Sverige, flygtningehjælp og altruisme. Dette kunne fx ses i Mellemfolkeligt Samvirkes kampagne mod Dansk Folkepartis forslag om tvangsfrikadeller i børnehavner, hvor Mellemfolkeligt Samvirke efterlyste *“bort basale danske værdier som f.eks. næstekærlighed, lighed, rummelighed.”*³⁰ Denne form for danskhed kunne også ses hos SF, der i 2016 optrådte med reklamer som *“Greed er ikke dansk,”* der vist nok var henvendt til kampen mod skattely.³¹ Samtidig har SF også været mere klar end den omkringliggende venstrefløj til at snakke om en særlig danskhed, hvor man bl.a. i 2014 mente, at ikke alle udlændinge respekterede *“danske værdier.”*³² Partiets Karsten Hønge kritise-

rede også i et debatindlæg i starten af 2017, at *“en del venstreorienterede har svært ved at bruge begreber som danskhed, dansk kultur og danske normer”* og at de *“ledsager det med et skævt grin og en afværgende bevægelse.”* Det er ganske symptomatisk for måden, hvorpå danskhedsdebatten kræver et svar af alle og enhver, at manglen på svar i dag kan bruges til en let udskamning på venstrefløjen. Om danskheden mente Hønge, at det *“kan være svært at sætte fingeren præcist på det, som gør os danske”* men at *“det findes jo alligevel.”*³³ Danskhedens stille og rolige snigen sig ind på venstrefløjen har også gjort, at det i dag efterhånden kun er på en mindre del af venstrefløjen, hvor danskheden ikke bruges aktivt. Enhedslisten kritiserede fx Venstre-regeringens politik for at være *“udanske.”*³⁴ Og i en anden version af danskhedsdebatten, der også ses på venstrefløjen, skriver man ikke om danskhedens men staten Danmarks essens. Her har Alternativets Josephine Fock i forbindelse med den manglende hjælp til flygtninge fremkaldt erindringen om *“det Danmark, vi kender,”* noget der ifølge Fock indebærer tolerance og næstekærlighed.³⁵ Grundlæggende har disse to danskheder dog ganske meget tilfælles, hvad end det er danskheden eller den danske stat, der tilskrives næstekærlighed.³⁶

En række forskere udtalte i Berlingske og på Videnskab.dk, at danskheden som debatgenstand ikke var særligt relevant for 50 år siden, men i stedet er bølget frem og tilbage gennem de sidste 200 år. Her fremhæver en af forskerne i Berlingske indvandringens vigtighed i at gøre danskheden politisk relevant.³⁷ Men man kunne anlægge en anden vinkel, der tilskriver det politisk-økonomiske en større rolle i at gøre danskheden til det

største politiske emne de senere år. De seneste 40 år har nemlig været kendetegnet ved aftagende magt for fagbevægelsen i Europa, hvilket har “nødvendiggjort,” at socialdemokratiske partier har måttet søge mere samarbejde med erhvervslivet, i stedet for i højere grad at forsøge at gøre op med erhvervslivets indflydelse. Dette har – sammen med flere andre sammenfaldende forhold – nødvendiggjort et nyt samlingspunkt, som partierne realistisk kunne kæmpe imod. Her har indvandring og radikal islam været nemme muligheder for en ny fælles modstander, da der her kunne bygges på gamle stereotyper og racisme. Ud fra disse nødvendigheder, har venstrefløjen belejligt kunne tage del i debatten om danskhed på præmisser, der ser danskhed som et fænomen truet af islam og muslimer. Og når også Socialdemokratiet, Danmarks traditionelt største parti, tager del i danskhedsdebatten, har det nødvendiggjort, at alle politiske partier må tage stilling til, hvad danskheden er. Derfor diskuteres det udelukkende, *hvad* danskheden er, men ikke om den overhovedet *eksisterer*.

Få argumenter, der gør modstand mod antagelsen om, at danskheden eksisterer, får plads i danskhedsdebatten. Til tider fremsættes det, at danskheden jo skylder så meget til oplysningstidens frihedsidealer, at danskhed i virkeligheden blot er en afspejling af en såkaldt *vestlighed*. Dette udtrykkes bl.a. af Berlingske-redaktør Tom Jensen. Her findes så blot en ny, lignende antagelse – nemlig at *Vesten* har en essens. Alligevel kan Jensen dog erklære, at “*demokrati, borgernes retssikkerhed, lige rettigheder og ligestilling, mindretalsbeskyttelse*” alligevel er “*en del af vores samfunds værdimæssige grundfeld.*” Og her er det så det danske

sprog, der er en “grundlæggende værdi, fordi vi næppe ville eksistere som folk og nation uden,” og endda “en særskilt dansk værdi” af den grund, at andre ikke har den.³⁸ Ud over det åbenlyse i at det danske sprog hovedsageligt er tilknyttet til Danmark, findes der ikke meget belæg for Tom Jensens påstand. Mangel på eget sprog er mange andre steder i verden bestemt ikke ensbetydende med ikke at være en nationalstat, eller mangel på nationalisme eller “folk.” Man behøver bare tænke på USA ift. andre engelsktalende lande, man kan tænke på de latinamerikanske lande, eller tage en tur til Balkan. Og siden Danmark ved sine grene til Slesvig, Grønland og Island heller ikke altid har været så entydigt dansksprogligt som nu, må sammenhængen mellem nation og sprog også siges at være svag. Sproget er dog, som Tom Jensen påpeger, ganske rigtig interessant ved dets rolle i at skabe idéen om noget særligt dansk – specielt i forhold til hyggen, som vil blive diskuteret senere.

Tom Jensens henvisning til de såkaldte vestlige værdier fylder dog ikke meget i debatten. Grunden til dette findes i danskhedsdebattens næste to antagelser, der siger, at danskheden ikke blot er truet, men også er særdeles vigtig. Der findes nemlig stort set ikke nogen dansk politisk debat, som ikke kredser om danskheden. Man kan tænke sig, at hvis man i selve danskhedsdebatten skulle prøve at negligere det særligt danske, så ville man da også blive irrelevant – der ville hurtigt være nogen, der kom og snakkede om trusler mod danskheden, og det er i sig selv langt mere spændende end forsøg på nuanceringer. Det, der gør, at danskheden ikke bare *findes* men også er *vigtig*, er

ganske simpelt at danskheden er *truet*. Derfor fås anden antagelse.

Antagelse 2: Danskheden er truet!

Denne antagelse må virke næsten banal, hvis man blot har fulgt tilnærmelsesvis med i debatten. For argumentets skyld vil den alligevel blive skrevet ud her. For det kan godt være, at ingen rigtig kan blive enige om, hvad danskhed er, andet end at den er der. Til gengæld kan snart sagt alle blive enige om, at den er under pres.

Antagelsen udspiller sig i flere versioner. Vi har den formuleret af statsminister Lars Løkke Rasmussen i hans grundlovstale fra 2015: "*vores værdier*" som "*ligeværdet, demokratiet og fællesskabet*" er "*udfordret,*" blandt andet af "*parallelsamfund*" og "*kulturelt betingede tvangsægteskaber.*"³⁹ Og SF's Karsten Hønge så spørgsmålet om den "*nationale identitet*" som under "*hårdt pres.*" Her kom presset pga. "*indvandringen, den mislykkede integration og den såkaldte værdikamp.*"⁴⁰ Dermed er der næsten fælles grund mellem Hønge og Martin Henriksen, hvor sidstnævnte tidligere blev citeret for sin holdning om, at truslen mod den danske identitet stiger med antallet af personer med muslimsk baggrund. Og som tidligere nævnt ville også Helle Thorning-Schmidt være med, når nogen åbenbart ville snige "*danske traditioner ud af offentlige institutioner.*"⁴¹ Lige så banalt det er at skrive, lige så tydeligt er det, at de, der fortrinsvis ses som trusler mod danskheden, er selvsamme, som bombes i Mellemøsten eller drukner i Middelhavet: Det er brune og sorte, typisk muslimer. Derfor er indvandring, muslimer eller den lidt mere

subtile *“parallelsamfund”* også gennemgående som trussel i de fleste danskhedsnarrativer: som i Dansk Folkepartis og Lars Løkkes version hvor disse truer Danmarks identitet og værdier; eller i socialdemokraternes version hvor det er velfærdsstaten, der er truet. Lidt anderledes ses det i den centristiske danskhed, hvor man ifølge Bertel Haarder er *“bundet af vores forpligtelse på menneskerettighederne,”*⁴² mens man, som hans ligesindede, finansminister Kristian Jensen, ikke ser *“noget problem i, at vi har nogle flygtninge, der kommer - bare der ikke er for mange.”*⁴³ I denne centristiske version er det altså nærmere *for meget* indvandring, men ikke indvandring i sig selv, der er truslen, mens en anden trussel i dette narrativ er, at *“danskerne har en tendens til at være meget utydelige værdimæssigt,”* som Haarder siger det.⁴⁴

Også Zenia Stampe mener, at en del af truslen mod danskheden kommer fra danskerne selv. For ifølge Stampe lyder det, at det *“danske frisind er ved at blive lige lovligt klaustrofobisk. På den måde kan man sige, at presset på de danske værdier kommer fra os selv.”* Stampe henviser til, at *“vi er blevet mere fordomsfulde og formynderiske, når det handler om etniske og religiøse minoriteter.”*⁴⁵ Et synspunkt, der bakkes op af den tidligere nævnte Josephine Fock fra Alternativet, der mente, at Danmark ved sin manglende hjælp til flygtninge var ved at sætte *“noget dyrebart over styr,”* hvortil hun tilføjede, at *“det er den største fare, vi står over for i dag.”*⁴⁶

At danskheden er truet er blevet så banal og konsensuspræget en politisk pointe, at ingen rigtig diskuterer selve denne del af debatten, altså *om* danskhed er truet, men snarere *hvad* der truer – det til trods for, at vi allerede har set, at ingen kan blive

enige om, hvad danskheden er. Og derfor kommer presset også alle vegne fra. Truslen er total, og vi må leve i konstant frygt for, at nogen eller noget vil ændre hvem vi er. Og hvorfor underordner begge fløje sig identitetskriseretorikken? Fordi den er guld værd og et evigt politisk trumfkort, hvis man gerne vil gøre sin politiske sag lidt mere slagkraftig. Og herved fås tredje antagelse.

Antagelse 3: Danskheden er altid vigtig!

At danskheden er vigtig kan blot underbygges ved at man tager et kig ud over den politiske debat. Danskhed er eksplicit eller implicit en del af langt de fleste – og alle de største – politiske debatter herhjemme. Fra flygtninge og grænser til alkohol og svinekød, fra *den danske velfærdsmodel* over velfærdsstat, til ægteskab og arbejdsmarked, og videre til beklædning og svømmehalskutymer.

Danskheden er den *framing*, hvorved enhver politisk sag kan gøres vigtig. Som den politiske debats utallige referencer til danskhed gør klart, så er der ingen vej uden om danskheden, hvis man vil gøre sig vigtig i dansk politik. Men danskheden er kun vigtig, så længe danskheden gøres sårbar, udfordret og truet, som det blev beskrevet ovenfor. I og med der er politisk gevinst i at samle et folk mod en ydre trussel, så kan danskheden af politikere og debattører uden problemer holdes som vigtig, så længe danskheden gøres truet.

Og danskheden gøres nemlig truet. Derfor bliver også antagelsen om, at danskhed er vigtig, svær at komme udenom i den offentlige debat. Stiller man sig uden for denne debat, har

man også stillet sig selv uden for indflydelse. Danskhedsdebatten handler om at skabe det *rigtige* folk og fortælle dem, at nogen vil dem ondt på selve deres identitet og hvem de er. Og den politiske logik i dette er klar: Hvis ikke man definerer sit folk, hvem skal man så have til støtte. Intet folk, ingen leder. Ingen danskhed, ingen danskere og dermed ingen dansk statsminister. Dette trækker tråde tilbage til starten af 1900-tallet, hvor lederen af Det Radikale Venstre og senere udenrigsminister Peter Munch så skabelsen af et dansk folk som den bedste måde at opretholde den danske stat. Ifølge professor Lars Bo Kaspersen “*argumenterede Munch for, at den eneste farbare strategi for at sikre Danmarks overlevelse, var udviklingen af et folk forankret i et stærkt nationalt fællesskab.*”⁴⁷ Og kan man samtidig give folk en følelse af, at deres identitet er truet, så rummer det også yderligere potentiale for føjeligheden. Identitetspolitik er altså ikke bare når racegjorte eller transpersoner ønsker lige rettigheder, men også når majoritetsdanskere definerer hvad danskhed er, og hvordan der knyttes særlige rettigheder til særlige identiteter.

Men diskussionen om danskheden er ikke åben for alle svar. I stedet er den, som nævnt tidligere, afpolitiseret. Derfor fås fjerde antagelse, som også ved sine implikationer bliver den vigtigste.

Antagelse 4: Danskheden er god!

Det synes umiddelbart indlysende, at danskheden så godt som altid vil være antaget som noget godt. En sådan antagelse vil gøre det muligt at beskrive det danske som noget, der skal beskyttes mod ydre fjender, så der ad den vej kan opnås magt.

Det er dog alligevel bemærkelsesværdigt, hvor dybt det stikker. Lars Løkke Rasmussen opsummerende ganske fint danskhedens sammensætning i sin nytårstale i starten af 2017: *“Tillid. Respekt. Samarbejde. Det er noget meget dansk. Det kan lyde banalt. Men det er unikt.”*⁴⁸ Forsøgte man at overbevise en ikke-dansker om, at tillid, respekt og samarbejde var *“uniket”* og *“meget dansk,”* ville man utvivlsomt få store udfordringer. For det første fordi nævnte værdier ikke er, hvad der praktiseres af den danske stat selv (som anden del af bogen her også vil vise). Og for det andet fordi det er umuligt at bevise, at tillid, respekt og samarbejde ikke kan findes hos ikke-danskere. Men i et politisk klima præget af danskheden, kommer Løkkes påstand til at fremstå ganske ukontroversiel. Og nok så vigtigt ses det i dette citat, at hvad der ses som *“uniket”* for Danmark, alle er begreber, vi normalt forstår som gode. Tillid, respekt og samarbejde er værdier, der i grove træk støttes af alle.

Men citatet fra Lars Løkke kan ikke fyldestgørende beskrive fænomenet, at danskheden så godt som altid er god. Andre eksempler kan vi finde i det danske sprog. Tag bare udtrykket *“udansk.”* Hvis noget er skidt eller ikke ønskeligt, så er det udansk. Udtrykket bruges fra højre til venstre. Pia Kjærsgaard mente ikke overraskende, at det muslimske tørklæde var udansk.⁴⁹ SF mente, at Dansk Folkepartis modstand mod FN's konventioner var udansk.⁵⁰ Og Zenia Stampe mente også, det var Dansk Folkeparti, der var de udanske – her var det *“udansk at reducere danskheden til historien om kristendom i Danmark.”*⁵¹ Politiken mente så, at det var Bertel Haarders Danmarkskanon, der var udansk.⁵² Og nogenlunde samtidig ville Dansk Folkepartis

Martin Henriksen på TV ikke kalde elevrådsformanden Jens Phillip Yazdani for dansk. Til dette mente daværende udenrigsminister Kristian Jensen at det var “*ret udansk at domme ud fra baggrund, tro eller etnicitet.*”⁵³

I Kristian Jensens tilfælde er det i øvrigt bemærkelsesværdigt at høre dette fra en minister, hvis regering netop målretter familiesammenføring, overførselsindkomst og retskrav efter folks baggrund, og at de mindrebemidlede i denne sammenhæng i øvrigt som oftest er af en bestemt tro og ikke-hvid etnicitet. I dette ligger sandsynligvis en pointe, som er nok så vigtig for en udtømmende afdækning af danskheden: Danskheden er et gennemgående hvidt projekt med gennemgående hvide repræsentationer. I danskheden ses et skel mellem det altid gode Danmark, repræsenteret ved sine ikke-muslimske pølsevogne og ditto frikadeller, det hvide Olsen-banden og Matador over for et uforudsigeligt, ikke-hvidt, ikke-kristent og muligvis uhyggeligt ydre. At Kristian Jensen så kan kalde det “*udansk*” at dømme andre ud fra etnicitet, samtidig med at langt størstedelen af ofrene for nedsatte sociale ydelser, druknedøden i Middelhavet og dansk støttede krige i Mellemøsten er ikke-hvide og ikke-kristne, bliver også et ganske fint eksempel på det hykleriske danske selvbillede som ikke-racistisk.

Der er svært ikke at se en sammenhæng mellem, hvordan danskheden er knyttet til hvide repræsentationer, og hvordan danskheden ses som god. Det ses fx allerede fra flere studier, at hvide mennesker sympatiserer mere med andre hvide end ikke-hvide.⁵⁴ Det må ud fra dette forventes, at hvide mennesker af andre hvide derfor også tillægges bedre intentioner end ikke-

hvide tillægges. Når det gennem danskhedsdebatten så gøres klart, at danskheden så godt som altid er god, og når majoritetens sympatier i højere grad falder på hvide end ikke-hvide, så må danskheden også først og fremmest blive knyttet til hvide end til ikke-hvide personer. Og når Danmark samtidig er "*et kristent land med kristne højtider*," som Venstres udlændinge- og integrationsordfører Marcus Knuth siger, så knyttes danskheden også i højere grad til kristendommen end andre religioner.⁵⁵ Men disse sammenhænge kræver utvivlsomt en mere dybdegående analyse, hvor bogen her kun berører overfladen. Den implicitte konklusion af brugen af *udanske* er ganske klar: Det gode er det danske, og det slette er det udanske. En ikke-dansker, særligt en ikke-hvid, må altså for overhovedet at kunne regnes som god, først se at blive dansker. Og det kan jo være nok så svært, alt efter hvem man spørger.

Til fælles for alle de værdier eller handlemåder, som danskheden af den ene eller anden siges at omfavne, så er de fælles i alle at være *gode*. Fra det snævre som at spise frikadeller, gå om juletræet eller at have været på højskole, til SF's "*Greed er ikke dansk*" og Danmark som tolerant og næstekærligt land, til frisind og solidaritet, til den danske støtte til menneskerettigheder og demokrati. Danskheden er altid af det gode og må af den grund stå i modsætning til det dårlige og det udanske. Det er denne antagelse, der som betingelse for danskhedsdebatten overordnet set afpolitiserer debatten. Danskhed debatteres, men essensen af danskheden debatteres ikke – den findes allerede, og den er til nærmest hver en tid ubetinget *god*.

I stedet for at diskutere, hvilke handlinger, Danmark står bag, så afkræver danskhedsdebatten en fortolkning af et allerede grundlæggende *godt* Danmark. Og siden ingen med ønske om større politisk støtte har noget at vinde ved at tale om Danmarks dårlige handlinger, når deres definition af danskhed skal udlægges, så ignoreres Danmarks bidrag til krig og ødelæggelse fra diskussionen om danskheden. Det danske bliver godt.

“Så hygge er 100 procent nydelse – uden dårlig samvittighed! (...) Og evner man det, fungerer hyggen også som ren meditation og lise for sjælen: Frirummet, hvor man læner sig tilbage, tømmer hjernen, nyder nuet og er nærværende og taknemmelig. En fantastisk evne at have. Måske det er derfor, vi kaldes for verdens lykkeligste folk?” Feminas chefredaktør Camilla Kjems om den danske hygge.⁵⁶

“Efter afvisningen blev de uvelkomne gæster, som de danske myndigheder kaldte romagruppen, sat på et tysk tog til Hamborg-Altona. Gruppen kom siden hen til en arbejdslejr i Hamborg og hovedparten endte i 1942/1943 i udryddelseslejren Auschwitz-Birkenau eller i kz-lejrene Buchenwald og Sachsenhausen. Af gruppen på 68 blev 56 personer slået ihjel. Dertil kommer et antal børn født mellem 1934 og 1944, som også døde i tysk fangenskab.” Om afvisningen af forfulgte romaer ved den danske grænse under 2. Verdenskrig.⁵⁷

1.2 Dansk exceptionalisme

De fire antagelser udgør basis for danskheden. Denne danske nationalisme bygger en fortælling op om danskheden som noget særligt, danskerne som et særligt folkefærd og det danske samfund som et særligt samfund. Denne idé om det særlige nationale fællesskab er ikke fremmed for andre nationer. Fx er en gennemgående idé i amerikansk politik tanken om amerikansk exceptionalisme – dette dækker bl.a. idéen om USA som et foregangsland ift. frihed og individuelle rettigheder, blandt nogle endda som et land med en mission om at sikre disse rettigheder i resten af verden. I stil med den amerikanske exceptionalismes idé om et amerikansk ideologisk, historisk og nationalt særpræg, findes der altså en dansk exceptionalisme: Idéen om Danmark som noget særligt, med en særlig danskhed. Denne kunne blandt andet spores i Lars Løkkes tale om særlige værdier som tillid og samarbejde som noget “*unik*” for Danmark, eller som beskrevet med begrebet “*udansk*.” De direkte implikationer af denne særlige danskhed er, at hvor andre nationers handlinger ofte på forhånd i medier vil blive kritiseret for at være selviske, så vil danske handlinger både på forhånd og efterfølgende blive præsenteret som havende gode intentioner for øje. Et oplagt eksempel er, hvordan Irak-krigen stadig i Danmark kan ses som en “*fej*,”⁵⁸ der havde gode mål som fred og demokrati for øje, til trods for at krigen i virkeligheden var et planlagt forsøg på at forøge de invaderende regerings magt og indflydelse og samtidig skabe øget økonomisk afkast til virksomheder. Et forsøg på magtpolitik, der i store træk lykkedes. Dette beskrives nærmere i bogens anden halvdel.

Det er paradoksalt for debatten i liberale demokratier, at netop deres ideologiske åbenhed gør dem lukkede for en dybdegående kritik af særligt vigtige antagelser. Hvis en lignende debat foregik i Rusland, en *russiskhedsdebat*, formidlet gennem Russia Today, så ville alle se propagandaen lyse ud. Men den relative åbenhed i danske medier gør samtidig debatten mindre åben for at se sine egne ideologiske afgrænsninger af debatten. Vold begået af den danske regering med den danske befolknings tilladelse er ikke skjult. Vi ser dem på internet og TV, aviserne skriver om dem, og vi taler om dem. Men de bliver ikke betragtet som en del af danskheden, fordi vi allerede er blevet enige om de fornævnte antagelser for danskheden.

George Orwell skriver berømt om nationalisten, at *“ikke bare misbilliger han ikke forfærdeligheder begået af sin egen side, men han har også en bemærkelsesværdig kapacitet til ikke engang at høre om dem.”*⁵⁹ Citatet holder også den dag i dag men skævvrides af nogle karakteristika ved dele af danskhedsdebatten, der gør citatet mindre rammende. I Danmark rapporterer de største medier (som vist i bogens anden halvdel) om dansk deltagelse i krig, og om den død og ødelæggelse, som dette medfører. Det rapporteres ganske vist med anden framing, end der rapporteres om andres deltagelse i krig.⁶⁰ Men det censureres ikke. De fleste kender til Danmarks engagement i krige de sidste årtier. Og hvem har ikke hørt om, at vores smartphones eller kaffe er produceret af arbejdere under slavelignende forhold. Idéen om en slags dansk exceptionalisme gør dog, at disse fakta slet ikke rører eller truer danskheden. Og paradoksalt nok får vi gennem mediernes relative åbenhed om dansk krig beviset på den fri

presse, hvorfra vi får beviset på, at i Danmark lever ytringsfriheden. Og hvad er demokrati, hvis ikke ytringsfrihed.

Når danskheden smukt udelader de dårlige gerninger, men opbygges på de gode, så bliver det også lettere at være dansker, fordi ens nationalitet ikke opfordrer til at blive kritiseret. Så længe det er *godt* at være dansker, så længe er man altså også sikret en vis tryghed i sin identitet som dansker. Samtidig betyder dette en forventning om, at andre danskere også er gode. Et paradoksalt eksempel på dette kan ses ved Danmarks placering som næstmindst korrupte land målt ud fra borgernes eget syn på landet.⁶¹ Dette til trods for sagerne om fiskekvoter,⁶² DONG, statsrabatter til banker og store firmaer, eller de talrige andre sager belyst af en række forskere og journalister, der åbenlyst viste magtmisbrug.⁶³ Dette betyder samtidig, at også krige med dansk støtte kan fortsætte, lige så længe man vurderer danskeres moral som overlegen ift. omverdenens.

En skitse over antagelserne i den danske exceptionalisme kan se ud som opstillet i Tabel 1 på de følgende sider.

Tablet 1: Danskbedsdebattens antagelser

	Indhold	Betydning	Hvem
Antagelse 1: Der findes en danskhed	Danskheden findes. Det kan diskuteres, hvad danskheden er, men ikke om den findes. Det regnes som et grundvilkår, at der findes noget særligt dansk.	Danskheden fungerer som vigtig identitetsmæssig afgrænsning fra andre. Det bliver hermed muligt at skabe en samlet enhed af mennesker på tværs af alder, køn og klasse.	En oversigt over debattens forskellige danskheder og hvem der står bag kan ses i tabel 2.
Antagelse 2: Danskheden er truet	Danskheden er truet, enten udefra eller indefra.	Fordi danskheden fungerer som rammen for den politiske debat og er en vigtig identitetsmæssig markør for mange danske statsborgere, er udpegningen af en trussel mod danskheden perfekt til at positionere sig og skabe venner, fjender, ensretning og til at lukke politisk debat.	Se oversigt over trusler i tabel 2.

Tabel 1 fortsat

	Indhold	Betydning	Hvem
Antagelse 3: Danskheden er vigtig	Danskheden er til hver en tid vigtig og vil være rammen for større politiske budskaber.	Når danskheden altid er vigtig, betyder det også, at dette vil være rammen for den politiske debat. Ønsker man gennemslagskraft i debatten, skal et budskab altså sættes i relation til danskheden.	- Højrefløj (DF, dele af V, K og S): Altid - Midten (R, dele af S, V og Å): Ofte - Venstrefløj (SF, Ø, dele af Å): Stigende men ofte mindre direkte.
Antagelse 4: Danskheden er god	Hvad der kaldes dansk, er godt. Hvad der kaldes udansk, er skidt.	Hvis en dansker begår en udåd, vil det ikke være pga. personens kultur eller natur, men vil nærmere være en fejl på trods af gode intentioner. Begås samme udåd af en udlænding, skyldes det dennes dårlige natur, kultur eller intentioner. ⁶⁴	Antagelsen ses gennemgående i den politiske debat og i journalistikens vinkler. Til tider udfordres antagelsen, men i så fald nærmere fordi nogen har brudt, hvad danskheden plejede at være (se afsnit 2.4).

Men der er mere, der er med til at skabe og fastholde idéen om dansk exceptionalisme. Følgende afsnit vil fokusere på et særligt artefakt for danskheden: hyggen.

“Hygge is difficult to pronounce. (Try “hew-geh”.) It is also tricky to describe. Writers have tried “the art of creating intimacy”, “cosiness of the soul” and “cocoa by candlelight”. It is an attitude rather than a recipe, evoking relaxation with close friends or family. Many see it as a quintessential element of Denmark’s national character.” The Economist om den danske hygge.⁶⁵

“Han blev cirka kl. 19.52 iført bodycuff med fuld fiksering af hænder, arme, ben, knæ og ankel. (...) Kort efter fandt betjentene ud af, at den 21-årige havde »et barberblad på ca. 3x4 mm« i munden, men selv om betjentene forsøgte at få det ud, lykkedes det ikke. I stedet begyndte den 21-årige at bløde fra munden og spyttede en blanding af spyt og blod ud på gulvet. Da blødningen tog til, lagde betjentene ham ned på madrassen på »venstre side for at hindre, at udlændingen fik blod og spyt ned i luftvejene«, og, som det tilføjes, fordi han fik »sværere ved at modsætte sig fysisk, når han lå ned«”. Danmarks udvisning af 21-årig mand til Afghanistan.⁶⁶

1.3 Hyggen og det særligt danske

Hvorfor fortjener hyggen denne ekstra opmærksomhed? Intet står som hyggen i modsætning til krig og vold, og intet dominerer som hyggen idéen om det særlige danske uden at være videre politiseret. En nations selvforståelse kan kun svært bygges på et slet folk med dårlige vaner, og allerhelst vil man have et positivt selvbillede, der kan hjælpe til at retfærdiggøre ens handlinger. Og det er her, hyggen spiller en rolle, da den er med til at definere danskheden som fredelig og godsindet. Hyggen er, sammen med fx fortællingen om verdens lykkeligste folk,⁶⁷ med til at konstituere en dansk selvforståelse. Samtidig udgør fortællingen om det fredelige, hyggelige og lykkelige folk nogle af de mindst kontroversielle dele af danskhedsdebatten. Og hyggen har i flere år spillet en vigtig rolle for den danske selvforståelse, som det er værd at undersøge nærmere.

Her kan man passende starte med hyggens vel nok vigtigste karakteristikum: Hygge kan ikke oversættes. Det kan være svært at udpege præcis, hvor man første gang har hørt den sagnomspundne sandhed, at hyggen er uoversættelig. Det kan være en folkeskolelærer, der i første engelsktime skal forklare, hvorfor det engelske “*cosy*” ikke *helt* er som det danske “*hygge*”. Det kan være til en familiekomsammen, hvor kommentaren falder som et bevis på, hvor særligt god en *dansk* familiekomsammen er. Eller det kan være, når en avis nok engang fortæller om hyggens uoversættelige særlighed, som fx artikler fra TV2 og BT har gjort over de senere år.⁶⁸

At ignorere hyggens særlighed bliver heller ikke nemmere, når nu udlandet, med Storbritannien i front, har “*fået øjnene op*” for hyggen.⁶⁹ Er der noget danske medier kan lide at skrive om, så er det, når lille Danmark får sig noget spaltepads og opmærksomhed i udlandet. Briterne ville nemlig hygge, mente medierne i slutningen af 2016. “*Briterne vil lære how to hoo-gah*” skrev DR.⁷⁰ Jyllands-Posten kunne fortælle, at “*dansk hygge er på andenpladsen på britisk liste over årets ord.*”⁷¹ Og BT skrev, at “*dansk hygge bitter i udlandet,*” da et engelsk college underviste i fænomenet.⁷² De engelsksprogede aviser og tidsskrifter var med. The Economist kunne i “*Cocoa by candlelight*” skrive om hyggen, som mange angiveligt så som et essentielt element af Danmarks nationalkarakter. Det blev støttet med den påstand, at Danmark er Europas største forbruger af stearinlys pr. indbygger.⁷³ Og The Guardian kunne skrive et *long-read* om “*The hygge conspiracy.*”⁷⁴ En sprogforsker kunne over for DR forklare om hyggen: “*Hyggen er en del af den danske folkesjæl. Danskere ved, hvad det er, uden måske at kunne forklare det. På engelsk er det svært at forklare det. Man skal være dansker for at forstå det.*”⁷⁵ Og i *Historien om Danmark*, DR’s stort opsatte TV-serie om danmarkshistorien, kunne en ekspert i stenalderhistorie endda sige om den snak, der foregik på stenalderens bopladser for 10.000 år siden: “*Den danske hygge har sikkert mange tusind år på bagen.*”⁷⁶ Hyggen er altså så gennemgående et fænomen i den danske selvopfattelse, at en historiker i en måske lidt for hurtig vending kan mene, at “*den danske hygge*” går hele vejen tilbage til de stenaldermennesker, der boede på det, der en dag skulle blive Danmark.

Den særlighed og uunderstøttede mytologisering, der ligger i fænomenet hygge, understreges ganske fint af Wikipedias hygge-artikel. Her står: *“Mange danskere forbinder ordet hygge som en del af en national egenart.^[Kilde mangler] Ikke-danskere anvender ofte ordet til at karakterisere den danske mentalitet.^[Kilde mangler] Danskernes forfølelighed og behov for hygge er en vigtig del af den danske mentalitet.^{[Kilde mangler]”}⁷⁷*

Ganske sigende var der altså ingen kilder på Wikipedia, der kunne støtte påstandene om hyggen, da empiriindsamlingen til denne bog blev lavet. Selv Dansk Folkepartis Peter Skaarup måtte medgive, at det *“ikke [er] helt nemt at sætte ord på,”* hvad hygge egentlig er.⁷⁸ Men myten lever. Dette blev også bekræftet af hyggens indtræden i Kulturministeriets Danmarkskanon som en vigtig dansk værdi. I et rammende afsnit er kanonens beskrivelse af hyggen overraskende kritisk: *“Er hygge særligt dansk? Nej, i praksis hygger man sig også i andre lande, men de tilskriver ikke nødvendigvis hyggen den samme betydning, som man gør i Danmark. Det er med andre ord ideen om hygge, som har en særlig betydning i Danmark, og som danskere ofte bruger til at forklare udlændinge, hvad der er dansk.”*⁷⁹ Hvad end hyggen er et konkret, særligt fænomen, eller blot et selvbillede, der i ekstra høj grad optager danske borgere og danske og udenlandske medier, så er idéen om hygge uomgængelig for danskheden i dens bredeste, mest folkelige udgave.

“Mens amerikanernes Stars and Stripes signalerer patriotisme for mennesker af alle hudfarver, der vil sværge en ed for et bestemt politisk system, mens den franske Tricolore signalerer revolution og republik, og mens den japanske nedgående sol har en bismag af skam, så signalerer den danske røde dug med det hvide kors først og fremmest hygge.” Artikel i Kristeligt Dagblad beskriver Dannebrogens betydning.⁸⁰

“I en sag fra maj 2006 blev en familiefar ligeledes tortureret, slået, sparket og urineret på i sit hjem af danske soldater. Bagbundet og blændet trak soldaterne hans underbenklæder af og jog angiveligt et geværløb op i enden på ham.” En af flere anklager om tortur mod civile irakere begået af danske soldater.⁸¹

1.4 De hyggelige danskere og de uhyggelige krige

Hyggen har en særlig vigtighed for idéen om dansk exceptionisme. Danmark gøres til noget særligt i kraft af hyggen, og hyggen udgør en del af danskheden i størstedelen af dens forskellige udgaver (se tabel 2). Hyggen får således en vigtig rolle i det at afgrænse danskheden fra alt det *uhyggelige*: krig, død og ødelæggelse. Dette blev blandt andet gjort klart af Peter Skaarup, da han udtalte, at “*hygge må siges at være noget særligt dansk,*” der sammen med “*danskhed*” stod i modsætning til “*mistillid og utryghed.*”⁸²

Det er bemærkelsesværdigt, hvordan det at hyggen ikke lader sig oversætte, er et fænomen, der trækker spor tilbage til

andre nationers påståede særpræg. At have uoversættelige ord spiller også tidligere i historien en rolle for nationalisme. Forfatteren Rudolf Rucker beskriver, hvordan det som en del af den tyske nationalismes opblomstring i starten af 1800-tallet af nationalisterne blev pointeret, at fransk ikke havde noget ord for "gemüt". Fra denne mangel på gemyt og dermed forståelsen af menneskets inderste, fulgte også hvorfor Oplysningens ånd endte med at komme så grueligt galt afsted i Frankrig efter Den Franske Revolution. Den fulde frihed i Oplysningens ånd kunne altså kun nås af tyskerne.⁸³ Et rygte går også på, at George Bush til Tony Blair skulle have sagt, at franskmændenes problem er, at de intet ord har for entreprenørskab.⁸⁴ Rygtet er ubekræftet af hovedpersonerne selv, men lad os bare bruge det til at fremhæve pointen, at national særegenhed og særlige ord gerne spiller sammen, i forlængelse af Tom Jensens fokus på det danske sprogs betydning for en dansk egenart.

Hyggens vigtighed i skabelsen af dansk exceptionalisme rækker dog videre end det uoversættelige ord. I dansk nationalpolitisk kontekst er hyggen som nationalsymbol nemlig relativt afpolitiseret. Hvor frikadeller og religion kan føre til større politiske uenigheder, står hyggen nogenlunde sikkert som noget, alle på den ene eller anden måde kan blive enige om. Det er ikke bare Kristian Thulesen-Dahl, der kan give støtte til det hyggelige Danmark, når han i sin tale til Dansk Folkepartis årsmøde i 2012 siger, at hans Danmark er et "*fredeligt, hyggeligt sted med et omgængeligt og lykkeligt folk, der både vil os selv og andre det godt.*"⁸⁵ Også tidligere statsminister Helle Thorning-Schmidt hylder de hyggelige danskere, når hun til DR siger, at "*vi er et*

*hyggeligt folk. Vi har god humor. Vi kan godt lide at være sammen.*⁸⁶ Da hyggen således ikke fører til politiske slagsmål, så kunne danske og britiske avisers *hygge-craze* også gå fredeligt gennem det danske mediebillede.

Hyggen finder også en særlig rolle ved at blive koblet til velfærdsstaten, der ses som garant for hyggen. Mest tydeligt blev dette sagt af Politikens tidligere chefredaktør Bo Lidegaard, der skrev, at *“i daglig tale kalder vi det ikke hygge, men velfærd.”*⁸⁷ Hyggen er også blevet koblet til velfærdsstaten af flere forskere, fx udtalte sprogforsker Carsten Levisen, at *“hyggen voksede frem sammen med velfærdsstaten. Det blev først nøgleordet for en væremåde, da folk kunne arbejde mindre og slappe af med familien og spise kartoffelchips.”*⁸⁸ Og åbenbart mener også flere af de englændere, der i slutningen af 2016 blev udsat for den såkaldte hygge-craze, at hygge og velfærdsstat hænger sammen. Sådan blev det i hvert fald beskrevet af forfatteren til en af de mange hyggebøger, der hittede i slutningen af 2016.⁸⁹

Hyggens særlige rolle er altså også at samle på tværs – og på trods – af politiske skel. En familiefrokost er først rigtig hyggelig, når de politiske samtaler lægges væk, så der kan fokuseres på noget andet, noget fælles: hyggen. Hyggen er altså afpolitiseret og afpolitiserende, samtidig med at den spiller en stor rolle i at definere en dansk selvforståelse. Som det vel nok mindst kontroversielle indslag i Lars Løkkes nytårstale 1. januar 2017, sagde han, at *“de seneste dage har mange af os gjort det, vi danskere er verdensberømte for – hygget os.”*⁹⁰ Og denne selvforståelse af danskere som hyggelige er essentiel, når danske statsborgere skal bedømme andre danske statsborgeres handlinger og intentioner.

ner. Denne positive indstilling til danskere og danskheden vil utvivlsomt også føres over på den danske stat, da staten personificeres af netop danskere. Vores forudindtagethed over for en stat og dens intentioner har betydning for, hvor kritisk vi bedømmer statens handlinger. Danskerne er hyggelige, og krige er uhyggelige – men den danske krigsaktivisme ville ikke være mulig at bevare så ganske ukritisk, hvis ikke Danmark var defineret som hyggeligt og ikke-krigerisk.

Hyggen er selvfølgelig ikke ene og alene bestemmende i opbygningen af dansk exceptionalisme. Denne bæres af en lang række fortællinger om dansk historie og særpræg, fx at Danmark er et land af øer, vikinger, bøgeskove, H.C. Andersen, nøgenbadning, verdens fredeligste nation, verdens lykkeligste folk, verdens mindst korrupte land, den danske model, velfærd, tillid, skiftende vejr, pølsevogne osv. osv. Disse og mange flere bærer hver især en særlig betydning for danskheden.

Men en af hyggens særlige karakteristika er, at den i sin afpolitiserede tilstand alligevel væver sig ind i alt det, hyggen ikke er: krig, død og ødelæggelse. Hvorfor betragtes danske soldater for eksempel ikke blot som krigsmaskiner, som andre landes soldater af danske medier kan blive gjort til? En af grundene er, at mediehistorier om danske soldater også fokuserer på hyggen. Kongehuset besøger soldaterne, og Dronningen håber i sin nytårstale på, at også soldaterne får fejret deres højtider. For nok er man langt væk i fjernt land mod øst eller syd, men den hjemlige hygge må ikke fornægte sig. Og vi hører om soldaterne, der trods de uvante omgivelser alligevel får fejret Julen. I 2010 kunne TV2 fx berette således: “*Det blodigste år for Nato-*

soldaterne i Afghanistan nogensinde, gav i 2010 også tab af tre dræbte kammerater og tre hårdt sårede kammerater for de danske soldater på hold 10. Men det spolerer ikke julefreden, der har sænket sig i bovedlejren Camp Price.”⁹¹ Og til DR’s Julegalla sender soldaterne også en julehilsen til familie, venner og det ganske danske folk.⁹² Hyggen har de altså heldigvis ikke glemt, selv når de er langt hjemmefra.

Andre gange bliver hyggen et symbol på det, at Danmark ikke lader sig skræmme af terrorisme. Rune Lykkeberg, daværende kulturredaktør på Politiken, skrev efter angrebene i København februar 2015: *“Hyggen er symbol på en politisk succes, men den kan også vise sig at være et overraskende stærkt våben i kampen mod terror (...) de, der hygger sig, lader sig ikke terrorisere.*”⁹³ Hyggen gør altså danskerne standhaftige over for terrorangreb.

Som vi skal se i bogens anden halvdel, er dette dog en ringe trøst for de irakere, afghanere og andre mennesker, der er blevet bombet af de hyggelige danskere.

I det kommende afsnit vil jeg give en kort opsummering over de danskhedsfortællinger vi her har været igennem, og med en tabel søge at skabe et let overblik, der kan bruges som kompas til at holde styr på et ellers broget billede af fortællinger og holdninger, som mødes på kryds og tværs.

1.5 Danskheden opsummeret

Inden for danskhedsnarrativet er der en række sammenhængende fortællinger om Danmark, der dominerer. Disse kan i skitseform optegnes som følger i Tabel 2 på næste side.

Henvisninger inde i tabellen er sat til elementer, der ikke ellers nævnes klart i løbet af bogen, eller hvor der ikke var plads til at uddybe henvisningerne andetsteds, hvorfor der fremgår reference eller note om disse elementer i slutningen af bogen.

Tabel 2: Danskbedsfortællinger

	Hvem	Nationalsymboler	Trussel
Den antimuslimske, kristne danskhed	Dansk Folkparti (udbredt), Venstre (spredt), Konservative (spredt), Socialdemokratiet (spredt)	Dannebrog, den danske identitet, anti-islamisme, svinekød, ⁹⁵ hygge, m.m.	Islam (generelt), muslimer, parallelsamfund, EU ⁹⁴
Den pluralistiske, åbensindede danskhed	Radikale Venstre, Bertel Haarder, Kristian Jensen, Svend Brinkmann, Venstre (spredt), Konservative (spredt), Socialdemokratiet (spredt), Alternativet (spredt)	Højskole, frisind, demokrati, ligestilling, hygge, m.m.	Snæversyn, for meget islam, for meget indvandring, at miste bevidsthed om egne værdier

Tabel 2 fortsat

	Hvem	Nationalsymboler	Trussel
Den velfærdsstat- lige danskhed	Socialdemokratiet, SF (spredt)	Velfærdsstat, den danske model, ¹⁰⁰ hygge, m.m.	Ikke-reguleret indvan- dring, ⁹⁶ ikke-vestlig indvandring, ⁹⁷ parallel- samfund, social kontrol
Den næstekærlige danskhed	SF, Enhedslisten, Radikale (spredt), Alternativet (spredt)	Ulandsbistand, ¹⁰¹ næste- kærlighed, at dele, ¹⁰² menneskerettigheder, ¹⁰³ sejlsads af jøder til Sverige m.m.	Højrefløjspolitikere, skattesnydere, nedskærin- ger, ⁹⁸ diskrimination ⁹⁹

Som det fremgår af denne ikke-komplet-fyldestgørende tabel, så overlapper flere af danskhedsfortællingernes aktører. Fx har Socialdemokratiet fokuseret på den velfærdsstatslige danskhed, men har også flere gange taget del i den mere højreorienterede fortælling om det Danmark, der trues af Islam og muslimer. Dertil må også siges, at fortællingen om det velfærdsstatslige og det antimuslimske/kristne Danmark flere steder overlapper – særligt i deres fokus på fjender som flygtninge, “*indvandrere*” og parallelsamfund. Samtidig bliver velfærd som vist også af andre end Socialdemokratiet brugt som en del af det særligt danske, men dog ofte i sammenhæng med andre fænomener, og sjældent med velfærdsstaten som det truede objekt. Ovenstående tabel skal altså mere ses som en analytisk idealform, hvor fortællingerne i praksis vil række ind over hinanden flere steder.

Som det fremgår af ovenstående tabel, så fremstår hyggen på baggrund af bogens hidtidige analyse som et af de mest konsensusprægede elementer i danskheden. Over en bred kam – fra Dansk Folkeparti, til Venstre, til Socialdemokratiets velfærdsstatsfortælling, og rundt om diverse mainstreammedier – finder man hyggen som det, flest muligt kan blive enige om er en del af danskheden. Dette betyder for så vidt ikke, at hyggen ikke er vigtig for den yderste venstrefløj med fx Enhedslisten. I stedet betyder det blot, at hyggen ikke aktivt her bruges som en del af en særlig danskhed.

Hyggen spiller altså for størstedelen af det politiske og mediemæssige Danmark en særlig rolle i skabelsen af en dansk særegenhed. Hyggenarrativet gør det muligt at fortælle en historie om et land, der ganske vist går i krig, men egentlig i sin

essens bare gerne vil dyrke det gode måltid i familiens, vennernes og stearinlysets nærvær. Lingvist og politisk forfatter Noam Chomsky beskriver ganske fint danskhedsdebatten, når han i amerikansk kontekst omtaler den både frie og lukkede offentlige debat i liberale demokratier:

“Midlerne til at skabe samtykke [i et liberalt demokrati, red.] er mere subtile end propagandamidlerne brugt i totalitære samfund, hvor man bruger kollen til at opretholde magten.” I de liberale demokratier er *“et af de mest effektive midler”* i stedet *“at opfordre til debat, men inden for et system af usagte forudindtægetheder, der indeholder de grundlæggende principper i det dogmatiske system. Disse principper bliver derfor fjernet fra undersøgelse: De udgør en ramme for tænkelige tanker, ikke genstande for rationel overvejelse.”*¹⁰⁴

Danskheden hviler som beskrevet på en række antagelser: Den findes, den er truet eller udfordret, den er til hver en tid vigtig, og frem for alt er den god. Men hvad er det for handlinger, der i denne forbindelse ikke er genstand for *“rationel overvejelse”*? Hvad er det for handlinger, der udelades fra danskheden? Hvis frihed, frisind, lighed for loven, demokrati, næstekærlighed og hygge er Danmarks værdier i tale, hvad er så Danmarks værdier i praksis? Det vil være fokus i næste kapitel.

Danske værdier i praksis

“I hvert fald er det klart, at hyggen har at gøre med tryghed, og trygheden med den tillid, der også mange gange nævnes som det, der gør Danmark og andre nordiske lande til noget særligt.” Bo Lidegaard, historiker og tidligere chefredaktør for Politiken, om hyggen.¹⁰⁵

“Hans far nåede at tage ham med ind og lægge ham i sengen hvor han døde, inden han selv blev ramt og såret af udenlandske soldater,” sagde pigen. En afghansk pige fortæller om udenlandske soldaters drab i et område med dansk base.¹⁰⁶

2.1 Dansk udenrigspolitik modvirker demokrati

Der er intet særligt i, at danske regeringer forsøger at kæde deres udenrigspolitik sammen med positivt ladede ord, fx demokrati og fred. Der er heller intet særligt i, at en nations udenrigspolitik ikke afspejler de værdier, nationens politikere tilskriver sig selv og nationen. Der er dog noget særligt i, at man i Danmark, modsat fx USA, har et ærligt valg i at stemme på partier, der i hvert fald i størstedelen af tiden er imod krig. Men alligevel har krigsstøttende partier i Danmark været Danmarks største gennem de seneste årtier, til trods for, at kun få kan være i tvivl om dansk krigsdeltagelse. Når Danmark kan fremstilles som et hyggeligt, ikke-krigerisk land til trods for årtiers ødelæggende krigsførelse, så må det betyde – med Chomskys ord – at der er noget, der ikke er genstand for rationel overve-

jelse. Dette gælder for politikere såvel som medier og offentlige meningsdannere.

Når vi skal bedømme, hvad Danmark i *praksis* står for, kan vi starte med at se nærmere på Danmarks forhold til demokrati. Demokratisk sindelag spiller, som de foregående afsnit har beskrevet, en rolle i danskhedsdebatten. Danmark er endda af daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen i 2007 blevet beskrevet som “*verdensmester i demokrati.*”¹⁰⁷ Hvis dette skulle være sandt i praksis, så må det mindste krav være, at danske regeringers politik medvirker til at fremme demokrati. Som det vil blive vist, er dette langt fra virkeligheden. Vi holder os her til udenrigspolitikken og starter ved begyndelsen af det nye årtusinde, ved Danmarks engagement i Afghanistan-krigen.

Afghanistan

Før blikket kastes på demokrati i Afghanistan, kræves dog en smule kontekst for invasionen. Invasionen af Afghanistan var nemlig ikke en nødvendighed og var end ikke retfærdiggjort i angrebene på World Trade Center 11. september 2001. Efter starten på USA's og Storbritanniens invasion af Afghanistan i efteråret 2001, var Taleban rede til at udlevere Osama bin-Laden. Taleban stillede det umiddelbart logiske krav for udleveringen, at man ville se beviser for Osama bin-Ladens skyld i angrebene 11. september.¹⁰⁸ Først i juni 2002 kunne FBI's daværende direktør Robert Mueller erklære, hvad der indtil videre var kommet ud fra efterretningstjenestens undersøgelser af 11. september-angrebene: “*Vi tror, planlæggerne bag det var i Afghanistan, højt oppe i al-Qaeda-ledelsen.*”¹⁰⁹ Det skal ikke her

betvivles, at al-Qaeda faktisk stod bag angrebene. Men det er bemærkelsesværdigt, at selv ni måneder efter angrebene *vidste* FBI-direktøren ikke, men *troede*, at al-Qaeda stod bag. Man kunne altså have fået bin-Laden udleveret fra Taleban, hvis man havde haft beviser for hans skyld. Det må vi dog på baggrund af Muellers bemærkninger formode, at man ikke må havde på det tidspunkt, da USA, og efterfølgende Danmark, invaderede Afghanistan. Derfor kan invasionen næppe siges at være begrundet i klare beviser. Og samtidig ignorerede man en værdifuld mulighed for at forfølge forhandlingssporet og dermed undgå krig.¹¹⁰

En yderligere problematik findes i den doktrin, Bush, Blair og Fogh opstillede som legitimering for invasionen. Herved blev formodningen om forbindelse mellem et regime og terrorister tilstrækkeligt grundlag til at invadere og bombe selve landet, hvor regimet sad ved magten, og ikke bare koncentrere sig om de terrorister, man mente var til fare for ens befolkning. En fortsættelse af denne doktrin ville i al logisk selvfølgelighed gøre det muligt – og, ifølge doktrinen, legitimt – for enhver udenlandsk regering at bombe Washington, London eller København på baggrund af formodninger om regeringsledernes forbindelser til formodede terrorister. Det er svært at se, at nogle af støtterne til Afghanistan-krigen i USA, Storbritannien eller Danmark ville finde et udenlandsk angreb og ens egen families død eller flugt retfærdiggjort i sådanne formodninger. Begrundelser som disse er kun USA og dets allierede som Danmark forundt. Eksempler på at den amerikanske regering har tilladt indlogering af terrorister fra andre lande i USA, er i

øvrigt ikke uden fortilfælde. Bl.a. fandtes de på samme tidspunkt fra Haiti, og ved en tidligere højtstående udstationeret amerikaner i Honduras, der var opsynshavende samtidig med honduranske forbrydelser begået mod Nicaragua.¹¹¹ Men dette betyder ikke, at nogen kalder på haitiansk eller nicaraguansk invasion af USA. Ingen af flykaprerne bag angrebet 11. september var fra Afghanistan, men i stedet først og fremmest fra den amerikanske allierede, Saudi-Arabien.¹¹² De bånd, som disse havde til al-Qaeda, Osama bin-Laden og deraf Taleban, var som nævnt ovenfor end ikke bevist ved invasionstidspunktet. Dertil kommer, at den oprindelige, amerikanskledede invasion af Afghanistan heller ikke var støttet af de FN-mandater, der blev givet efter 11. september.¹¹³ Invasionen var altså en angrebskrig og i strid med international ret.

Danmarks indtræden handlede i første omgang ikke om nogle af de senere mest brugte begrundelser. I det fremsatte lovforslag fra slutningen af 2001 nævnes hverken demokrati, menneskerettigheder eller kvindeundertrykkelse. Man ville i stedet bare af med al-Qaeda og Taleban.¹¹⁴ I starten af 2002 var målet dog blevet en demokratiseringsproces af Afghanistan, der skulle lede til gennemførelse af et "*demokratiske valg*" to år efter.¹¹⁵ Og i sit forslag om en udvidelse af de danske styrker, kunne regeringen i slutningen af 2003 om Afghanistan skrive: "*Den ambitiøse tidsplan for demokratiseringsprocessen, som blev vedtaget i Bonn, er hidtil gennemført tilfredsstillende.*" Man kunne endda tilføje, at "*det afghanske samfund er på vej mod demokratiske tilstande.*"¹¹⁶

Demokratiseringen af Afghanistan blev altså først vigtig, da man allerede havde væltet Taleban og muligvis ledte efter en

legitim grund til at blive i landet. Og om krigen i sig selv var demokratisk, må man ganske vist sige, at der var brede flertal for beslutningerne i Folketinget – så der i Danmark var en vis grad af demokratisk hjemmel. Til gengæld blev meget lidt opmærksomhed givet til spørgsmålet, om afghanerne måske også selv skulle spørges, om de ville invaderes. Der var dog grund til at sætte spørgsmålstegn ved den afghanske støtte til invasionen. Ganske vist vælter det ikke med vidnesbyrd om afghanernes holdning – når landet jo alligevel blot blev portrætteret som et tilbagestående terroristparadis, så var det vel også på sin plads, at de civiliserede vesterlændinge lod deres rationalitet hævde sig. Men nogle afghanske grupper lod sig alligevel høre. Blandt andet mødtes omkring 1.000 afghanere, blandt dem klanledere, i efteråret 2001 i Peshawar for at diskutere den politiske situation. Efterfølgende kunne disse samlet opfordre til en bredere afghansk regering, og til at den amerikansk-ledede militærinvasion stoppede.¹¹⁷

Og så var der kvinderne, som invasionen af Afghanistan sidenhen ofte har handlet om. Hvad mente de? Var en invasion med følgende krig den bedste måde at komme af med Afghanistans patriarkalske strukturer? Spurgte man en af de mest kendte kvindeorganisationer i landet, the Revolutionary Association of the Women of Afghanistan (RAWA), så var svaret ganske klart, at den vestlige invasion var noget skidt og ikke ville føre til forbedring af landets situation. I en ganske klarsynet udtalelse fra krigens begyndelse, erklærede RAWA bl.a. følgende: *“Fortsættelsen af amerikanske angreb og stigningen i antallet af uskyldige civile ofre vil ikke bare give en undskyldning til Taleban, men vil også*

betyde mere magt til regionens og endda verdens fundamentalistiske kræfter.”¹¹⁸ En forudsigelse, som virkeligheden senere skulle bekræfte.

Og hvad med danskerne – hvor ønskede var de i Afghanistan? Igen er det svært på afstand at danne sig et klart billede pga. manglende data. Udviklingsorganisationen Asia Foundation undersøgte i 2004 den afghanske befolknings opbakning til en række aktører i landet. Opbakningen til de amerikanske styrker (der blev ikke spurgt til andre landes styrker) var udmærket på landsplan – men dette gemte over særdeles store regionelle forskelle, som meget klart hang sammen med, hvor krigen var værst. I det sydlige Afghanistan, hvor de danske styrker befandt sig fra 2006, var der i stedet flest afghanere, der var imod de amerikanske styrker.¹¹⁹ Dette billede fortsættes i en ABC News-meningsmåling fra 2009, hvor Danmark havde været i det sydlige Afghanistan i flere år, og hvor et flertal af de adspurgte var imod de udenlandske styrker, altså deriblandt Danmark.¹²⁰ Det er dog vigtigt at huske på de mange forbehold, der skal tages for sådanne meningsmålinger – ud over de statistiske usikkerheder kan der med god grund rettes bekymring mod forholdene, som målingerne er foretaget under.

Forsøger man i stedet at rette blikket mod mere konkrete vidnesbyrd om modstand mod danskernes tilstedeværelse, kan dette findes i Nagieb Khajas beretninger fra hans tid med journalistisk arbejde i Afghanistan. Her den afghanske bonde Muhammed Hussain om de danske og andre udenlandske styrker, efter de ifølge ham har ødelagt hans hus og dræbt flere familiemedlemmer: “*Hvorfor skulle jeg ikke bade de udenlandske soldater?*

*Er det på denne måde de vil befri os og Afghanistan? Er det den slags udvikling, de vil bringe til området? Det eneste, de har fået ud af det, er at skabe flere talebanere. Hvis jeg ikke var oprører tidligere, er jeg det nu. (...) De siger de vil indføre demokrati, men de har dræbt så mange, at der ikke er nogen tilbage til deres demokrati.”*¹²¹ En ganske logisk analyse.

Vi ved ikke præcis, hvor mange civile afghanere, der er blevet dræbt af danske soldater i Afghanistan. Vi ved fra en forespørgsel foretaget af Information, at der blev betalt erstatning for drab på mindst 18 civile afghanere. Det reelle tal kunne dog af flere grunde tænkes at være højere. For det første viser Informations svar kun erstatningssager fra 2008 og frem, hvor Danmark allerede havde været til stede i Afghanistan i flere år.¹²² Dernæst skal det bemærkes, at civile tabstal er betydeligt lavere fra NATO-militærkilder, end hvad fx FN oplyser. Ifølge ISAF, den NATO-ledede militærstyrke, havde man været skyld i 383 civile dødsfald i 2009 og 2010. I kontrast hertil var FN's tal for det samlede antal civile dræbte for samme periode dobbelt så højt – betydeligt over NATO's eget bud – hvorfor NATO's vurdering af antallet af dræbte som følge af NATO-ledede indsatser sandsynligvis er underdrevet.¹²³ Det synes altså fair at vurdere 18 dødsfald som følge af det danske militær til at være i underkanten, hvis ikke et godt stykke forbi.

Dette udbygges af en række underrapporterede eller ikke-undersøgte sager. Fx afviste Søren Gade at undersøge danske soldaters rolle, da flere civile blev bombet og dræbt i Musa Qala i 2006, i et område hvor danskerne var medansvarlige.¹²⁴ Samtidig kan man spørge sig selv, hvordan man havde båret sig an

med som pårørende at finde nærmeste militærbase og dernæst bevise de udenlandske soldaters skyld, hvis man som civil afghaner bosiddende ved et fattigt landbrug havde fået sine ejendele, eventuelt familie, sprunget i luften. De officielle tabstal må derfor vurderes til at være mindre end realiteterne, da civile kan have haft svært ved at bevise, at det var NATO's ISAF-styrker, der havde bombet dem, mens informationer om drab på civile også har været sværere at finde, når drabene er sket uden for de større byer.¹²⁵ Det er svært at vide præcis hvor mange civile, der er døde pga. krigen. Den nedre grænse kommer fra FN-tallene på i hvert fald 37.000.¹²⁶ Men tallet ligger med al sandsynlighed et godt stykke over, og konflikten har i alt ført til flere hundredtusindvis dræbte og døde.¹²⁷

Den danske stat valgte altså gennemgående at ignorere afghanske civiles holdninger og liv i demokratiets tjeneste. Og dem man bragte til magten, havde heller ikke demokrati eller civile afghaneres bedste for øje. Det var i stedet korrupte politikere, krigsherrer, eller undertrykkende politichefer.¹²⁸ Ifølge FN steg antallet af døde og sårede civile fra 5.969 i 2009 til 8.638 i 2013, hvor de fleste danske soldater forlod det sydlige Afghanistan. Tallet var 11.418 i 2016, der markerede en ny rekord, og 10.453 i 2017. Regeringsvenlige styrker, deriblandt de udenlandske styrker, var årsag til i hvert fald 21-25% af dødsfaldene.¹²⁹

Men blot fordi invasionen ikke kunne forsvares principielt, eller blot fordi de civile dødstal nu har været så høje, kunne man så ikke stadig forsvare invasionen med, at den havde de bedste intentioner? Intentionerne kan have været gode, men i

praksis er der ikke meget, der tyder på, at man har villet afghanerne det bedste. Allerede få måneder inde i Afghanistan-krigen løb USA fra Genève-konvention 3, der omhandler behandlingen af krigsfanger.¹³⁰ Dette kom efter at USA ved invasionens begyndelse havde beordret Pakistan til at stoppe med at sende madforsyninger til afghanske civile.¹³¹ I krigsfilm ses det ofte, at *selv* de ellers så retfærdige amerikanere og europæere med deres bedste intentioner kan blive så trykkede af krigens vold, at de ender med at begå uhyrligheder, når blot de befinder sig i et krigsområde i længere tid. Men i dette tilfælde var det altså helt i krigens start, at man ignorerede nødhjælp og internationale retskrav om ordentlig behandling af fanger. Hvis USA – invasionens absolutte leder - allerede ved krigens start havde afsvoret en Genève-konvention og forsyninger til civile, men Danmark stadig mente, at krigen havde de bedste intentioner for de civile afghanere, så må de danske regeringsledere enten være meget naive, eller manipulerende. Det må være op til den enkelte at vurdere, hvilken af disse, der gør sig gældende. Blot skal det siges, at storpolitik sjældent handler om naivitet og oftere handler om at skjule dårlige handlinger for egen gavn bag gode ord.

Det virker dog oplagt, at også dette skulle være et udtryk for dansk exceptionalisme. Her kan man mene, at Danmark handler godt og retfærdigt i en krig, hvor krigens leder og Danmarks allierede allerede ved start har ignoreret civiles forsyninger og krigens ikke så forfærdeligt restriktive love. Samtidig gør den danske exceptionalisme det muligt at betragte de danske regeringsledere som udmærkede mennesker, selvom de

ganske klart må have kendt til de samme realiteter – og sandsynligvis før resten af befolkningen er blevet det bevidst.

Og hvad med kvinderne – et af fokuspunkterne for invasionen af Afghanistan? Kvindernes rettigheder er stadig ganske lidt eksisterende. Vold og undertrykkelse fremkommer til gengæld i ganske høj grad stadig.¹³² Udvikling tager tid, men det hjælper ikke, når kvinder er ikke-deltagende i fredsforhandlinger. Ikke bare i afghanske fredsforhandlinger,¹³³ men også i internationale forhandlinger om Afghanistan er kvinderne sat på sidelinjen. Ved NATO-topmødet i 2014 skulle den afghanske fremtid diskuteres. Her var der kun en enkelt kvinde i den afghanske delegation på ti personer, og her kunne man så kigge på fx den britiske delegation, der kun bestod af mænd.¹³⁴ NATO-mødet var altså – som ofte før - en masse mænd, der talte om kvinder.

Hensigten med invasionen var som vist aldrig at beskytte eller tage hensyn til civile afghanere og deres ret til selvbestemmelse, hvilket eftertidens behandling af flygtninge også har gjort endnu mere klart. Krigen kan heller ikke forsvares ud fra begrundelsen om nødvendigt selvforsvar, da man ikke forfulgte de åbenlyse muligheder for forhandling, eller havde beviser for Osama bin-Ladens skyld på invasionstidspunktet. Krigen må altså betragtes som en angrebskrig. I stedet for hensyn til selvforsvar eller afghanske civile og deres ret til selvbestemmelse, var der sandsynligvis en række geopolitiske spørgsmål, der vejede tungere, og som mere retmæssigt får invasionen til at ligne opportuniste fra de invaderendes side. For USA's vedkommende ligger Afghanistan et strategisk vigtigt sted, da det

ligger tæt ved det Kaspiske Hav, hvor olie- og gasbeholdningen er stor. Skal denne olie og gas transporteres bort, skal det ske gennem Afghanistan, Iran eller ganske tæt på Rusland. Daværende direktør for oliefirmaet Halliburton, Dick Cheney, der i 2001 blev amerikansk vicepræsident, beskrev angiveligt i 1998, hvordan det Kaspiske Hav pludselig var blevet en strategisk vigtig region, da området som nævnt er stort på olie og gas.¹³⁵ Regionen var dog domineret af Rusland og Iran, begge udfordrere til amerikansk dominans på regionens energiressourcer. Med Talebans fald blev det muligt at indgå en aftale om en gasledning fra det Kaspiske Hav og uden om Rusland og Iran. En olieledning, som USA havde støttet, men havde opgivet efter de formodede bin-Laden-støttede angreb på USA i 1998.¹³⁶ TAPI-gasledningen, som den hedder, blev senere forsinket pga. Afghanistan-krigens varighed, men står til at blive færdig over de næste år.¹³⁷ Invasionen af Afghanistan gav dermed USA en ny allieret i Afghanistan, der kunne sikre, at geostrategiske interesser som olie og gas blev holdt uden for ikke-allieredes indflydelse.

Danmarks mål for Afghanistan har siden 2002 ændret sig i betragtning af udviklingen, og idéerne om demokrati fylder ikke meget længere. I den udenrigspolitiske gransker Peter Taksøes rapport om Danmarks udenrigspolitiske mål, nævnes demokrati ikke længere som målet. I stedet ønsker man i Afghanistan *“forebyggelse og bekæmpelse af international terrorisme og forebyggelse af flygtninge- og migrationsstrømme til Europa,”* og i naboregionen Mellemosten vil man *“medvirke til at stabilisere regionen,”* med særligt fokus på Irak, Libyen og Syrien, der *“medfører flest risici for*

Danmark.” I stedet for demokrati satser man på sikkerhed og stabilitet.¹³⁸ Men har dansk engagement i Afghanistan og Mellemøsten så i det mindste bidraget til den stabilitet og sikkerhed, der nu skal være hovedfokus, og som i øvrigt også var de oprindelige grunde til invasionerne? Det vil blive behandlet senere. Først vil vi vende fokus mod Irak.

Irak

Historien om legitimeringen af Irak-krigen går lidt som med Afghanistan: Det startede som selvforsvar og gik derefter over til genopbygning og demokrati. Danmark havde i den forbindelse sin helt egen, særlige grund til at gå med, mente man. Det handlede ikke om masseødelæggelsesvåben men om samarbejdsvilje fra Saddam Husseins side.¹³⁹ Også selvom Anders Fogh Rasmussen og Per Stig Møller på deres fælles pressemøde ved Danmarks indtræden i invasionen fremhævede, at “*Saddam Hussein har udviklet masseødelæggelsesvåben hvis giftighed og hvis diaboliske egenskaber man slet ikke kunne forestille sig nogen kunne finde på at udvikle.*”¹⁴⁰ I beslutningsforslaget om militærdeltagelse i Irak er koblingen mellem truslen fra Saddam Hussein og manglende samarbejdsvilje med FN’s Sikkerhedsråd netop masseødelæggelsesvåben, der endda nævnes eksplicit ti gange. I beslutningsforslaget hedder det, at man ville “*ferne truslen mod den internationale fred og sikkerhed i regionen.*”¹⁴¹ Alligevel fastholdt Fogh denne særlige danske krigsgrund, der ikke direkte inkluderer masseødelæggelsesvåben. Men selv *hvis* det hele tiden havde handlet om manglende samarbejdsvilje med FN (et samarbejde som i øvrigt blev både kritiseret og rost af FN-inspektørerne¹⁴²),

havde heller ikke dette været tilstrækkelig krigsgrund – medmindre man samtidig ville invadere USA, der ikke respekterede FN's Internationale Domstols afgørelse om erstatning til Nicaragua,¹⁴³ eller Israel, hvis opdeling af og besættelse på Vestbredden er ulovlig ifølge Den Internationale Domstol.¹⁴⁴ Eller måske skulle Danmark invadere sig selv efter kritik fra FN for ikke at ville tage kvoteflygtninge?¹⁴⁵ Eller, måske skulle man faktisk invadere sig selv for netop deltagelsen i Irak-krigen, der af daværende FN-generalsekretær Kofi Annan blev erklæret ulovlig?¹⁴⁶

Danskerne og briterne formåede også at finde tvetydige formuleringer i to FN-resolutioner fra 1990, som de mente kunne bruges som legitimation for invasionen, da Irak skulle udgøre en stadig trussel.¹⁴⁷ At Kofi Annan erklærede invasionen for ulovlig burde dog, sammen med den manglende trussel fra masseødelæggelsesvåben, være tilstrækkeligt bevis for, at man ikke som danskerne og briterne kunne bruge en tvetydig formulering af ældre dato som legitimation.

Hvad angår de påståede masseødelæggelsesvåben, blev de ansvarlige politikere allerede i 2002 af Forsvarets Efterretningstjeneste gjort opmærksomme på, at der *“ingen sikre oplysninger om operative masseødelæggelsesvåben”* forelå.¹⁴⁸ Der var ganske vist nogle gemte våben i Irak, men de var fra før Golf-krigen og var i øvrigt så gemte, at cheffterforskeren fra CIA's Irakundersøgelse mente, at de nok var glemt af den irakiske regering.¹⁴⁹ Overordnet set var dette heller ikke noget, der kunne retfærdiggøre Anders Foghs og Per Stig Møllers påstande om en presserende trussel, hvilket nok også var grunden til, at

regeringen senere gjorde så stort et nummer ud af at klargøre, hvorfor det nu ikke var masseødelæggelsesvåben, der var den *rigtige* krigsgrund. I krigsgrundlaget, som det blev fremlagt i medier, nævntes også, at terrorister, fx Al-Qaeda, kunne have afgørende forbindelser til Irak og Saddam Hussein.¹⁵⁰ Dette holdt heller ikke vand.¹⁵¹ Til gengæld kom Al-Qaeda snart til at spille en rolle, men det vender vi tilbage til.

Overordnet set invaderede man altså ifølge den særlige danske krigsgrund Irak pga. manglende samarbejdsvilje fra den irakiske regerings side. Ikke fordi man var truet, eller fordi man mente, der var masseødelæggelsesvåben. En sådan krig kaldes en angrebskrig og netop dette var et af hovedanklagepunkterne, da der ved Nürnbergprocessen efter 2. Verdenskrig blev rejst tiltale mod en række ledende nazister.¹⁵² Samme skæbne – fx hængning – som overgik nazisterne, kommer næppe til at overgå de ledende danske politikere (specielt ikke når man ganske belejligt kan få sine gode kolleger til at lukke Irak-kommissionen). Tilbage står dog, at når retfærdigheden efter 2. Verdenskrig hyldes, fx med henvisning til Nürnbergprocessen, så ville en applicering af samme principper have ganske alvorlige konsekvenser for europæiske og amerikanske ledere, heriblandt de danske. Iraq Body Counts lister antallet af civile dødsfald som følge af Irak-krigen til at være på minimum omkring 180.000.¹⁵³ Andre undersøgelser har kritiseret Iraq Body Counts' metoder for at være for restriktive, hvorved de mener, at det reelle civile dødstal er endnu højere end her angivet. Og en undersøgelse af Physicians for Social Responsibility har anført antallet af dræbte som følge af invasionen af Irak til ca. 1

million,¹⁵⁴ svarende til ca. 4% af den irakiske befolkning på invasionstidspunktet.

Hvad så med demokratiet? Det kom for den danske regering, ligesom i Afghanistan, ikke som en del af den indledende begrundelse for invasionen. Da Anders Fogh i efteråret 2002 nævner Irak som en alvorlig trussel, nævnes der intet om behovet for at demokratisere landet. Anders Fogh udtalte i stedet, at *“Europa og USA må trække på samme hammel i bestræbelserne på at forbinde, at tyranniske og uansvarlige regimer kommer til at råde over masseødelæggelsesvåben. Regimer, som kan tænkes at ville tage dem i brug eller anvende dem til affresning. Irak beherskes af et sådant regime.”*¹⁵⁵ Fogh havde dog også allerede et halvt år før gjort det klart over for amerikanerne, at man *“utvivlsomt”* ville *“yde sin støtte”* til en aktion mod Irak.¹⁵⁶ Først da Danmark virkelig indtrådte i invasionen, måtte demokrati trækkes ind, velsagtens af legitimitetsårsager, og fordi grundlaget om masseødelæggelsesvåben var ved at blive draget i tvivl. Her sagde Fogh: *“Det handler om at befri Irak og skabe grundlag for et nyt, frit og demokratisk Irak, der vil leve i fredeligt samarbejde med omverdenen.”*¹⁵⁷

De flotte ord til trods, stod Danmark endnu engang allerede fra starten klar til at underminere irakernes egne holdninger eller muligheder for at skabe et demokrati. Ifølge en Oxford Research International meningsmåling fra starten af 2004, var godt 50% af irakerne imod tilstedeværelsen af de vestlige koalitionsstyrker, mens lidt under 40% var for. Heri gemmer sig, at 31% erklærede sig stærkt imod tilstedeværelsen, mens kun 13% erklærede sig som stærkt støttende.¹⁵⁸ Spoles der fremad til efter offentliggørelsen af billederne fra Abu Ghraib nogle måneder

senere, var opbakningen til koalitionsstroppeerne røget endnu længere ned, og 92% så dem nu som besætttere, 41% ville have dem ud øjeblikkeligt, mens 45% ville have dem ud så snart en permanent regering var indtrådt.¹⁵⁹ Og videre til august 2007, hvor 57% af irakerne så angreb på koalitionsstyrkerne som acceptable, mod 51% blot nogle måneder før.¹⁶⁰ Igen må der tages forbehold for de mange usikkerheder og fejl ved sådanne målinger i et land i krig.

Men disse glimt af irakiske holdninger var dog lige meget for verdensmesteren i demokrati, Danmark. Bedre blev det heller ikke, da den amerikanske administration i Irak, ledet af Paul Bremer, planlagde et gigantisk privatiseringsprogram i Irak. Hvordan man ville indføre demokrati ved at privatisere alt det, der ellers skulle give demokratisk kontrol over samfundet, er lidt af en gåde. Bremers bestemmelser gav også fordele til udenlandske firmaer og investorer, bl.a. store skatterabatter, ingen krav om at reinvestere profit, og undtagelse fra at stå til ansvar under irakisk lovgivning.¹⁶¹ Den omfattende ødelæggelse af Irak endte dog med at skræmme flere udenlandske firmaer væk, men i ly af ødelæggelsen blev det i stedet muligt at løse op for udenlandsk indtjening på den irakiske olie. Ordet neokolonialisme trænger sig på, og her spiller også danske Mærsk en rolle. Firmaet gjorde krav på oliehavnen Khor al-Zubayr i det sydlige Irak, hvor danske Ole Wöhler var koalitionsens ansvarlige. Ifølge en amerikansk topembedsværker med ansvar under koalitionen, opførte Mærsk sig *“skamløst, grådigt, løgnagtigt og aggressivt. Det ellers velrenommerede firma optrådte som en kolonimagt og prøvede at udnytte situationen til egen vinding.”* Mærsk ønskede noget

nær “*monopol på havnen*” og nægtede angiveligt at ansætte medlemmer af irakiske fagforeninger. I 2005 blev man smidt ud på baggrund af demonstrationer og en ugyldig kontrakt. Mærks rolle i dansk krigspolitik er interessant og vil blive diskuteret yderligere senere.¹⁶²

Den danske stat gjorde alt hvad den kunne for at undgå at sikre leveværdige forhold for de irakere, hvis samfund man havde ødelagt ved invasionen. I stedet løj man over for Folketinget om, hvor mange fanger, man havde taget – man nedjusterede endda tallet til mindre end halvdelen.¹⁶³ Man sørgede for, at det så vidt muligt ikke var en selv, der tog sig af at anholde fanger – og dermed undgik man også under folkeretten at være ansvarlig for fangernes skæbne.¹⁶⁴ Hvorfor denne manøvre? Man vidste udmærket, hvordan forholdene i fængslerne var - torturen i fx det amerikansk styrede Abu Ghraib eller de irakisk styrede fængsler, hvor Amnesty kunne redegøre for omfattende mishandling.¹⁶⁵ Det skulle man helst ikke have hængende på sig. Og i efterspillet, hvor en række civile irakere har forsøgt at få erstatning fra den danske stat, efter man overlod dem til irakisk politi og følgende tortur, har Danmark brugt over 23 millioner kroner på at nægte irakerne en erstatning, der endte på kun lige over 500.000 kroner.¹⁶⁶ Historien om bevidst ansvarsflugt i behandlingen af fanger spejlede sig i øvrigt også i Danmarks håndtering af afghanske fanger – også her har man overgivet eller faciliteret tilfangetagelsen af fanger til myndigheder, der samarbejdede med torturfængsler.¹⁶⁷ Også det fængsel hvor danske fanger sad, benyttede sig altså af tortur, og også om Afghanistan gav man forkerte oplysninger om fangeantal.¹⁶⁸

I lyset af den gennemgående negligering af den irakiske civilbefolkning og deres ret til selvbestemmelse, er det også ved Irak-krigen tydeligt, at Danmark ikke var *for* men nærmere *imod* demokrati. Det civilsamfund, der en dag kunne have rejst sig mod Saddam Husseins regime og indstiftet et reelt demokrati, fik invasionen af Irak fragmenteret, opløst og dræbt. Og de fleste kender til det kaos, der efter invasionen af Irak siden bredte sig til nabolandene.

Men hvad handlede det så om? Der var selvfølgelig olien, som amerikanske og britiske regeringsfolk tidligt diskuterede fordelingen af,¹⁶⁹ og hvor en af de store kontrakter bl.a. gik til Halliburton, hvor daværende udenrigsminister Dick Cheney havde været direktør indtil få år før og bevarede tusinder af aktier.¹⁷⁰ Oliekontrakterne kom dog ikke kun USA og Storbritannien til gode: Kina har siden hen også manifesteret sig stærkt på det irakiske oliemarked, og også danske Mærsk lukrerede på den irakiske olie (se nærmere i afsnit 2.3).¹⁷¹ USA fik også betydeligt udvidet deres militære råderum og indflydelsesmuligheder ved at tage større kontrol over Irak, hvilket den tidligere amerikanske sikkerhedsrådgiver Zbigniew Brzezinski også bemærkede.¹⁷² Dertil kom, at afsætningen af Saddam Hussein skulle stabilisere den globale olieforsyning, som britiske og amerikanske rapporter og officielle dokumenter peger på som vigtige elementer for staternes Irak-politik.¹⁷³

I 2014 vendte Danmark tilbage til Irak. Denne gang uden lige så stor bevågenhed og uden så meget snak om demokrati, men for at smide bomber.¹⁷⁴ Her var Danmark endda i slut-2016 det koalitionsland med flest bombninger pr. indbygger.¹⁷⁵

Tilbage står, at Danmark i både Afghanistan og Irak i tale har været for demokrati, men i praksis har undermineret og ignoreret civilbefolkninger, deres holdninger og deres ret til selvbestemmelse. Danmark er altså ikke så exceptionel i praksis, som danskhedsdebatten vil have Danmark til at se ud. Nærmere er skiftende danske regeringers udenrigspolitik i grove træk fokuseret på egne og venners interesser - præcis som alle andre regeringer. Dette vil blive belyst nærmere i afsnit 2.3.

Når Danmark ved nærmere undersøgelse – og som påvist i nogle hovedtræk fra Irak og Afghanistan - hverken er hyggeligt, fredeligt eller pro-demokratisk, så kunne det jo være, det slet ikke er det, der er målet. Måske gør vi regnskab uden vært. Det kunne man måske hævde på baggrund af før omtalte Peter Taksøe Jensen-rapport, hvor det er sikkerhed, og ikke demokrati, der er målet. Dette vil være fokus for næste afsnit.

“I Danmark har vi jo tradition for at hygge, i alle ordets betydninger. At samles om god mad, eller tv’et, eller hvad det nu kan være. Vi har kort sagt haft brug for et ord, der har kunnet beskrive disse ting. I en anden kultur, hvor det at mødes og have det rart sammen ikke har været nær så kulturelt dominerende, har man naturligvis ikke haft samme behov for et dækkende ord.” Sprogforsker Michael Ejstrup forklarer om hyggen til TV2.¹⁷⁶

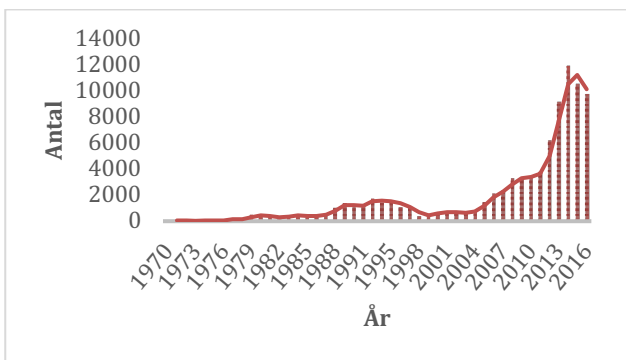
“I dag bombede korstogskoalitionens fly denne markedsplads, en markedsplads fuld af civile, så kropsdele fløj rundt, mænd, kvinder og børn. Der er kroppe der er blevet til kul og ikke kan identificeres, andre i stykker så deres familier ikke kan identificere dem. Er dette sted et sted for mujahidenerne?” Syrisk mand efter et koalitionsangreb i byen Al Ghandourra i juli 2016. Danmark havde på daværende tidspunkt kampfly udsendt i Irak og Syrien.¹⁷⁷

2.2 Dansk udenrigspolitik gør verden mere usikker

Hvis man fratrækker danske politikeres flotte ord om demokrati - som alligevel er et ord, ingen statsleder vil erklære sig imod (det hedder trods alt også Den *Demokratiske* Folkerepublik Nordkorea) - så står vi tilbage med målet om øget sikkerhed. Anders Fogh sagde på dagen, hvor Danmark indtrådte i Irak-krigen: *“Vi har valgt at følge USA og Storbritannien, fordi de har besluttet at gøre det rigtige og det nødvendige. Som man gjorde på Balkan i 1990’erne, som man gjorde i Afghanistan i 2001, og som man gjorde i Europa i sidste århundrede. USA og Storbritannien har valgt at gøre det, der er nødvendigt for deres sikkerhed og for vores sikkerhed. Og til gavn for det irakiske folk.”*¹⁷⁸ Når Fogh snakker om sidste århundrede, må der menes kampen mod nazisterne. Saddam Hussein var altså at sammenligne med truslen fra nazisterne, og Irak-krigen var for vores alles (også irakernes) bedste. Det handlede om at gøre verden mere sikker. Men invasionerne af Irak og Afghanistan fik den præcis modsatte effekt. Krigen mod terror har ført til mere terror, og invasionerne har ført til mere usikkerhed.

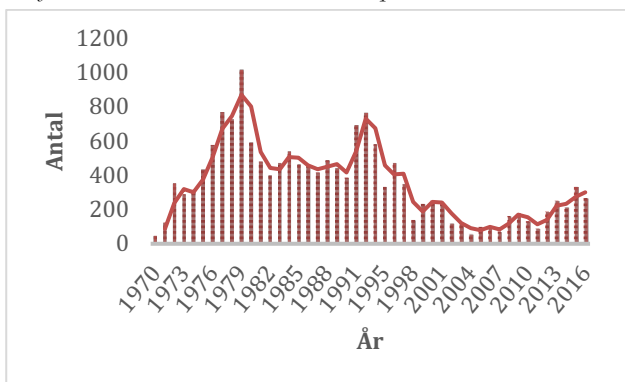
At dansk udenrigspolitik skulle gøre Danmark og verden mere usikker, er selvfølgelig en videnskabeligt kritisabel påstand, i og med vi ikke kan måle en verden *uden* dansk udenrigspolitik. Alligevel vil påstanden her blive fremsat. Der er nemlig en del, der i perspektiv af de seneste årtier peger på, at dansk udenrigspolitik faktisk gør vores alles liv mere usikkert. Peter Taksøe-Jensen skriver ganske vist, at man fremadrettet vil prioritere sikkerhed i Mellemøsten og Asien, noget der som nævnt også lå Anders Fogh på sinde. Men hvis målet var at *forøge* sikkerheden i Mellemøsten og Sydasiens, har man i overordentlig grad fejlet. Siden 2001 og i særlig grad siden 2003-2004 er der sket en voldsom stigning i terrorrelaterede hændelser i regionerne, hvor man har ført krig. Dette kan ses på graf 1.

Graf 1: Terrorrelaterede hændelser, Mellemøsten, Nordafrika og Sydasiens 1970-2016

Men måske var hverken irakeres eller afghaneres velfærd målet for invasionerne. Måske var det også bare snak. Mon ikke det handlede om vores – *danskernes og europæernes* – sikkerhed. Men også her har politikken haft stik modsatte effekt. Det vil nok være svært at finde nogen, der vil påstå, at terrortruslen mod Danmark er blevet mindre, siden man invaderede Afghanistan, Irak, Libyen, m.fl. Og statistikken bakker dette op. Danmarks og de såkaldt vestlige landes krig mod terror har haft den modsatte effekt end den (officielt) intenderede. I stedet for at gøre de vesteuropæiske samfund mindre udsatte, har man fået forøget mængden af terrorrelaterede hændelser:

Graf 2: Terrorrelaterede hændelser, Vesteuropa 1970-2016

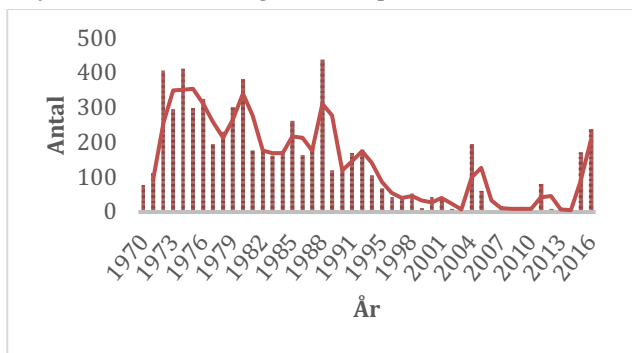

Global Terrorism Database¹⁸⁰

Mængden af terrorangreb er altså også i Vesteuropa steget siden krigen mod terror tog sin begyndelse, i særdeleshed siden inva-

sionen af Irak. Med konsekvenserne fra Irak-krigen bryder man med den mangeårige tendens til færre terrorangreb i Vesteuropa. Man er dog et stykke fra niveauet indtil starten af 90'erne, hvor Storbritannien, Italien eller Spanien alene enkelte år havde lige så mange angreb som hele Vesteuropa i 2016. Men de enkelte terrorangreb er dog også blevet mere dødelige efter Irak-krigen, og samtidig er antallet af dræbte også steget siden invasionerne. Dette kan ses på nedenstående graf:

Graf 3: Antal døde i terrorangreb, Vesteuropa 1970-2016

Global Terrorism Database¹⁸¹

Det er tydeligt, at den nedadgående tendens i terrorrelaterede dødsfald bliver brudt efter Irak-krigens start i 2003. Bag flere af de største angreb, bl.a. Madrid i 2004 og Paris i slutningen af 2015 ved vi, at de erklærede motiver var hævn for krige i Mellemøsten, hvilket derudover også er oplagte, hvis ikke stærkt indikerede, motiver bag de andre mest dødelige angreb. Dette

viser en oversigt over terrormotiver lavet af danske Poya Pakzad.¹⁸² Europæiske og amerikanske politikere, de danske inkluderet, havde næppe ønsket at *forøge* truslen mod de befolkninger, de skulle lede. Men set i lyset af, at efterretningstjenester, rapporter og terrorister selv fremhævede invasionerne som en *fordel* for terrorisme med Islam som undskyldning, så må man genoverveje, hvad de vestlige politikere egentlig havde af motiver for invasionerne.

Eksemplerne på at man var advaret er mange. Tony Blair blev af det britiske efterretningsvæsen inden Irak-krigen fortalt, at *“al-Qaeda og associerede grupper fortsat udgør den klart største terrortrussel mod vestlige interesser, og at denne trussel ville blive forhöjet med militær handling mod Irak.”*¹⁸³ Det samme kunne en artikel fra Oxford Research Group fortælle i 2002,¹⁸⁴ og ligeledes skrev amerikanske efterretningstjenester i efteråret 2003 om sammenhængen mellem den amerikansk-ledede invasion og den tiltagende vold i Irak.¹⁸⁵ I slutningen af 2004 kunne en Pentagon-rapport bestilt af forsvarsminister Donald Rumsfeld konkludere det ganske åbenlyse: *“Direkte amerikansk intervention i den muslimske verden har paradoksalt nok forøget størrelsen af og opbakningen til radikale islamister (...) Muslimer ‘hader’ ikke ‘vores frihed,’ men snarere hader de vores politikker. (...) I øjnene på muslimer har den amerikanske besættelse af Afghanistan og Irak ikke ført til demokrati men kun mere kaos og lidelse. Amerikanske handlinger synes i kontrast at være motiverede af skjulte motiver, og at være overlagt kontrollerede for bedst muligt at tjene amerikanske nationalinteresser på bekostning af reel muslimsk selvbestemmelse.”*¹⁸⁶

Sammenhængen synes fuldstændig ukontroversiel og ligefrem, men alligevel kunne Anders Fogh Rasmussen i 2006 “fuldstændig afvise” denne forbindelse mellem invasionerne og terrortruslen, da PET offentliggjorde en rapport, der ellers netop pegede på Irak-krigens rolle i at øge risikoen for terrorangreb mod Danmark.¹⁸⁷ Danmarks indtrædelse i kampen mod Islamisk Stat i 2014 fik også hurtigt PET til at forhøje risikovurderingen for Danmark.¹⁸⁸ Selv daværende udenrigsminister Kristian Jensen erkendte da, at det “er klart, at når vi presser [Islamisk Stat] militært, så forsøger de at reagere. Derfor er der i en periode en forhøjet trussel mod Europa.”¹⁸⁹

Hvis alt dette ikke var overbevisende nok, så kan man igen lytte til gerningsfolkernes egne motiver. På spørgsmålet om, hvorfor et nyt stort angreb mod USA ganske vel kunne ske, nævnte en af de formodede planlæggere bag angrebene 11. september, i dag siddende i Guantanamo, bl.a. Irak-krigen, Abu-Ghraib-fængslet og Afghanistan-krigen. Disse begrundelser bekræftes af udsagn fra en række andre bag terrorrelaterede forbrydelser. Om hvorfor 11. september rent faktisk skete, nævnes, ikke overraskende, USA’s forhold til Israel og palæstenserne, samt FN-sanktionerne mod Irak i 1990’erne, der på daværende tidspunkt var rapporteret til at have ført til flere hundrede tusinde børns død.¹⁹⁰ Og ISIL begrundede bl.a. angrebene i Paris i november 2015 med Frankrigs indtræden i kampen mod ISIL, og for derved at “ramme muslimer i kalifatet med deres fly.”¹⁹¹ Udsagnene er altså ganske konsistente i retning af europæisk og amerikansk politiks indvirkning på terrorisme, og det har de været i mange år, tilbage til da Osama bin-Laden

var “*fugitive number one.*”¹⁹² Medmindre man vil påstå, at Anders Fogh Rasmussen, Per Stig Møller, Helle Thorning-Schmidt, Lars Løkke Rasmussen m.fl. er ubegavede, må det i lyset af det ovenstående erkendes, at *hverken* demokrati *eller* den gennemsnitlige danskers sikkerhed *eller* global sikkerhed kan have været hovedintentionerne bag de sidste årtiers militæringagementer.

Disse politikker blev til på trods af overvældende beviser *imod* det sikkerhedsmæssigt eller demokratisk fordelagtige i disse politikker, og til trods for den fuldstændige mangel på principiel demokratisk retfærdiggørelse. Samtidig spiller dette selvfølgelig ind i den større diskussion om, hvad årsagerne til terror er. Og sammenhængen mellem terrorisme, religion, socioøkonomiske problemer og invasionerne i Mellemøsten og omegn er uden tvivl komplekse, og ingen faktor kan gives skylden alene for terrorismen. Men *hvis* Danmark var interesseret i at gøre verden mere sikker – for alle – så kunne man til en start gøre det letteste og mest lige for og dermed udelukke *en* af terrorismens medvirkende faktorer: Man kunne stoppe med at invadere, besætte, bombe og ødelægge.

Det har man dog ikke gjort. Interventionen i Libyen var blot endnu et eksempel i rækken af absurditeter. Her fulgte man, ifølge et videnskabeligt studie og den officielle britiske undersøgelse, for det første mangelfulde efterretninger om mulige overgreb i Benghazi. Og ifølge samme kilder overdrev man det faktiske trusselsniveau fra Gaddafi, mens invasionen ifølge studiet sandsynligvis har medført “*syv-til-ti gange*” flere dødsfald, end Gaddafi stod for under borgerkrigen. Den officielle britiske undersøgelse kritiserede også, at man udover de

mangelfulde efterretninger ikke tog højde for de allerede kendte forbindelser mellem libyere og militante islamister.¹⁹³ I stedet brugte man FN-mandatet om flyveforbudszone til at gå måltrettet efter regimeskifte i det olierige land (der begynder at tegne sig et mønster), hvorved man (nok engang) ødelagde de samfundsstrukturer, der kunne holde landet sammen. Libyen blev også til kaos, til mere borgerkrig og til et nyt ISIL-tilholdssted. Man forsynede derudover sandsynligvis militante islamister med våben,¹⁹⁴ og en række direkte og indirekte konsekvenser af Libyen-invasionen førte til statskup i regionens bedste demokrati, Mali, der derefter oplevede sin “*værste menneskerettighedssituation i 50 år,*” med hundredtusinder af fordrevne maliere.¹⁹⁵ I 2010 var Libyen det højstrangerende afrikanske land på FN’s Human Development Index som nummer 53. I 2016 var man nummer 102.¹⁹⁶ Og Danmark gik forrest i Libyen-interventionen og smed over 900 bomber, som (nok engang) et af de mest krigsaktive lande målt ift. landets størrelse.¹⁹⁷ Så meget for fred og hygge.

Der er ikke noget i koalitionen gerninger, der i praksis kan retfærdiggøre at kalde interventionen af Libyen for en humanitær intervention, også selvom dette i begyndelsen var den officielle betegnelse fra FN’s side. Tværtimod har krigen forårsaget langt mere ødelæggelse, end den forhindrede. Og da krigen heller ikke kan siges at have været i selvforsvar, må man betragte den som endnu en angrebskrig. Hvilke motiver der lå bag invasionen, er mere komplekse. Men vi ved fra Hillary Clintons emails, at amerikanerne anså krigens franske engagement som værende begrundet af bl.a. franske oliefirmaer som Totals

lovning på 35% af oliekontrakterne i Libyen.¹⁹⁸ Samtidig var krigen “*det bedste butiksvindue i flere år*” for kampflysproducenter, ifølge redaktøren fra det britiske Defence Analysis.¹⁹⁹ For mere om Danmarks interesser i krigen, se afsnit 2.3.

Og da ISIL, i høj grad på baggrund af Irak-krigen, blev overordentligt magtfuld i 2014, der fulgte man fra USA's og Danmarks side op med præcis den taktik, der ikke havde virket tidligere. I første omgang ville man, velbegrunderet, beskytte den kurdiske yazidi-minoritet, bosiddende i det nordvestlige Irak. Men derfra ekspanderede man, fra Irak og til Syrien, og glemte i mellemtiden alt om yazidierne.²⁰⁰ Danmark gjorde en god indsats for at holde detaljer om sine bombetogter væk fra offentligheden, men med et estimat på 258 bombninger i Irak ifølge NGO'en Airwars, og med information fra Afghanistan og dronekampagnerne om et civilt tab ved hver 7.-14. bombing, kan Danmark tænkes at have stået bag omkring 18-37 civile dødsfald i Irak. Bruger man i stedet Airwars' data for det samlede antal civile, der er dræbt i koalitionen bombeangreb, fås et højere tal, der også dækker Syrien. Da Danmark trak sine fly hjem, var cirka 1.950 civile med en vis sandsynlighed blevet dræbt af koalitionen. Danmark havde med sine 258 bombninger i Irak stået for godt 2,6 pct. af de ca. 10.000 bombeangreb i landet. Hvis vi regner med, at tallet er proportionelt med Danmarks indsats under hele missionen, kunne man altså tænke sig, at Danmark også var ansvarlig for 2,6 pct. af de samlede civile tab. Herved fås et tal på godt 50 civile dræbt af danske fly.²⁰¹

Det er dog ikke noget, der har fået stor opmærksomhed, ej heller hvordan dette skulle retfærdiggøres, eller hvad det skulle

gavne. Når Danmark samtidig ikke har ønsket at offentliggøre detaljer om sine bombetogter, der kunne gøre det muligt at drage sammenhæng mellem civiles skader og danske fly, bliver det også nær umuligt for pårørende at holde den danske regering til ansvar. Ifølge Institut for Menneskerettigheder er det “*stort set umuligt at løfte en sådan bevisbyrde,*”²⁰² som det kræves for at holde den danske regering ansvarlig. Forsvaret overvåger overordnet set sig selv. Og i slutningen af 2017 havde endnu ingen iraker eller syrer fået kompensation for ødelæggelserne som følge af koalitionen bomber. Det var først som reaktion på to journalister og forskeres undersøgelse, at amerikanerne tilbød et på ingen måde fyldestgørende beløb til en irakisk mand, der afviste beløbet som “*en fornærmelse.*”²⁰³

Efter at have bombet Irak i over et år, begyndte man også at bombe i Syrien. Og her var gavnigheden af angrebene end ikke tænkt ind i Danmarks deltagelse. I hvert fald kunne Venstres Jakob Ellemann-Jensen i slutningen af 2015 fortælle, at Danmark ikke selv havde nogen plan, men bare fulgte USA, som han i øvrigt heller ikke kunne se, havde nogen plan.²⁰⁴ Og mere end tre år efter missionens start kunne forsvarsminister Claus Hjort Frederiksen, da han skulle forholde sig til Jakob Ellemann-Jensens tidligere udtalelser, stadig ikke se nogen egentlig plan for militærkampagnen i Syrien.²⁰⁵

At humanitære anliggender aldrig havde den største vægt for Danmarks indsats mod Islamisk Stat, blev også siden hen klart, da det blev offentliggjort, hvor meget man ville støtte genopbygningen af bl.a. Mosul, hvor danskstyrede radarer havde bidraget til koalitionen bombekampagne. Størstedelen

af Mosuls tolv distrikter var ifølge FN “*ubeboelige*,” mens universitetet, togstationen og lufthavnen var ødelagt.²⁰⁶ Danmark forventede i 2015 at bruge over 330 mio. kr. alene på det første år af kampen mod ISIL, der kun inkluderede Irak og ikke endnu Syrien.²⁰⁷ Til sammenligning annoncerede man i 2016, at man ville bruge 333 mio. kr. over tre år på Irak, Syrien og Tyrkiet til humanitære formål – altså ca. 1/3 pr. år ift. militærudgifterne.²⁰⁸ I midten af 2018 var der i alt blevet givet 246 mio. til genopbygning af Irak siden 2015, kun 2/3 af hvad der alene blev brugt på at bombe Irak i 2015.²⁰⁹ Det er uvist præcis hvordan donationerne er blevet brugt, men andre nødhjælpsmidler fra Danmark til Tyrkiet er i stedet for nødhjælp blevet brugt på at indespærre flygtninge i Syrien, eller til den tyrkiske kyst- og grænsebevogtning, der nærmere end at hjælpe flygtninge bringer deres liv i fare.²¹⁰

Dette afspejlede også meget fint, hvad USA’s daværende udenrigsminister Rex Tillerson udtalte som svar på FN-kritik af, at amerikanerne kun bidrog humanitært med 1/10 af hvad man brugte militært mod ISIL: USA “*beskæftiger sig ikke med nationsbygning eller genopbygning.*”²¹¹ Efter ISIL var nedkæmpet i Irak, afslog USA at give midler til genopbygningen. I stedet gav man Irak mulighed for et lån på 3 mia. dollars, hvor den irakiske regering havde estimeret genopbygningen til at koste mere end 80 mia. dollars.²¹²

På baggrund af journalisters undersøgelse for Associated Press kan det derudover konkluderes, at antallet af dræbte i Mosul var mere end 10 gange så højt, som koalitionen med Danmark selv påstod – i alt omkring 9.000 mennesker døde på

få måneder i kampene der.²¹³ Og en anden undersøgelse, udgivet i New York Times, konkluderede at antallet af bombninger med døden til følge var 31 gange så høj, som koalitionen havde oplyst.²¹⁴

I løbet af 2018 er ISIL endegyldigt ved at være besejret i Irak, men det betyder næppe enden på de væbnede konflikter i området. Ifølge en tidligere irakisk minister, der nu arbejder for det kurdiske selvstyre, var analysen klar: *“Al skriften på væggen siger, at der kommer et nyt ISIS.”*²¹⁵ Og den amerikansk-syriske journalist og ekspert på ISIL, Hassan Hassan, var heller ikke overbevist om, at dette var slutningen. Hassan skrev i slutningen af december 2017, at *“den dybe elendighed, det dybe had og de dybe illusioner vil gøre, at nye monstre vil opstå, uanset hvilket navn eller hvilken form disse vil have.”*²¹⁶ I starten af 2018 var mindst 6.200 civile irakere og syrere slået ihjel af den amerikanskledede koalition,²¹⁷ hvor Danmark efter tilbagetrækningen af kampfly stadig hjalp koalitionen andre kampfly med radarbidrag.²¹⁸

Danmark har ganske vist også været med til at træne irakiske styrker, hvilket burde medvirke til mere irakisk selvstyre og kunne vise en smule hensyntagen til irakerne selv.²¹⁹ Problemet er blot, at den irakiske regering, der styrer den irakiske hær, på ingen måde er sat i verden for alle irakeres bedste. Og da danske soldater for nylig overværede den irakiske hær bruge tortur, greb man heller ikke ind, men øgede i stedet senere støtten til den irakiske hær.²²⁰ Hvis man nogensinde var i tvivl om, hvorvidt man fra officiel dansk side bekymrer sig om civile fra fx Irak, så er den totale ligegyldighed over for de tusinder, der drukner i Middelhavet, eller afvisningen af at tage kvoteflygt-

ninge, et udmærket bevis. Disse er folk, der netop *flygter* fra ISIL, eller Danmarks bomber. De folk, hvis sikkerhed angiveligt skulle være hensigten med at bombe. Der er altså ikke tegn på, at noble hensigter spiller nogen særlig rolle i Danmarks militærengeagement mod ISIL.

Det er derimod overordentligt sandsynligt, at idéen om dansk exceptionalisme i et godt stykke tid fremover vil blokere for en reelt kritisk stillingtagen til Danmarks militærengeagementer. Helle Thorning-Schmidt var som en af få statsledere lynhurtigt ude og gøre klart, at man ville støtte en amerikansk intervention i Syrien i 2013, efter der blev fremlagt anklager om kemisk krigsførelse.²²¹ Interventionen blev ikke til noget i dens mest umiddelbare form (USA har som bekendt mestendels intervenseret med støtte til oprørsgrupper i stedet), men det viser ganske udmærket, at den danske politiske konsensus i dag er, at man er mere krigsklar end selv USA. Krig og ødelæggelse er blevet så konsensuspræget, at mediedækning af dansk krig er sunket hen fra forsider og tophistorier. Alle ved, det sker, men det får ikke nogen større opmærksomhed i dag. I stedet er debatten præget af en kognitiv dissonans, hvor Danmark er blandt de første til at ville mere krig, hvor Danmark er blandt de mest bombende ift. befolkningstal, hvor civiles liv og befolkningers selvbestemmelse er fuldstændig underordnet, men hvor Danmark stadig er et hyggeligt land.

“You could almost see *hygge* as the private, intimate analogue of the public, civic Danish welfare state. Both *hygge* and the welfare state rely on a state of trust, a feeling of smallness (small nation, small circles of friends), and an assumption of equality.” The Guardian om den danske *hygge*.²²²

“Mærsk benyttede sig simpelthen af krigens kaos, men hvis ikke de havde været så grådige, ville de sikkert være sluppet afsted med det,” siger Frank Willis. “Mærsk optrådte umenneskeligt og truende over for medarbejdere, der var utilfredse med forholdene. Deres moral var under al kritik,” siger Faraj Rabat Mizbhan fra de irakiske oliearbejderes fagforening, GU-OE. Amerikansk embedsværker og irakisk fagforeningsmedlem beskriver Mærskts optræden i Basra.²²³

2.3 Det handler nok (også) om penge

Et umiddelbart spørgsmål, der trænger sig på oven på dette, er: Hvad handler krigene så om, hvis ikke demokrati eller sikkerhed? Der er flere spor at forfølge. I den akademiske verden møder man dog en mindre blindgyde, for her er der bred konsensus om, at den såkaldte *militære aktivisme* i dansk udenrigspolitik blot er en videreførelse af et traditionelt nordisk fokus på bl.a. menneskerettigheder, international ret, FN, fredsofbygning m.m. At menneskerettigheder eller international ret skulle være mål, må – når danske regeringers handlinger og ikke bare deres ord inddrages – betragtes som yderst tvivlsomt. Alligevel fremføres forklaringer som disse stadig, også i forskningsver-

denen, selv efter Danmark i årtier med sine krige har undermeret og ignoreret samme værdier.²²⁴

En del af forklaringen på Danmarks nye krigspolitik, der også ses i forskningen, hentes traditionelt fra det ændrede trusselsbillede efter Sovjetunionens fald. Professor i statskundskab Lars Bo Kaspersen beskriver skiftet for Danmarks rolle i verden: *“Indtil 1989/91 var den danske stat fastlåst i et ven-fjende-billede, hvor Danmark tilhørte det frie vesten under USA’s ledelse imod det totalitære øst under USSR’s ledelse (...) Bush-regimets ”krig mod terror” har prompte tegnet et nyt amerikansk ven-fjende-billede, hvor NATO-medlemskabet bruges til at fordre militær solidaritet med den amerikanske side.”* Samtidig spiller forholdet til Rusland ifølge Lars Bo Kaspersen en rolle: *“Den danske regering har formentlig tolket det som værende i Danmarks interesse, at USA på både kort og lang sigt er den primære garant for forsvaret af danske interesser ikke mindst i forhold til den polare undergrund. En kommende konflikt med Rusland om råstoffer og ressourcer i Lomonosov-ryggen under polarisen vil kræve en helt anderledes håndfast råstyrke end EU kan præstere.”*²²⁵

Det virker meget sandsynligt, at den mindre trussel mod Danmark efter Sovjets fald har gjort, at man lettere kan være medvirkende til krige, bl.a. for at holde sig gode venner med USA. Men det forklarer alligevel ikke helt incitamentet for den konsensus, der er opstået om krigen. For hvis idéen var at holde sig venner med USA, var der jo også andre muligheder end at følge dem i invasioner. Bemærkelsesværdigt har Danmark ikke siden Sovjets fald opfyldt USA’s krav til NATO-landene om at bruge 2% af BNP på militærbudgettet.²²⁶ Hvis det blot handlede om at være venner med USA, hvorfor så ikke

bare vælge denne løsning i stedet for nærmest som naturlov at følge i krig?

Det nævnes også, at en trussel fra Rusland kunne gøre udslaget. Men det virker tvivlsomt, om Rusland med sit militærbudget på mindre end en tiendedel af NATO's skulle vove sig ud i eskalation ved det nordlige USA.²²⁷ Derudover må man spørge, med hvilken ret Danmark gør sig til herre over det arktiske område. Hvis Belgien mente at have ret til congolesiske mineraler, eller Storbritannien oprustede militært for at beskytte handelsinteresser i Indien, så ville de fleste få betydelige mindelser om kolonialismen. Men Danmarks "beskyttelse" af Grønland, dvs. beskyttelse af egne grønlandske interesser, er på forunderlig vis undtaget fra sådanne mærkater. Grundlæggende savner forklaringen om de storpolitiske nødvendigheder af at støtte USA større forklaringskraft, hvis vi vil forklare den ændrede krigspolitik fra 90'erne og frem. Men Sovjetunionens fald kan dog give en del af forklaringen på, hvorfor danske regeringer fra 90'erne og frem i højere grad har fundet plads til ekspansivt at hævde egne interesser uden for Europa, og ikke bare fokusere på Danmarks egen region i Europa.

En anden af de typiske forklaringer på den nye danske krigspolitik er den, der sammenkæder politikeres karriereinteresser med krigspolitik. Det gyldne eksempel her er Anders Fogh Rasmussens vej til NATO,²²⁸ mens et andet eksempel er Gitte Lillelund Bechs vej fra rollen som forsvarsminister til et job som lobbyist med Eurofighter-kampflyet som kunde. Disse personlige interesser forklarer dog heller ikke den konsensus, som krigen har fået hos regeringspartier på begge sider, hvor

støtten til offensive danske militærindsatser rækker langt videre end blot til nogle enkeltpersoner, der ville kunne se personlig gevinst i støtten.

Netop den nye konsensus for en "*aktivistisk udenrigspolitik*," der bredte sig op gennem 90'erne, bliver også ofte i forskningen kædet sammen med en normændring. Her mener man, at militær magtanvendelse ikke tidligere havde været rigtigt at gøre, men at det gennem 90'erne, som opgør med 80'ernes fodnotepolitik og den mere passive militære rolle, blev en ny måde at kæmpe for statens værdier.²²⁹ Til dette må for det første siges, at normen om modstand mod militære midler jo aldrig gjaldt højrefløjen, hvorved den pacifistiske norm aldrig var rigtig stærk. For det andet er det bemærkelsesværdigt, at den anti-militaristiske norm hos Socialdemokraterne og Radikale Venstre aldrig var større, end at man allerede i 1999 støttede angrebskrigen på Balkan. Det ligner derfor mere opportuniste end en gennemgående normændring.

Men selv hvis krigsnormen allerede her var til stede, svarer dette ikke fyldestgørende på, hvad der gjorde krigen efter år 2000 så konsensusprægede. Krig er ingen billig affære, så uden også økonomiske interesser i krig, ville selv stærke krigsnormer sandsynligvis ikke rigtigt kunne manifestere sig. Og uden vedvarende økonomiske interesser i krigsførelse så ville man også forvente, at opmærksomheden hurtigt ville blive rettet andre steder hen, mod mere profitable foretagender (medmindre man mener, at man simpelthen bare går i krig for krigens skyld). Der må altså være mere til det. Et ellers populært spor, der sjældent forfølges, når dansk krig skal forklares, er hensyn til erhvervsliv

og erhvervslivets interesser. Her spiller det ofte diskuterede forhold til USA også ind, men på en måde der stikker dybere end det mere overfladiske Fogh-Bush-forhold.

Der er nemlig penge i krig. Lars Bo Kaspersen tilføjer i en sidebemærkning, at *“dansk støtte til USA åbner (...) døre til det amerikanske hjemmemarked, til industrikontrakter i besatte lande, der skal genopbygges efter erobring og til fortsat dansk ansvar for den amerikanske sømagts fragtskibstrafik.”*²³⁰ At pengeinteresserne er store i krigsførelse, kommer næppe som en overraskelse for nogen. Så meget desto mere overraskende er det, hvor lidt opmærksomhed pengene får, i lyset af at krig er forretning for blandt andet Dansk erhvervslivs flagskib Mærsk, at dansk krigsindustri er vokset gevaldigt de senere år, og at krigsindustri under den socialdemokratiske regering blev en regeringspolitisk satsning.

I 2014 og 2015 havde den samlede globale våbenhandel en værdi på over 90 mia. US dollars,²³¹ mens mængden af våbenoverførsler i 2016 og 2017 nåede det højeste niveau siden Den Kolde Krig.²³² Verdens globale militæruddgifter har også været stigende og var i 2017 på over 1.700 mia. US dollars, hvilket er en størrelse, der ikke er set siden Den Kolde Krig.²³³ Og i 2017 blev man i EU enige om planer om at øge investeringerne til den såkaldte *“forsvarsindustri”* fra 25 mio. euro til 500 mio. euro.²³⁴ Det er alt sammen mange penge, og dem vil man selvfølgelig gerne have fat i bare en lille del af.

Den store globale stigning i efterspørgslen efter militæriindustrielle produkter er selvfølgelig ikke gået Danmark forbi. I 2013 kunne den socialdemokratiske forsvarsminister Nick Hækkerup præsentere den nye militæriustrategi *“Open for*

Business,” der skulle øge militærindustriens eksport og jobs.²³⁵ Udviklingen havde dog været et godt stykke tid undervejs. Efter at have lagt pres på erhvervsminister Bendt Bendtsen, fik militærindustrien i 2007 sin egen attaché på den danske ambassade i Washington.²³⁶ En plads, de stadig har. Danmarks bidrag til invasioner i Irak og Afghanistan var nemlig ved at bære frugt. Et par år før fik forsvarsminister Søren Gade forhandlet Danmark til en eksklusiv plads blandt en række lande i USA’s inderkreds, der gav Danmark fordele på det amerikanske militærindustrimarked.²³⁷ Om dette udtalte forsvarsministeriets kontorchef til Information: *“Vi sagde til amerikanerne, at vi gerne skulle have lidt kød på, at vi er en af USA’s nærmeste allierede i Afghanistan og Irak.”* Og arbejdet bar altså frugt. Vigtigheden af den danske regerings indsats blev bekræftet af direktøren for Terma, der er et af de allerstørste selskaber i dansk militærindustri. Direktøren udtalte, at *“(...)den politiske opbakning er altafgørende. Når ministeren og regeringen er med her, så kommer koryfæerne.”* Og forsvarsminister Søren Gade kunne også glæde sig, da han ved en militærindustrikonference mente, at *“det har skabt gode muligheder på markedet for den danske forsvarsindustri, at grænsen mellem civile og militære formål er blevet udvisket på grund af terrorismen. Vores tætte forhold til USA er til fordel for industrierne, for vore nationale forsvar og for vore befolkninger som helhed.”*²³⁸ At krigene med dansk og amerikansk deltagelse var en fordel for de respektives befolkninger, er som beskrevet ganske tvivlsomt, set i lyset af den forøgede trussel mod begge lande som følge af krigene, for slet ikke at nævne de mange døde. Men at forholdet til USA var en fordel for dansk militærindustri, er der næppe nogen tvivl om.

Ifølge SIPRI, der overvåger og forsker i militærudgifter globalt, er dansk militærindustri eksport (opgjort i eksporttilladelser) vokset fra ca. 230 mio. kroner i år 2000 til at ligge fast over en milliard kroner fra 2006 til 2015, på nær et enkelt år. Hertil kommer et par guldår, hvor effekten af særligt gunstige kontrakter bidrog ekstra til eksporten. I 2010 havde man således eksporttilladelser for 2,8 milliarder kroner, mens tallet i 2013 var 5,8 milliarder kroner. Justeret for inflation er dette en tidobling på lidt over et årti.²³⁹ Forsvarsministeriet kunne i starten af 2018 glæde den danske forsvarsindustri med, at det i det nyeste forsvarsforlig blev besluttet, at *“20 procent af forsvarsbudgettet fremover skal gå til indkøb af nyt materiel.”* Det var *“en fordobling i forhold til i dag,”* udtalte chefen for Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse.²⁴⁰

Og hvilke firmaer er det så, der – på forskellig vis – nyder godt af Danmarks krige? Ud over den hjemlige militærindustri med Terma i front, er der særligt en enkelt aktør, der har nydt godt af Danmarks krigsengagementer: det stolte danske erhvervsflagskib A.P. Møller–Mærsk. Firmaets store fremturen og senere knap så prægtige afsked med oliehavnen i Basra er allerede nævnt. Men relationerne til de krigsførende regeringer har dog bortset fra skærmydslerne i Basra været en overordentlig succes. Krigene i Irak og Afghanistan havde i 2013 ifølge Bloomberg ført til rederikontrakter med det amerikanske militær på 66 milliarder kroner, hvor Mærsk skulle have fået *“en meget stor andel af kagen.”*²⁴¹ Allerede i 2007 kunne Berlingske Business rapportere, at Mærsk siden år 2000 havde tjent 17 milliarder kroner på kontrakter med Pentagon.²⁴² Og i 2015

blev kontrakterne forlænget til en kontrakt på ca. 15 milliarder kroner.²⁴³ Mærsk transporterer grej og folk, og alene på tilbage-
trækningen af amerikansk militær fra Afghanistan fra 2012
tjente Mærsk 12 milliarder kroner. Samarbejdet rækker endda så
vidt, at Mærsk selv har investeret i det amerikanske militær.
Firmaet har siden 2000 brugt mindst 10 milliarder kroner på at
opgradere den flåde, der bruges til at transportere amerikansk
militærudstyr.²⁴⁴

Mærsk selv ser ingen sammenhæng mellem Danmarks del-
tagelse i de amerikansk ledede krige og det gode forhold mel-
lem Mærsk og det amerikanske militær. For andre interessenter
er det dog svært ikke at se sammenhængen. Selv Terma-
direktøren var ganske tydelig om, at Danmarks krige havde
været medvirkende til erhvervsfremstød for danske firmaer:
*“Der er ingen tvivl om, at Danmarks gode forhold til USA, og at det
forhold, vi har stået sammen med dem i krigen, har haft betydning.”*²⁴⁵
Mærsk var da også det logistikselskab, der ved Irak-krigens start
mellem 2003 og 2004 havde den største vækst i samarbejdet
med det amerikanske militær.²⁴⁶

Men Mærsk's interesser stopper ikke ved transporten. For
hvem var det nu, der virkelig var i klemme, da ISIL for alvor
gjorde sit indtog i det nordlige Irak? Jovist, yazidi-befolkningen
var truet, og et folkemord var under opsejling. Men hvorfor
denne store opmærksomhed om yazidierne, når nu USA og
Danmark havde ignoreret ISIL's hidtidige adfærd og de mange,
der tidligere var slået ihjel? Hvorfor denne opmærksomhed, når
man stort set havde ignoreret andre civile irakeres liv indtil da,
og samme sommer ignorerede israelske angreb på civile palæ-

stinensere? Det er ikke præcis til at sige – måske var beskyttelsen af civile irakiske liv pludselig i en midlertidig åbenbaring en reel bekymring for Danmark og landets allierede. Men alligevel synes det ikke tilfældigt, at opmærksomheden om yazidierne i sensommeren 2014 kom samtidig med, at ISIL for alvor truede olieaktiviteterne i Kurdistan. I juni 2014 var ISIL allerede “*tæt på Maersk Oils aktiver*” ikke langt fra Mosul og Kirkuk.²⁴⁷ Og i august 2014, hvor USA for første gang begyndte at bombe ISIL, måtte Mærsk stoppe sine aktiviteter i Kurdistan.²⁴⁸ Disse var genoptaget i oktober 2014,²⁴⁹ samme måned hvor Folketinget – efter i august at have besluttet at sende et transportfly til kampen mod ISIL – vedtog at sende kampfly til Irak.²⁵⁰ At Mærsk kunne have olieaktiviteter i Kurdistan skyldtes i første omgang invasionen af Irak i 2003, hvor fjernelsen af Saddam Hussein gjorde det muligt for de irakiske kurdere sammen med udenlandske investorer at udvikle oliesektoren i området.²⁵¹ I første omgang var missionen mod ISIL ifølge daværende udenrigsminister Martin Lidegaard for at “*beskytte civilbefolkningen.*”²⁵² Men den senere forsvarsminister Claus Hjort Frederiksen kunne i 2018 tilføje et ekstra motiv, som giver bedre mening ift. Mærsk og Danmarks interesser i området: ISIL måtte “*ikke kunne tjene penge på olieklider.*”²⁵³

Det vides derudover fra Irak-krigens første år, at det danske erhvervsliv så Irak-krigen som en lukrativ erhvervsmulighed. Dansk Industris daværende markedschef udtalte i 2003, at “*Irak har verdens næststørste oliereserve, og der er 20 millioner mennesker med et skrigende behov for alt. Kommer der en fornuftig udvikling, bliver det et uhyre interessant marked,*” og tilføjede at omkring 200 danske

firmaer havde vist interesse for Irak. I en investervejledning i 2004 skrev Dansk Industri desuden, at *“situationen omkring Iraks genopbygning (...) på flere områder [kan] minde om tidligere tiders jagt efter guld.”* Og den allerede nævnte administrationsleder, Ole Wøhler, besatte næsten en femtedel af stillingerne i administrationen for det sydlige Irak med repræsentanter fra dansk erhvervsliv, bl.a. Mærsk.²⁵⁴ Man kan spekulere på, hvad det har af betydning, at Mærsk gennem mange år har støttet de borgerlige partier samt den politiske midte med gaver og penge. De yderst hullede danske regler om oplysning om partistøtte gør det nær sagt umuligt at få klarhed om støtten, men Mærsk selv oplyser, at man alene i 2015 fordelte fire millioner kroner mellem Venstre, Radikale Venstre, Konservative og Dansk Folkeparti.²⁵⁵ Partier, der altså har stemt for dansk krig og generøse skatteaftaler for Mærsk igennem mange år.

Det er i grunden svært at finde eksempler på danske militæringagementer i udlandet, der ikke berører Mærsk. Opmærksomheden om skibsfarten ud for Afrikas Horn, med skibene Esbern Snare og Absalon, hænger også direkte sammen med Mærskts aktiviteter. Center for Militære Studier skrev i en rapport i 2016, at *“Danmark har en særlig interesse i at fremme beskyttelsen af den frie navigation på verdenshavene, da op mod ti procent af den maritime verdenshandel foregår ombord [på] dansk-kontrollerede skibe.”*²⁵⁶ Mærsk nævnes ikke eksplicit, men der er næppe tvivl om, hvem den store danske aktør inden for maritim verdenshandel er. Og da Danmark i foråret 2016 endte med at købe amerikanske og ikke europæisk producerede kampfly, var det da også til fordel for Mærsk, der ikke underligt fik sig en logistikkontrakt.²⁵⁷

Kigges der mod Afghanistan og Libyen, findes ikke overraskende også flere økonomiske interesser. I Afghanistan har Copenhagen Contractors omsat for 123 mio. kroner via kontrakter med bl.a. NATO i landet, hvor man bygger bygninger og leverer pansrede biler. Firmaet er ledet af danske Jeppe Handwerk, en god ven af Kronprins Frederik.²⁵⁸ I Libyen er udbyttet for danske firmaer umiddelbart ikke blevet, hvad det kunne have været, efter landet endte i kaos på baggrund af NATO-interventionen i 2011. Men inden da var håbene store. Unavngivne embedsværkere udtalte, at det var *“pay-back time”* for Danmark, efter man havde hjulpet til med at vælte Gaddafi.²⁵⁹ Dansk Industri ville dog gerne optræde ved navns nævnelser. Markedschef Jens Holst-Nielsen var ikke i tvivl om, at Danmarks indsats i interventionen ville gavne dansk erhvervsliv. Han var således overbevist om, at *“libyske embedsmænd og libysk erhvervsliv er meget opmærksomme på, at det var danske F-16-fly, der bidrog til et frit Libyen. Det kommer os til gode nu.”*²⁶⁰ Vigtigheden af Danmarks indsats for dansk erhvervsliv blev også genkendt af FLSmidts kommunikationschef, der sagde, at det *“bestemt”* var *“godt for os, at Danmark har været med til at hjælpe libyerne af med Gaddafi.”*²⁶¹ Interventionen i Libyen havde ifølge den tidligere nævnte Dansk Industri-markedschef også været vigtig, da *“Gaddafis regime”* havde *“forsømt det private erhvervsliv. Stort set al produktion har været statsejet, så der har ikke været incitament for privat erhvervsliv og udenlandske investeringer.”* Men, som markedschefen for Danmarks vel nok mest indflydelsesrige erhvervsorganisation udtalte: *“Det bliver der nu rettet op på, efter at Gaddafi er væk.”*²⁶²

Der er altså næppe nogen tvivl om, at varetagelsen af dansk militærindustri og store firmaer som Mærskts interesser har spillet en noget større rolle for danske regeringers krigsengagementer, end hverken demokrati eller sikkerhed på nationalt eller globalt plan har. Og udover den erhvervsorienterede krig, har det generelt stigende fokus på eksport af produkter med militær interesse også ført til åbning for dansk salg af overvågningsteknologi til diktaturer som De Forenede Arabiske Emirater, Oman, Qatar og Saudi-Arabien.²⁶³

“Du pusling-land, som hygger dig i smug, mens hele verden brænder om din vugge, mod dig vort håb og manddomsdrømmen går, når landsbyklokken signer dine strande, når aftenrøden højt i skyen står og sænker fredens korstegn på din pande.” Tekst til ”Som dybest brønd gi'r altid klare vand” (1916) af Jeppe Aakjær.

“Der blev omtrent skudt 10 eller 12 Negro og 3 eller 4 paa Plantagen Work & Rest, hvorefter vi ikke havde den fornøielse at skyde flere før om Eftermiddagen paa Plantagen Glynn. Fredag var vi ude igen og skød ligeledes nogle Negroe her og der.” Forvalter Christian Friis i et brev til Danmark i 1878, beskrivende reaktionen på arbejderopstanden Fireburn på De Dansk Vestindiske Øer.²⁶⁴

2.4 Der findes ingen moralsk gylden dansk tidsalder

I efteråret 2015 lancerede regeringen en annonce i libanesiske medier, der forsøgte at få flygtninge til ikke at komme til Danmark, samt den senere smykkelov, der gjorde det muligt for politiet at beslaglægge flygtninges værdier for over 10.000 kroner. Dette betød pludselig stort postyr om Danmarks omdømme. Brandingeksperter kunne i danske medier fortælle, hvor slemt det stod til med Danmarks ellers så eftertragtede ry, politikere var bekymrede, og det samme var firmaer som Grundfos og investeringsrådgivere.²⁶⁵ Men bare rolig, sagde en af brandingeksperterne. Danmarks image som *“et åbent og tolerant samfund”* var *“alt for stærkt til at blive truet eller odelagt af nogle annoncer.”*²⁶⁶

Avisannoncerne, smykkeloven, nedskæringerne på ulandsbistand til udlandet, den nedsatte kontanthjælp til nytilkomne og de mange andre tiltag fik dog – brandingeksperter eller ej – en række centrum-venstre-politikere og -debattører til at erklære det sande, gamle Danmark for truet af fremmedhad og dårlige værdier. Debattør og tidligere Information-redaktør David Trads udlagde ganske klart dette under overskriften *“Da flygtningene kom, forsvandt humanismen.”* Trads skrev: *“Danmark plejede at være et humanistisk fyrtårn i verden. Et sted, hvor tolerancen, udsynet, solidariteten og, ja, humanismen var i centrum. Et land, som folk i nød kunne stole på.”*²⁶⁷

Det humanistiske fyrtårn lyste altså pludselig ikke så klart, efter Venstre-regeringen begyndte at indespærre flygtninge, gjorde det muligt at tage deres værdigenstande og skar i ulandsbistanden. Og formodningen om, at det politiske Danmarks

flygtningepolitik truede et mere solidarisk Danmark, fandtes også hos Alternativet, både hos Josephine Fock i det tidligere citerede Ræson-indlæg,²⁶⁸ men også hos partiets forperson Uffe Elbæk, der mente at en forhøjelse af ulandsbistanden kunne *“tjene til igen at gøre Danmark til en humanistisk bastion, der viser vejen for alle andre.”*²⁶⁹ Og i Mandag Morgen kunne chefredaktøren for magasinet under mellemrubrikken *“Værdier: Tabet af en dansk uskyld”* skrive, at *“det er muligt, at flygtningeoperationen lykkedes, men værdierne døde.”*²⁷⁰

Men i stedet for at se den danske regerings politik i slutningen af 2015 som en markant ændring i den danske stats historie, er det mere nærliggende at se det som en logisk fortsættelse. Afvisningen af flygtninge og deres rettigheder ligger i tråd med den ligestyldighed over for civile liv, som forrige danske regeringer allerede havde vist i Irak, Afghanistan og Libyen. Andre debattører så da også krigsengagementerne som det *rigtige* synsdefald. Politiken-redaktør Flemming Ytzen mente, at *“vi har gennemgået en transformation fra at være en idealistisk humanitær aktør til at være en ukritisk krigsførende USA-allieret.”* Ytzen trak i stedet stolt de danske historiske linjer tilbage til hospitalsskibet Jutlandias aktion under Korea-krigen.²⁷¹

Hvad enten Danmarks tid som tolerant, humanistisk fyrttårn som i Ytzens tilfælde trækkes tilbage til 50'erne og Jutlandia eller en mere vag og måske ikke så fjern fortid som i de andre nævnte tilfælde, så har visse dele af centrum-venstre i kritikken af Lars Løkkes Venstre-regerings politik og de mange års krigsengagement frifundet Danmarks essens. Dette er gjort med henvisning til en tidligere stolt, moralsk gylden tidsalder, som

udtrykker det *sande* Danmark. Dette er en del af den danskhedsdebat, hvor man nok vil kritisere Danmarks nutidige handlinger, men for at kritisere dem fremavler en historie om et fortabt, humanistisk Danmark, hvis værdier og principper vi må forsøge at genfinde. Denne historie er – selvfølgelig – lige så meget en politisk opfindelse og lige så falsk som det nuværende hyggelige, fredelige Danmark. Men myten holdes i live, så danskheden stadig kan holdes i hævd.

For der findes ingen moralsk gylden dansk tidsalder. Indtil videre har bogen beskæftiget sig med Danmarks handlinger fra starten af Afghanistan-krigen og frem, men man skal blot et par år længere tilbage, for Danmark også i fredens navn stod for krig, død og ødelæggelse. Denne gang i Kosovo-krigen. Hændelsesforløbet lignede det, man senere i forskellige udgaver skulle se i optakten til krigen i Irak og Libyen: Amerikanske og vesteuropæiske statsledere ser klare tegn på et forestående folkemord eller lignende, og man må derfor i humanismens navn intervenere militært for at opretholde fred og orden.

Daværende radikale udenrigsminister Mogens Helveg Petersen mente, at man ikke kunne *“forsvare at se til, mens serberne med tunge våben massakrerer deres egen befolkning.”*²⁷² Men hvilken massakre var der tale om? I august 2000 var Det Internationale Tribunal for Det Tidligere Jugoslavien færdig med sin efterforskning af Kosovo-krigen: 2.788 lig var fundet i massegrave, uden at myndighederne ville fortælle, hvor mange, der bar tegn på at være henrettet. Dette stod i kontrast til britiske og amerikanske regeringers påstande, hvor man var *sikker* på, at mindst 10.000 etniske albanere var blevet dræbt i hundredvis af mas-

sakrer.²⁷³ Det var ifølge den britiske journalist John Pilgers sammenfatning af påstande og beviser i NATO's invasion svært at drage nogle konklusioner om, hvilket folkemord man stoppede.²⁷⁴ Slet ikke, når man selv deltog i drab på hundreder af civile, både ved sine egne bomber og ved støtte til Kosovos Befrielseshær, en paramilitær organisation, der selv blev anklaget for massakrer.²⁷⁵ Rapporten fra Det Internationale Tribunal kom cirka et års tid efter Forbundsrepublikken Jugoslavien nægtede at underskrive en NATO-aftale, som selv Henry Kissinger skulle have kaldt for "*en undskyldning for at bombe*" for NATO's side.²⁷⁶ NATO's bombardementer i Jugoslavien førte til ca. 500 civiles død.²⁷⁷

Nærmere end at deeskalere krigen og mængden af overgreb på civile, fik NATO's intervention den modsatte effekt. Jugoslavien optrappede forfølgelserne på baggrund af invasionen,²⁷⁸ hvilket også var forudset af NATO-general Wesley Clark,²⁷⁹ og størstedelen af de rapporterede massakrer under Kosovo-krigen fandt sted, *efter* NATO gik ind i krigen. Af anklagerne mod Slobodan Milosevic om mord under Kosovo-krigen, fandt kun en af episoderne sted før NATO's bombardement startede.²⁸⁰ Pilger spekulerer, ligesom Naomi Klein og med støtte fra en tidligere topansat i den amerikanske regering, i stedet på hvorvidt økonomiske motiver spillede en større rolle for bombarderingen af Jugoslavien end "*responsibility to protect.*"²⁸¹ Hvad end der lå bag, er det svært at se krigen som andet end en kalkuleret aggression, der kun forværrede forholdene for de civile.

Et andet muligt motiv for interventionen var givetvis genetableringen af NATO som en international nødvendighed

efter Sovjetunionens fald. Poya Pakzad og Uffe Kaels Auring skrev i 2011 om NATO-aktionen: “[NATO] stod over for den ultimative trussel: alliancens manglende eksistensberettigelse. Denne trussel blev af NATO-statsledere og -repræsentanter tematiseret som udfordringen mod NATO’s ‘troværdighed.’ Med andre ord måtte man over for verden og sig selv både demonstrere, at man besad evnen til at gennemtvinge erklærede målsætninger med militære midler, og – som dommer – redefinere legitimationsgrundlaget herfor.”²⁸² Bombningen af Forbundsrepublikken Jugoslavien skete under en socialdemokratisk ledet regering og uden FN-mandat, og således var der også skabt præcedens for højrefløjens planer om at invadere Irak uden at behøve støtte fra FN.

Men det store humanistiske fyrtårn findes heller ikke før 1990’erne. Når David Trads bl.a. kritiserer, at Danmark “*fjerner bistand,*” så kunne man få den fornemmelse, at Danmark ved i mange år at være blandt de største ulandsbistandsydere af den grund gjorde sig fortjent til en titel som humanistisk fyrtårn. Dette kræver dog, at man blot vælger at kigge på bistandens andel ift. bruttonationalindkomsten over for andre lande, og ikke hvad denne bistand faktisk er gået til. Ved bistandens bidrag til IMF’s og Verdensbankens “*strukturelle reformering*” af flere afrikanske stater op gennem 1980’erne, fik man sat en effektiv stopklods for de fremskridt, staterne havde gjort i vækst og infrastruktur. Som professor i økonomi fra London School of Economics Ha-Joon Chang har beskrevet, så fik de internationale organisationers frimarkedspolitikker i Subsaharisk Afrika afløst en vækst i indkomst pr. indbygger på cirka 1,5% gennem 60’erne og 70’erne med et *fald* på 0,7% fra

80'erne og op gennem 90'erne.²⁸³ Selvom den danske bistand steg i denne periode og stadig havde et fattigdomsfokus, blev den også mere "*konditionaliseret og markedsøkonomiseret*," i tråd med udviklingen lagt an fra IMF's og Verdensbankens side.²⁸⁴ Ifølge Chang var indkomsterne pr. indbygger i Subsaharisk Afrika i 2009 cirka på niveau med indkomsterne i 1980. Intet humanistisk fyrtårn her.

Hvad hvis vi går længere tilbage? Heller ikke her findes det humanistiske fyrtårn. Her kunne man fx nævne Danmarks forhold til kolonien Grønland, hvor man fra 60'erne til slutningen af 80'erne opretholdt højere løn til danskere end grønlandere ud fra det såkaldte fødestedskriterium – selvfølgelig af hensyn til Grønlands konkurrenceevne, da diskrimination jo altid er *for deres eget bedste*.²⁸⁵ Ligesom det var for deres eget bedste, da 22 grønlandske børn i starten af 50'erne blev taget væk fra Grønland for at blive danskificeret men endte med at blive bortadopteret eller at komme på dansk børnehjem.²⁸⁶

Men så var der jo årene før, med Jutlandia. Og under Anden Verdenskrig ved vi jo nok, at Danmark var på humanismens side. Er det da ikke rigtigt, når Margrethe Vestager med henvisning til de danske fiskere, der sejlede jøder til Sverige, hylder det "*at den grundfortælling er en del af vores kultur*" og siger, at denne historie "*kan blive ved med at bekræfte os i, at når mennesker står i sådan en nødsituation, så kan vi løfte ansvaret. Ikke hver for sig alene, men hvis vi gør det sammen.*" Og når hun siger, at så vidt hun ved "*findes det her kun i Danmarkshistorien*," har hun så ikke ret i dette, at her er den særlige danske humanismes sakramente?²⁸⁷ Men heller ikke hyldesten til fiskerne, der sejlede jøderne til

Sverige, fremstår særligt humanistisk ved nærmere undersøgelse. De danske fiskere tjente godt på at hjælpe jøderne til Sverige – gennemsnitsprisen var hvad der i dag svarer til et sted mellem 20.000 og 30.000 kroner.²⁸⁸ Disse store humanister kan sammenlignes med dem, Helle Thorning Schmidt har kaldt “*kyniske menneskesmuglere*,”²⁸⁹ de folk der sejler flygtninge over Middelhavet til cirka 2000 dollars, altså omtrent det halve af gennemsnitsprisen for jøderne for at komme til Sverige.²⁹⁰

Her skal heller ikke glemmes, hvordan man efter 2. Verdenskrig forfulgte de kvinder, der havde været sammen med tyske soldater. Og så var der Kommunistloven, der sendte danske kommunister i interneringslejre, hvor flere sidenhen røg i koncentrationslejr og omkom.²⁹¹ Og endnu mere forfærdeligt er de mange tyske flygtninge, der døde i danske flygtningelejre efter Anden Verdenskrig – heraf omkring 7.000 børn.²⁹²

Vi kan også prøve at gå endnu længere tilbage. Var der da ikke noget med, at Danmark var det første land, der ophævede slaveriet? Denne velbevandrede myte holder heller ikke. Det var kun slavehandlen, som Danmark i slutningen af 1700-tallet ophævede over en tiårig periode. De slavegjorte kunne man beholde som ejendom indtil 1848, årtier efter England og flere amerikanske stater allerede havde forbudt slaveri.²⁹³ Efter ophævelsen af slaveriet fik de tidligere slaveejere kompensation af den danske stat.²⁹⁴ De tidligere slavegjorte arbejdede til gengæld nu som plantagearbejdere under kummerlige kår, der blandt andet førte til en børnedødelighed, der på et tidspunkt oversteg fødselstallet. Derfor gjorde arbejderne på De Dansk Vestindiske Øer oprør i det, der blev kendt som Fireburn-opstanden.

Mellem 60 og 250 arbejdere blev slået ihjel af et korps af plantageejere, som de danske myndigheder sidenhen holdt hånden over.²⁹⁵ Og endelig afstod man i 1917 efter en folkeafstemning øerne og dens befolkning til USA, for Danmarks vedkommende slutningen på det, Lars Løkke Rasmussen har kaldt "*et grusomt kapitel i vores historie.*" Men, sagde statsministeren, "*det er heldigvis fortid.*"²⁹⁶ Netop denne måde, hvorpå den danske statsminister tager afstand fra Danmarks behandling af De Vestindiske Øer, er – som forsker i Danmarks forhold til øerne, Astrid Nonbo Andersen, påpeger – en "*måde at pacificere historien på.*"²⁹⁷ Herved kan historien ikke af regeringsmodstandere bruges aktivt ved at drage sammenhæng mellem dengang og nu. For, som statsministeren kan forsikre os om, er udnyttelse af verdens mindre privilegerede nu "*fortid.*"

Øerne blev som bekendt solgt. USA havde mest interesse i øerne af strategiske årsager og lod ellers deres økonomiske udvikling ligge hen, mens øernes beboere ikke har stemmeret i dag. Folkeafstemningen om øernes fremtid havde ikke inkluderet deres egen befolkning men blot ejerne, Danmark.²⁹⁸ Hvis dette ikke skulle have overbevist om, at Danmark ingen gylden, humanistisk fortid har haft, kan vi gå endnu længere tilbage. Fx var Danmark allerede i slutningen af 1600-tallet og starten af 1700-tallet en af Europa mest militariserede stater med den stærkeste hær målt ift. indbyggertal.²⁹⁹ Det er derfor svært at betragte idéen om det historiske Danmark som et humanistiske fyrtårn som andet end endnu et produkt af danskhedsdebattens dogme om et godt Danmark.³⁰⁰

Når Kulturministeriets Danmarkskanon kunne identificere fx lighed for loven blandt de vigtigste danske værdier, så udviskede det – som tidsskriftet *Marronage* og artist Zaki Youssef ganske rigtigt påpegede – de politiske kampe, der har ført til mere lighed i Danmark. Det udviskede de kampe, der stadig kæmpes, og det udviskede de lighedsfjendske handlinger, det politiske Danmark med overvejende konsensus står bag og har stået bag i århundreder.³⁰¹

“Hygge er svært at beskrive. Det er når vi danskere sidder foran fjernsynet en sen aften uden stress. Eller når vi sidder omkring et bål og rister snobrød sammen.” BT beretter om uoversættelige ord, heriblandt selvfølgelig hyggen.³⁰²

“Hej Lise. Savner dig rigtig meget. Jeg kunne ikke passe på Aboli. Han er død. Og de afghanske myndigheder er efter mig. Nu er jeg i Herat.” 23-årige Vahid skriver til sin danske kontaktperson, efter han og hans 16-årige bror Aboli blev udvist fra Danmark til Afghanistan.³⁰³

2.5 Danmarks farligste organisation

Nogen husker måske, da Søren Espersen oven på ISIL-angrebet i Paris i november 2015 mente, at man nu måtte begynde at bombe de kvinder og børn, som ISIL ifølge Espersen tog dækning bag. Udtalelsen førte til stor forargelse og en politianmeldelse med over 10.000 underskrifter.³⁰⁴ Udeladt af histo-

rien er dog, at bombing af kvinder og børn i Irak allerede var regeringens politik, og - som beskrevet - har været dansk regeringspolitik i årtier. Her ses igen, i hvilken grad idéen om en særlig god danskhed kan afholde fakta fra en offentlig forståelsesramme.

Bedømmer man udelukkende ud fra medie billedet, kunne man få den idé, at Danmarks farligste grupper er organisationer som Hizb-ut-Tahrir, Grimhøjmoskeen eller Loyal to Familia. Men problematiske – og farlige – som disse er, så er det ikke her, vi finder Danmarks farligste organisation. Hverken Hizb-ut-Tahrir, Grimhøjmoskeen eller Loyal to Familia råder over statens institutioner, økonomi, eller militær. Vil vi se på, hvilken dansk organisation, der har dræbt flest mennesker over de seneste årtier, må vi se mod partiet Venstre, Danmarks liberale parti.

Venstre har med regeringen Fogh Rasmussen stået i spidsen for invasionerne i Afghanistan og Irak, hvor de menneskelige omkostninger er beskrevet tidligere. Regeringen Løkke Rasmussen videreførte Afghanistan-krigen, var med til invasionen af Libyen og videreførte i sin anden regeringsperiode fra 2015 engagementerne i Irak, sidenhen Syrien. Til dette kan for nylig lægges den totale afvisning af at hjælpe Grækenland og Italien samt resten af Europa med at tage imod flygtninge – her har Danmark brilleret ved at tage imod nul flygtninge gennem EU's relokationssystem.³⁰⁵ Relateret til dette har den danske regering sammen med resten af EU blot set til, mens tusinder af flygtninge er druknet i Middelhavet. I 2016 nåede antallet af druknede op omkring 5.000,³⁰⁶ og alene i starten af juli 2018

drukede over 200 mennesker.³⁰⁷ Dette er mennesker, der uden større problemer kunne være reddet, hvis blot verdens rigeste lande havde villet sætte flere redningsbåde ud i havet lige syd for EU's landegrænser. På baggrund af dette burde det reelt være i orden at regne negligeringen af alle disse menneskers liv for en indirekte forbrydelse mod menneskeheden. Hvis nogen havde illusioner om, at *responsibility to protect*-doktrinen handlede om at beskytte mennesker i nød, viste den europæiske og danske ikke-handlen ift. Middelhavet tydeligt, at dette aldrig var den reelle hensigt.

Her ses også et gennemgående træk i Venstres og nyere danske regerings udenrigspolitik, hvor man med sine ikke-handlinger ignorerer civile liv, men får mudret sporene så meget, at der ikke kan trækkes direkte sammenhæng til den danske regering. Dette ses fx i regeringernes lukken-øjne for fangehåndtering i Irak og Afghanistan, det kan ses i regeringens politik ift. flygtninge og Middelhavet, og det kan ses i den gældende praksis for tvangsudsendelse, hvor man sender flygtninge tilbage til mulig tortur eller død, men hurtigt glemmer de udsendte, så snart man har sluppet dem på fremmed territorium. Bl.a. har man en *"bemmelig"* hjemsendelsesaftale med de somaliske myndigheder,³⁰⁸ som Udlændingestyrelsen ellers selv beskriver som et farligt sted. Udlændingestyrelsen skrev i 2015 om forholdene i Somalia: *"Ifølge observatører er virkeligheden fortsat den, at civile hver uge bliver såret og dræbt ved målrettede angreb med skydevåben eller angreb med bomber og granater."*³⁰⁹ Og i efteråret 2017 døde mere end 500 mennesker i et terrorangreb i Somalias hovedstad Mogadishu.³¹⁰ Det er altså særdeles usikre forhold,

man udviser folk til – forhold, som de ansvarlige politikere ikke ville lade sig selv eller deres familie bo i.

I slutningen af 2016 slugte en ung afghansk mand et barberblad for ikke at blive sendt til Afghanistan, blev iført spændetroje og fløjet til destinationen, hvorfra han så blev fløjet tilbage til Danmark, da han råbte, han var kristen (og dette ville have bragt ham i stor livsfare). En afghansk familie blev i samme omgang også tvunget tilbage.³¹¹ Hvad der venter de hjemsendte, er på alle måder usikkert, men 2016 var som tidligere beskrevet det mest dødelige år for civile i Afghanistan, siden FN begyndte sine målinger i 2009, mens 2017 opretholdt den dødelige trend fra 2009 og frem. I 2015 endte hjemsendelsen af to unge afghanske brødre med, at den 16-årige lillebror døde kort efter ankomsten, mens den ældre bror måtte flygte væk fra Kabul.³¹² Og Udlændinge- og Integrationsministeriet ignorerede i over et år en afgørelse om, at det var ulovligt at udvise flygtninge til lande, hvor de ikke havde adgang til deres nødvendige medicin, hvilket bl.a. førte til udvisning af en afghansk mand, der ikke kunne få sin livsvigtige medicin.³¹³ Det er usikkert, hvornår Danmark har vedtaget vilkårlig dødsstraf for flygtninge, men det er øjensynligt, hvad man fra statens side praktiserer. Det er åbenlyst, at Venstre aldrig har haft nogen hensigt om at give simple rettigheder til afghanere, og slet ikke retten til selvbestemmelse.

Men Venstre er selvfølgelig ikke alene om dette, og sagen om de to tvangsudsendte brødre var da også et resultat af forarbejdet fra den afgåede socialdemokratisk ledede regering.³¹⁴ De to partiers respekt for individers selvbestemmelse er så

minimal, at man i dag har gjort det muligt at praktisere interneringslejre for flygtninge i Danmark. Sammen med Liberal Alliance, Dansk Folkeparti og Konservative stemte de i slutningen af 2015 for en ændring af udlændingeloven, således at flygtninge gik fra at *kunne* blive frihedsberøvet til at *skulle* frihedsberøves “*så vidt muligt.*” Samtidig suspendede man udlændinges krav om automatisk domstolsprøvelse inden for tre dage.³¹⁵ Forholdene, som afviste asylansøgere lever i, i blandt andet Vridsløselille Statsfængsel, minder ifølge Amnesty International om isolationsfængsel.³¹⁶ Isolationsfængsling kan regnes som tortur, og FN’s Torturkomité har derfor også kritiseret Danmarks brug af isolationsfængsling.³¹⁷ Disse frihedsberøvede asylansøgere havde intet kriminelt gjort.³¹⁸ På trods af flere højesteretsdomme mod danske regeringers frihedsberøvelse af flygtninge, er der stadig “*ikke en reel efterlevelse*” ifølge Amnesty.³¹⁹ Helsinki-komiteen har udtalt, at interneringslejren Kærshovedgaard har “*værre forhold end i et almindeligt åbent fængsel,*”³²⁰ mens lejren i Sjælsmark af Børns Vilkår er blevet kaldt en “*meget, meget sort plet på danmarkskortet,*” hvor “*længerevarende ophold vil påføre*” flygtningebørn “*flere traumer, end de allerede har.*”³²¹ I 2016 begik tre flygtninge selvmord på danske asylcentre, mens 112 personer prøvede at begå selvmord eller havde selvmordslignende adfærd. Heraf var de 29 af personerne mindreårige børn.³²²

Og så virker det næsten unødvendigt også at nævne flere regeringers vedvarende ulovlige overvågning af den digitale kommunikation i Danmark,³²³ eller begrænsningen af indsigt i det offentliges foretagender, fx den velkendte Mørklægnings-

lov. Venstre-regeringen har også talt for at udvide overvågningen af almindelige menneskers personlige oplysninger,³²⁴ en udvidelse af en ordning, der allerede er blevet kritiseret af Institut for Menneskerettigheder.³²⁵ Man kan også nævne Venstre-regeringens ligegyldighed over for klimaforandringerne, en ødelæggelse som partiet velvilligt og gennemført vandrer imod. Her har man afskaffet bl.a. PSO-afgiften, der ellers skulle begrænse virksomheders forurening og støtte grøn energi.³²⁶ Oven i dette kommer, at 2016 var det første år i årtier, hvor Danmarks samlede drivhusgasudslip steg i stedet for at falde.³²⁷ Og hvis det ikke allerede var klart, at danske regeringer kun er imod krig og oprustning, når det går imod deres egne interesser, så blev også dette ekstra tydeligt, da Venstre-regeringen afviste at støtte et FN-forbud mod atomvåben, der ellers fik opbakning af det meste af resten af verden.³²⁸

Næsten samtlige Folketingspartier har dog gjort deres for at underminere demokrati og negligere eller dræbe civile liv. Gennemgående har selvfølgelig Venstre, Konservative og Dansk Folkeparti støttet Danmarks krige. Men også Socialdemokratiet kunne efter få måneder tilslutte sig Irak-krigen, og inden udgangen af 2003 var også Radikale Venstre støtter. Begge partier har ligesom det meste af Folketinget – kun fratrukket Enhedslisten, SF og sidenhen Alternativet – også været gennemgående støtter af Afghanistan-krigen. Alle partier støttede også indledningsvis krigen mod Libyen, mens Enhedslisten har været eneste nogenlunde gennemgående modstander af de fornyede krigsengagementer i Irak og Syrien.³²⁹

Som Danmarkskanonen også viste, er den almene opfattelse af Danmark stadig, at dette er en stat med lighed for loven. Dette til trods for, at flygtninge i praksis længe havde været undtaget fra både ligheden og loven. Da Lars Løkke Rasmussens Venstre-regering i starten af 2018 foreslog at hæve straffen for kriminalitet i boligområder med højere andel af indvandrede, folk uden højere uddannelse, og arbejdsløse, så stod det dog også mere formelt klart, at lighed for loven kun gælder for de mest privilegerede.³³⁰ Og cirka samtidig blev et forbud mod at bære burka og niqab vedtaget, hvilket sammenlagt med en række andre regeringstiltag fik Institut for Menneskerettigheds vicedirektør til at rette en hård kritik: *“Jeg kan ikke huske, hvornår jeg sidst har oplevet så mange eksempler på, at grundlæggende frihedsrettigheder tilsidesættes, som vi har set det seneste år,”* udtalte vicedirektøren.³³¹

Som det er vist i denne bog, var disse tiltag dog ikke noget, der afveg fra, hvad den danske stat historisk havde stået for. Og integrationsydelsen, der tidligere hed starthjælp og straffede folk økonomisk for ikke at have boet i Danmark i længere tid, blev indført allerede i 2002.³³² Dens nuværende videreførelse, integrationsydelsen, rammer i langt overvejende grad folk fra Syrien, Eritrea, Somalia, Iran og Afghanistan,³³³ og har dermed også effekten, at den skaber en økonomisk underklasse af ikke-hvide flygtninge. Politikken ender dermed i praksis med at være racistisk. Indførelsen af starthjælpen skete cirka samtidig med at Danmark indtrådte i krigene i Afghanistan og Irak, hvor ingen af de ansvarlige er holdt til regnskab. På facitlisten vil altså stå, at flygtninge kan straffes økonomisk for at være født

det forkerte sted, mens danske politikere end ikke skal i retten for at være med til at starte angrebskrige.

Som kapitlet om Danmarks fortid viste, går forskelsbehandlingen af ikke-privilegerede dog endnu længere tilbage. Hverken lov eller lighed har været gennemgående tendenser i Danmarkshistorien, når det drejer sig om flygtninge i eller uden for Danmark, for koloniserede i Grønland, slavegjorte i Vestindien eller de, der lever i unødvendig fattigdom pga. regeringers diskrimination af syge.

Illusionen om det særligt retfærdige og næstekærlige Danmark virker i stedet til at bygge på nogle få enkeltstående, ikke-gennemgående tendenser i dansk historie, som fx Poul Hartlings hjælp til vietnamesiske flygtninge som FN-flygtningehøjkommissær,³³⁴ eller at Danmark i en årrække sammen med andre nordeuropæiske lande var blandt de, der gav mest i udviklingsbistand.³³⁵ Effekten af udviklingsbistanden i perioden fra 80'erne til cirka år 2000 er allerede kort beskrevet, og hvordan den bidrog til en skadelig liberalisering af markeder og stater i bl.a. Subsaharisk Afrika.³³⁶ Udviklingsbistanden er i dag den laveste, den har været i 30 år, mens man de senere år har skåret endnu mere ved at omdirigere pengene til Danmark i stedet for at give dem i udlandet.³³⁷ Hartlings arbejde for flygtninge var rigtigt nok stort, men hvis en fremstående enkeltperson skal kunne udgøre hele Danmark, må samme princip også gælde for andre. Med samme logik vil Sydafrika altså være en stolt antiracistisk nation pga. Nelson Mandela, de mange års direkte og indirekte apartheid til trods. Derudover bygges illusionen om Danmark på enkelthistorier som den om

kvinden, der i New York stillede sin barnevogn med barn i uden for en café. Og Danmark er da også flere gange erklæret “*verdensmester*” i tillid.³³⁸ Flot som det er, vil det næppe hjælpe de irakere og afghanere, der har set deres samfund bryde sammen på grund af dansk støttet krig.

Den helt umiddelbare konklusion må være, at hvis andre nationer gjorde, hvad Danmark har gjort de sidste årtier eller i århundreder før, så ville vi ikke betragte landet som et kerne-land i den såkaldte *frie* verden. I stedet ville vi betragte landet som krigerisk og imod menneskerettigheder, så snart der var stærkere egeninteresser på spil. Vi ville betragte landet som havende en gennemgående ligegyldighed over for (særligt ikke-hvide) menneskeliv i Danmark, Mellemøsten, Asien og Middelhavet, og som værende imod retsstatsprincipper som lighed for loven (fx i lyset af lukningen af Irak-kommissionen). Et afgørende princip, ville man sige om denne stat, er en gennemgående beskyttelse af en majoritets privilegier og en gennemgående økonomisk opportuniste, der mere som reglen end som undtagelsen går på kompromis med fattige og udsatte folks rettigheder og liv. Som bevis på majoritetens privilegier ville man vise, hvordan en række politikere og erhvervsfolk var medskyldige i krige i 00’erne og en stor økonomisk krise i 2008, begge dele med stor skade for mange mindre privilegerede, og hvordan ingen af disse kom i retten eller i fængsel eller sågar mistede job eller karriere.

Tilbage står, at hvis man virkelig vil frygte en dansk baseret organisation, så bør det frem for alle andre være Venstre, skarpt efterfulgt af de andre af de seneste årtiers regeringsstøttende

partier. Hos Venstre finder man støtte til krig og drab uden retsforfølgelse, bevarelsen af verdens atomvåbenarsenaler, en yderst begrænset kamp mod klimaforandringer og følgende humanitære katastrofer, og støtte til rettigheder baseret på folks eget og deres forældres fødested i stedet for deres ligeværd som mennesker. Samfundet, som danske regeringer har videreført, er i sine principper tættere på stavnsbåndets samfund. I dag er dette bånd dog pålagt mennesker fra fx Syrien, Afghanistan, Eritrea eller Somalia, hvis rettigheder begrænses af det sted de blev født.

“Et led i et godt miljø er hyggeaftener. Dvs. aftener, hvor personer, der har lyst, sætter sig hen i lokalet og blot hygger sig sammen med andre til musik el.lign. Altså en slags åbent hus. Snakken vil blive uformel og ikke følge noget fast program - en hidtil ukendt side af begrebet politik vil vise sig.” Anders Fogh Rasmussen i organisatorisk vejledning til Venstres Ungdom.³³⁹

“Denne undersøgelse kommer til konklusionen, at krigen, direkte eller indirekte, har dræbt omkring 1 million mennesker i Irak, 220.000 i Afghanistan og 80.000 i Pakistan, dvs. en total på omkring 1,3 millioner.” Physicians for Social Responsibility i deres undersøgelse af de menneskelige omkostninger af Krigen mod Terror efter de første 12 år.³⁴⁰

2.6 Rusland-testen

Vi kunne prøve et øjeblik af træde et skridt tilbage for at se, hvordan en helt udenforstående ville se på Danmark, uhindret af den danske exceptionalismes briller. Vi vil altså prøve at se os selv udefra. Det, der også kaldes alien-perspektivet – den fremmede eller rumvæsnets blik.

For at gøre dette, kunne man indføre en såkaldt Rusland-test. Få lande har så skidt et politisk ry i den brede politiske offentlighed som Rusland. Når Rusland agerer, er danske aviser og politikere næsten alle altid mistroiske. Med dette i mente, måler Rusland-testen derfor, om danske handlinger under russisk navn kan støttes. Har andre lov til at gøre, som Danmark gør, og kan de og deres handlinger samtidig være demokratiske og fredelige. Hvis Danmarks handlinger virkelig er demokratiske og fredelige, må de også være det, når Rusland er aktøren. Håbet ved at benytte testen er, at vi bare for et øjeblik kan bedømme danske handlinger uden den forudindtagethed, vi ellers møder dem med. Rusland-testen er altså ganske simpel: Man erstatter den handlende part “*Danmark*” med “*Rusland*”.

Et eksempel:

“Danmark har lovliggjort indespærring af flygtninge, frataget dem rettigheder for domsprøvelse, halveret deres bistand og tvangsudsendt flygtninge til lande, hvor deres sikkerhed er i fare, og de risikerer tortur. Alt dette er gjort med hjemmel i dansk lovgivning og ifølge den danske regering ud fra hensyn til varetagelsen af et stigende antal flygtninge.”

Ok, så langt så godt. Vi ved, hvad Danmark laver. Men Danmark er jo et godt land, og statens ledere handler altid efter

demokratisk sindelag. Vi prøver at indsætte Rusland og ser hvad der sker:

“Rusland har lovliggjort indespærring af flygtninge, frataget flygtninge rettigheder for domsprøvelse, halveret deres bistand og tvangsudsendt flygtninge til lande, hvor deres sikkerhed er i fare, og de risikerer tortur. Dette er gjort med hjemmel i russisk lovgivning og ifølge den russiske regering ud fra hensyn til varetagelsen af et stigende antal flygtninge.”

Nu bliver det straks sværere. Vil vi virkelig ud fra dette erklære Putins og Ruslands politiske ledes handlinger som gode gerninger begået med dybt demokratisk sindelag? Nu bliver vi i tvivl. Vi prøver et andet eksempel:

“Danmark har i årtier bombet lande i Mellemøsten. Dette er officielt gjort for at fremme demokrati og sikkerhed i regionen, og for at sikre verdens frihed og tryghed, der ifølge ledende politikere har været truet. Disse krige anses som legitime blandt danske politikere, der over en bred kam har støttet missionerne, også selv om krigene gik imod international ret. Hundredtusinder civile er døde som følge af krigene med dansk deltagelse. Man har senere lukket en kommission, der ville forsøge at klarlægge tidligere danske regerings ansvar i en række af disse krige med dansk deltagelse. Dette er gjort ud fra den betragtning, at man hellere i højere grad vil koncentrere sig om at bruge pengene på landets veteraner. Samtidig var kommissionen ifølge regeringen mest af alt udtryk for politisk hetz mod den forrige regering.”

Javel, sådan gik tingene jo til. Danmark er som bekendt et godt land med gode intentioner, kendt for hygge, røde pølser

og velfærd. Hvis noget er gjort galt, kan det højst have været fejl. Det ændrer ikke på, hvad Danmark er, eller at disse gerninger overordnet set ikke strider mod demokratiske værdier eller Danmark som demokratisk foregangsland. Men, for en god ordens skyld indsætter vi igen Rusland:

“Rusland har i årtier bombet lande i Mellemøsten. Dette er officielt gjort for at fremme demokrati og sikkerhed i regionen, og for at sikre verdens frihed og tryghed, der ifølge ledende politikere har været stærkt truet. Disse krige anses som legitime blandt russiske politikere, der over en bred kam har støttet missionerne, også selv om krigene gik imod international ret. Hundredtusinder civile er døde som følge af krigene med russisk deltagelse. Man har senere lukket en kommission, der ville forsøge at klarlægge forrige russiske regerings ansvar i en række af disse krige med russisk deltagelse. Dette er gjort ud fra den betragtning, at man hellere i højere grad vil koncentrere sig om at bruge pengene på landets veteraner. Samtidig var kommissionen ifølge regeringen mest af alt udtryk for politisk hetz mod den forrige regering.”

Således Rusland-testen.

Lad os for en god ordens skyld samle op. Hvis de russiske handlinger for en udenforstående vil være at betragte som demokratiske, fredelige og som havende respekt for menneskerettigheder, så er Rusland-testen bestået, og Danmark går fri. Hvis vi som udenforstående uden tidligere kendskab til Rusland synes, at de oplyste handlinger gør Rusland til et demokratisk og fredeligt sindet land, så har Danmark bestået testen. Omvendt, hvis vi forestillede os, at vi som udenforstående – et

netop ankommet rumvæsen – ikke mente, at Ruslands handlinger kunne forsvares som fredelige eller demokratiske, så består Danmark heller ikke testen. I så fald må man erklære, at danske handlinger ikke er exceptionelle men i stedet tæller præcis som handlinger fra andre lande. Det udemokratiske og ufredelige er udemokratisk og ufredeligt lige meget hvem den handlende part er. Konsekvensen af dette vil også være en revurdering af, hvad nationen og staten Danmark står for. Hvis vi skal bedømme Danmarks handlinger lige så hårdt, som vi bedømmer andre landes handlinger, så må det på baggrund af den danske stats politikker føre til et markant ændret billede af, hvad “*danske værdier*” indebærer.

Testen er åbenlyst svag ift. diskurs, sprogbrug eller en tom demokratiforståelse. Og for en god ordens skyld skal det siges, at udsagnene for Rusland er hypotetiske, men for Danmark er virkelighed. Enkelte steder på venstrefløjen, og på en voksende del af højrefløjen, regnes Rusland dog ikke som en rigtig fjende. Hertil kan man med fordel tage den stærke Saudi Arabien-test, eller måske Nordkorea-test, i brug. Hvorvidt man vil bruge Rusland-testen, Saudi Arabien-testen eller en helt tredje, må bero på konkret afvejning af, hvem man snakker med.

2.7 Afsluttende kommentarer

Hvor krigshandlinger, negligering af civile liv og menneskerettigheder under russisk eller saudisk navn givetvis ville kunne ses som beviser på disse staters slette og menneskefjendske natur³⁴¹ eller kultur³⁴², så er sådanne handlinger i dansk navn i stedet blot fejl. Der er flere eksempler på denne anskuelse, hvor dansk

politik med ødelæggende konsekvenser anses som “*fejl*,” mens ingen kunne forestille sig, at ødelæggende saudisk eller russisk politik blev anset som fejl, og ikke magtpolitik.

De Konservatives Rasmus Jarlov mente bl.a., at “*der har været nogle kæmpefejl i Mellemosten,*” deriblandt at “*Irak-krigen ikke ligefrem har været en entydig succes.*”³⁴³ De Radikales Zenia Stampe havde heller ingen principiel kritik af Danmarks Afghanistan-indsats, men anså den blot for at have været en “*umulig opgave,*” og at planen for krigen derfor var “*en fejl.*”³⁴⁴ Og Anders Fogh Rasmussen mener også, at man begik fejl i Irak. Fogh udtalte, at “*hvis man indleder en militæraktion, skal man have en velgennemtænkt politisk plan.*” Det kunne Fogh “*ikke se dengang*”, sagde han, “*men det kan jeg se nu.*”³⁴⁵

Men sandheden er, at Irak-krigen ikke var en fejl. Det var en koordineret indsats for at sikre europæiske og amerikanske stater og firmaer mere indflydelse i et område med store potentielle politiske og økonomiske gevinster. Man fejlede ganske vist i missionen om at bringe demokrati og sikkerhed til Irak og verden, men denne mission var heller aldrig meget andet end retorik. Man lykkedes til gengæld med at få gjort de globale oliemarkeder mere afhængige af Europa og USA, og mindre afhængige af irakerne selv og af Saddam Hussein. Man lykkedes med at få semi-permanente baser etableret i et af Mellemostens strategisk vigtigste lande. Og samtidig fik man givet afkast til en lang række virksomheder og personer, der direkte eller indirekte støttede statsledernes politiske projekter. Lignende historier kan fortælles om de andre krige nævnt i bogen.

Hos Stampe, Jarlov og Fogh finder vi ingen principielle diskussioner om krigsgrundlag, ingen diskussioner om med hvilken ret eller hvilket legitimt grundlag man kunne medvirke til sådanne massive ødelæggelser, ej heller nogen diskussion om ikke-danske civiles simpleste demokratiske rettigheder. I al selvfølgelighed ser ingen i den offentlige debat krigene som udslag af eller bevis på staten Danmarks natur eller kultur. Her er blot fejl, og det er jo så ganske menneskeligt at fejle. *Dét* er dansk exceptionalisme. Dårlige danske handlinger er fejl, og gode danske handlinger er vores essens. Det modsatte gælder de andre. Det hele til trods vedbliver Danmark altså at være hyggelig.

Tak til

Førlaget Subnatur skal takkes for at give mig mulighed for at udgive og for at have gjort et stort og flot stykke arbejde med bogen.

Tankerne i bogen er først og fremmest viderebygninger på tanker og diskussioner om krig, penge og identitet, der har kørt på dele af venstrefløjen i flere år. Disse kan bl.a. findes i tidskrifterne Eftertryk Magasin (eftertrykket.dk), Marronage (marronage.dk), og Friktion Magasin (friktionmagasin.dk).

En tak skal også gå til alle de, der undervejs er kommet med råd og andet hjælp til bogen, samt alle de journalister, der har gjort sig umage med at gå et spadestik dybere i undersøgelserne af Danmarks krige.

En særlig tak går til Daniel Madsen og Yannick Harrison for gennemlæsning og god kritik.

En stor tak går også til Nagieb Khaja, der var behjælpelig med at svare på spørgsmål om krigsjournalistik og Afghanistan. Khajas fremragende *Historien der ikke bliver fortalt*, som også citeres i bogen, er for nylig blevet genudgivet i en nyere version.

Den største tak går til Pernille Jensen for gode råd og tanker til indhold, titel og meget mere, og stor støtte under hele processen med at lave bogen.

Noter og referencer

- 1 AdTV, Carlsberg, "The Danish Way", 22. april 2017; Carlsberg Denmark, "Carlsberg 1883", 22. september 2017
- 2 For definition af angrebskrig: Güntelberg, H., "Retten til magtanvendelse – jus ad bellum" i Güntelberg, H., (red.): *Introduktion til folkeret*, København: Forsvarsakademiet, 2014, ss. 42-74; For Nürnberg-domstolens omtale af angrebskrig: "The Judgment: The Nazi Regime in Germany", *The Avalon Project: Documents in Law, History, and Diplomacy*, 2008
- 3 Se fx Aloyo, E., "Just War Theory and the Last of Last Resort", *Ethics & Int'l Affairs*, 29(2)
- 4 Haarder, B., "Bertel Haarder: Vil du være dansker, skal du sige ja til denne erklæring", *Berlingske*, 6. november 2017
- 5 Kulturministeriet, "Om Danmarkskanonen", *danmarkskanon.dk*, 2016
- 6 Frum, D., *Twitter*, 6. juli 2016 kl. 04.16
- 7 Ritzau, "Fogh: Europa er selv skyld i migrantstrømmen", *TV2*, 18. marts 2018
- 8 Politiken (leder), "Intervention kræver tid, tålmod og landtropper", *Politiken*, 22. marts 2018
- 9 Rasmussen, L.L., "Statsminister Lars Løkke Rasmussens nytårstale den 1. januar 2017", *Statsministeriet*, 2017
- 10 Khaja, N., *Historien der ikke bliver fortalt - om krigen i Afghanistan*, København: Gyldendal, 2013, s. 305
- 11 Žižek, S., *Mapping Ideology*, London: Verso, 1994, s. 8
- 12 Freeden, M., 1996, *Ideologies and Political Theory: A conceptual approach*, Oxford: Oxford University Press, s. 5
- 13 Marie Krarup, "Dannebrog er danskhed. Dannebrog med korset i!", *Facebook*, 24. september 2016
- 14 Bloch, C., "»Jo flere der er i Danmark med muslimsk baggrund, jo større er truslen mod den danske identitet«", *Berlingske*, 10. februar 2017,
- 15 Skærbæk, M., "»Borgerlige politikere vil selv udspørge kommende statsborgere om sindelag«", *Politiken*, 8. september 2016
- 16 Christensen, A.B., "»S vil forbyde bederum på uddannelsessteder«", *Altinget*, 21. februar 2017
- 17 Domino, S. & Munkholm, M., "»Socialdemokratiet vil sløjfe støtten til muslimske friskoler«", *Berlingske*, 5. juli 2017
- 18 Borre, M., "»Zenia Stampes fem danske værdier: »Preset på de danske værdier kommer fra os selv«", *Berlingske*, 14. juli 2016
- 19 Kulturministeriet, "Danmarkskanon", *danmarkskanon.dk*, 2016
- 20 Redder, H., "Bertel Haarder: Her er de fem danske værdier indvandrere skal tage til sig", *TV2*, 29. juni 2016
- 21 Brinkmann, S., "»Udanske politikere bør sendes på højskole«", *Politiken*, 12. marts 2018
- 22 Kulturministeriet, "Danmarkskanon", *danmarkskanon.dk*, 2016,

-
- 23 Pind, S., *Twitter*, 29. august 2017 kl. 22.58; Pind, S., *Twitter*, 29. august 2017 kl. 23.49
- 24 Borre, M., "Zenia Stamped fem danske værdier: »Presset på de danske værdier kommer fra os selv«, *Berlingske*, 14. juli 2016
- 25 Borre, M., "Dan Jørgensen har fem danske værdier, som flygtninge og indvandrere skal leve op til", *Berlingske*, 9. juli 2016
- 26 Arnfred, Vangkilde, K., "Thorning går ind i frikadellekrigen", *Politiken*, 11. august 2013
- 27 Kristensen, K., "Mette Frederiksen: For mange flygtninge og indvandrere truer den danske velfærd", *Information*, 21. januar 2016
- 28 Højbjerg, M. & Jespersen, P.M., "Mette Frederiksen: Vores udlændingepolitik er gennemsyret af social indignation", *Politiken*, 21. januar 2016
- 29 Tuxen, K., "Margrethe Vestager: Danskheden ser stærk ud fra Bruxelles", *DR*, 24. december 2016
- 30 Mellemfolkeligt Samvirke, "DFs Kenneth Kristen Berth har...", *Facebook*, 29. maj 2018
- 31 <http://pov.international/wp-content/uploads/2017/01/SF-kampagne.png>
- 32 Jakobsgaard, N., "SF: Vi er nødt til at tage tendenserne alvorligt", *Berlingske*, 20. august 2014
- 33 Hønge, K., "Venstrefløjen er bange for danskhed og danske værdier", *BT*, 19. februar 2017
- 34 Villumsen, N., *Twitter*, 7. september 2017 kl. 14.11
- 35 Fock, J., "Josephine Fock: Danmark bidrager lige nu til at forværre flygtningesituationen – alt i mens vi overser at vi har brug for de nye danskere", *Ræson*, 25. maj 2016
- 36 En opsummering af danskhedsdebatten mange danskheder findes i Tabel 2 i slutningen af kapitlet om danskhedsdebatten. Her er danskhederne udbygget på baggrund af den videre analyse i kapitlet.
- 37 Andreasen, S., "Danskheden er under pres", *Berlingske*, 15. juli 2012; Petersen, I.B., "Danskhed er en moderne opfindelse", *Videnskab.dk*, 6. marts 2009
- 38 Jensen, T., "Danske værdier", *Berlingske*, 29. januar 2015
- 39 Jensen, R.W., "Løkke: Danske værdier er under udfordring", *Berlingske*, 5. juni 2015
- 40 Hønge, K., "Venstrefløjen er bange for danskhed og danske værdier", *BT*, 19. februar 2017
- 41 Se igen: Arnfred, Vangkilde, K., "Thorning går ind i frikadellekrigen", *Politiken*, 11. august 2013
- 42 Hoffmann-Hansen, H., "Haarder: Vi har selv skabt indvandringens problemer", *Kristeligt Dagblad*, 11. december 2015
- 43 Rohde, T. & Bloch, C.: "Kristian Jensens opgør: Jeg er træt af mit image i udlændingepolitikken", *Berlingske*, 3. februar 2018
- 44 Nielsen, S.B., "Bertel Haarder om den nye Danmarkskanon: Vi danskere er for utydelige om vores værdier", *dr.dk*, 12. december 2016
- 45 Se igen: Borre, M., "Zenia Stamped fem danske værdier: »Presset på de danske værdier kommer fra os selv«, *Berlingske*, 14. juli 2016
- 46 Se igen: Fock, J., "Josephine Fock: Danmark bidrager lige nu til at forværre flygtningesituationen – alt i mens vi overser at vi har brug for de nye danskere", *Ræson*, 25. maj 2016
- 47 Kaspersen, L.B., *Danmark i verden*, Hans Reitzels Forlag, 2008, s. 83

-
- 48 Rasmussen, L.L., "Statsminister Lars Løkke Rasmussens nytårstale den 1. januar 2017", *Statsministeriet*, 2017
- 49 Kjærsgaard, P., "Tørklædets svøbe", *Dansk Folkeparti*, 21. maj 2007
- 50 Ritzau, "SF: Dansk Folkeparti er udansk", *Fyens Stiftstidende*, 21. februar 2011
- 51 Stampe, Z., "Dansk Folkeparti skrumper danskheden", *Politiken*, 12. april 2013,
- 52 Politiken (leder), "Haarders Danmarkskanon er udansk", *Politiken*, 23. november 2016
- 53 Jensen, K., *Twitter*, 23. september 2016 kl. 11.48
- 54 Forgiarini, M., Gallucci, M. & Maravita, A., "Racism and empathy for pain on our skin", *Frontiers in Psychology*, 2, s. 108, 2011; Kasewater, K.A., Drwecki, B.B. & Prkachin, K.M., "Racial differences in pain treatment and empathy in a Canadian sample", *Pain Research and Management*, 17(6), s. 381-384, 2012; Gutsell, J.N. & Inzlicht, M., "Intergroup differences in the sharing of emotive states: Neural evidence of an empathy gap", *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 7(5), s. 596-603, 2012. De nævnte undersøgelser har dog haft små antal deltagere.
- 55 Knuth, M. "Marcus Knuth: I Danmark fejrer vi kristne højtider. Ikke muslimske. Det må muslimer forstå", *Berlingske*, 4. januar 2018
- 56 Kjems, C., "Chefredaktøren: Lykken er at hygge", *Femina*, 12. januar 2017
- 57 Thuge, S., "Romaer til Danmark", *Folkedrab.dk*, 2015
- 58 Se afsnit 2.7 Afsluttende kommentarer
- 59 Orwell, G., "Notes on Nationalism" i *England, Your England and Other Essays*, Secker and Warburg, 1953
- 60 Hjarvard, S., & Kristensen, N.N., "When media of a small nation argue for war", *Media, War & Conflict*, 7(1), s. 51-69, 2014
- 61 Hagemeister, M.L., "Danmark mister førstepladsen som det mindst korrupte land i verden", *dr.dk*, 21. februar 2018
- 62 Abrahamsen, S., "Løkkes møde med storfiskere var nøje forberedt af Statsministeriet", *Information*, 1. februar 2018
- 63 Tynell, J., *Mørkelygten*, Samfundslitteratur, 2014; Mulvad et al., *Tæm eliten*, Informations Forlag, 2017, s. 49-72
- 64 Se fx hvordan, hvordan Islam siges at have "iboende voldelige kræfter", og hvordan vi kan læse en "en voldelig udvikling, som har ligget latent i religionen siden dens grundlæggelse" i Saudi-Arabiens flag: Bjergner, E., "Den farlige islam", *Kristeligt Dagblad*, 2. oktober 2003; Se også hvordan mere end 1000 år gamle sunni-shia-dynamikker og Islam gøres til forklaringer på nutidige politiske stridigheder i Mellemøsten: Rubin, M., "5 grunde til at Mellemøsten er i opløsning", *Politiken*, 2. oktober 2015 & Olsen, J.B., "FORSTÅ SAGEN Saudi-Arabien og Iran slås om magten i Mellemøsten", *DR*, 13. november 2017. Hvor ofte gøres det samme ift. gamle stridigheder ml. europæiske lande, kristendom eller lignende?
- 65 "Cocoa by candlelight", *The Economist*, 29. september 2016
- 66 Dahlin, U., "Historien om en tvangshjemsendelse, der gik helt og aldeles galt", *Information*, 13. oktober 2016
- 67 Se igen: AdTV, Carlsberg, "The Danish Way", 22. april 2017

-
- 68 Lindberg, H., "Hvad pokker er 'hygge'? - Ni ord, der er umulige at oversætte", *TV2.dk*, 25. august 2014;
Rundager, C., "Ti ord du umuligt kan oversætte", *BT*, 12. oktober 2010
- 69 Jessen, B., »Hygge« i hård kamp om at blive årets ord i Storbritannien", *Berlingske*, 3. november 2016
- 70 Jensen, T.K., "Briterne vil lære "how to hoo-gah": Ni hyggebøger rammer julehandlen", *DR*, 4. oktober 2016,
- 71 Larsen, S.E., "Dansk "hygge" er på andenpladsen på britisk liste over årets ord", *Jyllands-Posten*, 3. november 2016
- 72 Christiansen, J., "Dansk 'hygge' hitter i udlandet: Engelsk college underviser i det danske fænomen", *BT*, 2. oktober 2015
- 73 "Cocoa by candlelight", *The Economist*, 29. september 2016
- 74 Higgins, C., "The hygge conspiracy", *The Guardian*, 22. november 2016
- 75 Møller, N.H., "Sprøgforsker: Man skal være dansker for at forstå 'hygge'", *dr.dk*, 4. oktober 2016
- 76 *Historien om Danmark*, DR, afsnit 1, 38.15;
- 77 "Hygge", *Wikipedia*, sidst besøgt 24/03/17
- 78 Skaarup, P. "Peter Skaarups tale ved Dansk Folkepartis årsmøde 2017", *Dansk Folkeparti*, 2017
- 79 Kulturministeriet, "Hygge", *danmarkskanon.dk*, 2016
- 80 Mikkelsen, M., "Hyggeflaget er kommet i modvind", *Kristeligt Dagblad*, 15. juni 2016
- 81 Bendtsen et al., "Advokat: Danske soldater udførte tortur mod civile", *Politiken*, 3. maj 2016
- 82 Se igen: Skaarup, P. "Peter Skaarups tale ved Dansk Folkepartis årsmøde 2017", *Dansk Folkeparti*, 2017
- 83 Rocker, R., "Romanticism and Nationalism" i *Nationalism and Culture*: Black Rose Books, 1997 (1933)
- 84 Coleman, A., "Entrepreneur: The French Do Have A Word For It", *Forbes*, 14. februar 2014
- 85 Dahl, K.T., "Kristian Thulesen Dahls tale ved årsmødet 2012", *Dansk Folkeparti*, 2012
- 86 Tuxen, K.S., "Thorning: Vi skal ikke blive for hårde over for hinanden", *dr.dk*, 31. december 2016
- 87 Lidegaard, B., "Bo Lidegaard: Hemmeligheden er, at dansk hygge ikke kun er for nisser", *Politiken*, 25. december 2016
- 88 Kvittingen, I., "Derfor er ordet hygge så særligt for os", *Videnskab.dk*, 6. februar 2018; Videnskab.dk, "Forsker søger ind til hyggenes væsen", *Videnskab.dk*, 25. december 2009
- 89 TPRA, "Forfatter til hyggebog: Jeg håber det bliver mere end at buzzword", *dr.dk*, 4. oktober 2016
- 90 Rasmussen, L.L., "Statsminister Lars Løkke Rasmussens nytårstale den 1. januar 2017", *Statsministeriet*, 2017
- 91 Ritzau, "Jul hos de danske soldater i Afghanistan", *TV2.dk*, 24. december 2014
- 92 Brandt, C., "Fra syd til nord: Se julehilsnerne fra Danmarks udsendte soldater", *dr.dk*, 17. december 2016
- 93 Lykkeberg, R., "Rune Lykkeberg: De, der hygger sig, lader sig ikke terrorisere", *Politiken*, 21. februar 2015
- 94 Messerschmidt, M., "Kun i nationalstaten føler vi os som et folk", *Politiken*, 2. maj 2014; www.socialdemokratiet.dk/da/politik/eu/ (set 7/3/18)
- 95 Ritzau, "Politikere vil diktere svinekød i daginstitutioner", *Information*, 10. februar 2018
- 96 Redder, G., "Mette Frederiksen: Tiden er kommet til at udfordre, hvad humanisme egentlig er", *Ugebrevet A4*, 11. februar 2018

-
- 97 Ritzau, "Mette Frederiksen: Ikke-vestlig indvandring den største udfordring i Danmark", *Information*, 5. februar 2018
- 98 Rasmussen, E., "Hvorfor er vi ikke bare enormt stolte?", *Mandag Morgen*, 12. marts 2017; Dragsted, P., *Twitter*, 4. oktober 2016 kl. 12.14
- 99 Madsen, P., "Han er udansk", *Ekstra Bladet*, 1. oktober 2017
- 100 Redder, G., "Vi skal sige klart og tydeligt til hinanden, at vi har et samfund, der omfordeler fra rig til fattig", *Ugebladet A4*, 14. november 2014; Se igen: Kristensen, K., "Mette Frederiksen: For mange flygtninge og indvandrere truer den danske velfærd", *Information*, 21. januar 2016
- 101 Globalnyt, "Ny kampagne kalder nedskæringer på udviklingsbistanden udansk", *globalnyt.dk*, 19. september 2015
- 102 Se Folkekirkens Nødhjælp "Det er dansk at dele"-t-shirt, 2015
- 103 Ritzau, "SF: Dansk Folkeparti er udansk", *Fyens.dk*, 21. februar 2011
- 104 Chomsky, N., "The domestic scene" i *On Power and Ideology: The Managua Lectures*, Haymarket Books, 2015 (1987)
- 105 Lidegaard, B., "Bo Lidegaard: Hemmeligheden er, at dansk hygge ikke kun er for nisser", *Politiken*, 25. december 2016
- 106 Khaja, N., *Historien der ikke bliver fortalt - om krigen i Afghanistan*, København: Gyldendal, 2013, s. 305
- 107 Rasmussen, A.F., "Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets åbning tirsdag den 2. oktober 2007", *Statsministeriet*, 2007
- 108 The Guardian, "Bush rejects Taliban offer to hand Bin Laden", *The Guardian*, 14. oktober 2001
- 109 Her låner jeg pointe og henvisning fra: "Was there an alternative" i Chomsky, N., *9/11 – Was there an alternative?*, New York: Seven Stories Press, 2011; Pincus, W., "Mueller Outlines Origin, Funding of Sept. 11 Plot", *Washington Post*, 6. juni 2002
- 110 Pointen her skal ikke forstås som at der tvivles på, at militante islamister stod bag 9/11, og at bin-Laden var medskyldig her. Pointen er blot, at man ikke havde tilstrækkelige beviser for bin-Ladens skyld, da man invaderede Afghanistan, og at man muligvis kunne have fået bin-Laden udleveret, hvis man havde haft beviserne.
- 111 Se igen, for uddybning af pointerne ift. USA's dobbeltmoral, Haiti og Nicaragua: Chomsky, N., "Considerable restraint?" i *9/11 – Was there an alternative?*, New York: Seven Stories Press, 2011
- 112 CNN Library, "September 11th Hijackers Fast Facts", *cnn.com*, 28. August 2017
- 113 UN Security Council, "Resolution 1368 (2001)" & "Resolution 1373 (2001)", *United Nations*, 2001
- 114 "B 37 (som vedtaget): Forslag til folketingsbeslutning om dansk militær deltagelse i den internationale indsats mod terrornetværk i Afghanistan.", *Folketinget*, december 2001
- 115 "B 45 (som vedtaget): Forslag til folketingsbeslutning om dansk militær deltagelse i en international sikkerhedsstyrke i Afghanistan.", *Folketinget*, januar 2002
- 116 "B 57 (som vedtaget): Forslag til folketingsbeslutning om udvidelse af det danske bidrag til den internationale sikkerhedsstyrke ISAF i Afghanistan.", *Folketinget*, december 2003

-
- 117 Henvisningen til det afghanske møde i Peshawar er første gang set i Chomsky, N., "Terrorism and Justice: Some Useful Truisms" i *Hegemony or Survival*, Holt Paperbacks, 2003; McCarthy, R., "Call for harmony at meeting of the clans", *The Guardian*, 25. oktober 2001
- 118 Revolutionary Association of the Women of Afghanistan (RAWA), "Taliban should be overthrown by the uprising of Afghan nation", *rawa.org*, 11. oktober 2001
- 119 "Voter education planning survey: Afghanistan 2004 National Elections", *charneyresearch.com*, juli 2004, s. 30
- 120 Cordesman, A.H., "Afghan public opinion and the Afghan war: Shifts by region and province", *Center for Strategic and International Studies*, 10. april 2009, s. 32
- 121 Khaja, N., *Historien der ikke bliver fortalt - om krigen i Afghanistan*, København: Gyldendal, 2013, s. 306
- 122 Aagaard, C., Westh, R.R., "Undskyld, Afghanistan: Prisen på civiles liv", *Information*, 9. maj 2015,
- 123 Bohannon, J., "Counting the Dead in Afghanistan", *Science*, Vol. 331(6022), ss. 1256-1260, 11. maj 2011
- 124 "Spørgsmål S 7082", *Folketinget*, 21. september 2006
- 125 Khaja, N., *Historien der ikke bliver fortalt - om krigen i Afghanistan*, København: Gyldendal, 2013, s. 274
- 126 Crawford, N.C., "Update on the human costs of war for Afghanistan and Pakistan, 2001 to mid-2016", *Costs of War*, august 2016. Sammenlagt med de nyeste FN-tal: UNAMA, "AFGHANISTAN: 10,000 CIVILIAN CASUALTIES IN 2017 - UN REPORT SUICIDE ATTACKS AND IEDS CAUSED HIGH NUMBER OF DEATHS AND INJURIES", *unama.unmissions.org*, 15. februar 2018
- 127 Physicians for Social Responsibility, "Body Count Casualty Figures after 10 Years of the "War on Terror" Iraq Afghanistan Pakistan", *PSR*, marts 2015, ss. 65-79
- 128 Kine, P., "Afghanistan Reconstruction Derailed by US Support of Warlords", *Human Rights Watch*, 19. september 2016; Blandt undertrykkende politichefer kan fx politichefen Koka, som hærgede i det danskinfluerede Helmand, nævnes. For dette og mere, se Khaja, N., *Historien der ikke bliver fortalt - om krigen i Afghanistan*, København: Gyldendal, 2013, ss. 96-97
- 129 UNAMA, "AFGHANISTAN - PROTECTION OF CIVILIANS IN ARMED, CONFLICT", *unama.unmissions.org*, februar 2017; UNAMA, "AFGHANISTAN: 10,000 CIVILIAN CASUALTIES IN 2017 - UN REPORT SUICIDE ATTACKS AND IEDS CAUSED HIGH NUMBER OF DEATHS AND INJURIES", *unama.unmissions.org*, 15. februar 2018
- 130 "AFTER THE ATTACKS: IN ISLAMABAD; Burns, J.F., "Pakistan Antiterror Support Avoids Vow of Military Aid", *New York Times*, 16. september 2001
- 131 Halskov, L., Svendsen, J., *Et Land i Krig*, København: Politikens Forlag, 2012, s. 110
- 132 "Afghanistan - Events of 2017", *Human Rights Watch*, 2018
- 133 Donati, J., "Afghan women excluded from peace talks with Taliban: aid agency", *Reuters*, 24. november 2014
- 134 Kwatra, A., "Women sidelined in talks on Afghanistan at the NATO summit", *actionaid.org.uk*, 4. september 2014; Amnesty International UK, "NATO summit: Afghanistan protest over absence of women", *amnesty.org.uk*, 3. september 2014
- 135 Daly, J., "Moscow Eager to Retain Azeri Oil Transit", *oilprice.com*, 1. juni 2013

-
- 136 McWilliam, I., "Central Asia pipeline deal signed", *BBC News*, 27. December 2002; Flaherty, M.P. et al., "How Afghanistan Went Unlisted as Terrorist Sponsor", *Washington Post*, 5. november 2001
- 137 Gurt, M., "Leaders launch start of Afghan section of TAPI gas pipeline", *Reuters*, 23. februar 2018
- 138 Taksøe, P., "Dansk diplomati og forsvar i en brydningstid", *Udenrigsministeriet*, 2. maj 2016
- 139 JH1972a, "Den Særlige Danske Krigsgrund", *YouTube*, 12. april 2013
- 140 JH1972a, "Fogh og Per Stig om Irakkrigen", *YouTube*, 1. november 2009
- 141 B118, "Forslag til folketingsbeslutning om dansk militær deltagelse i en multinational indsats i Irak.", *Folketinget*, 21. marts 2003
- 142 ElBaradei, M., "The Status of Nuclear Inspections in Iraq: An Update", *IAEA*, 7. marts 2003
- 143 Cleaver, M. & Tran, M., "US dismisses World Court ruling on contras", *The Guardian*, 28. juni 1986
- 144 McGreal, C., "World court tells Israel to tear down illegal wall", *The Guardian*, 10. juli 2004
- 145 Ritzau, "FN: Danmark bør tage imod 500 kvoteflygtninge", *DR*, 19. oktober 2017
- 146 MacAskill, E. & Borger, J., "Iraq war was illegal and breached UN charter, says Annan", *The Guardian*, 16. september 2004
- 147 Spiermann, O., "Irak-krigen i folkerettens lys", *Juristen*, år 2004(1)
- 148 Schmidt, J.B., "Dagens løgn: Da Fogh-regeringen ville i krig", *DR*, 11. december 2015
- 149 Schwarz, J., "TWELVE YEARS LATER, US MEDIA STILL CAN'T GET IRAQI WMD STORY RIGHT", *The Intercept*, 10. april 2015
- 150 Elkjær, B., "Kære Statsminister", *Ekstra Bladet*, 2008, ss. 100-102
- 151 "Saddam 'had no link to al-Qaeda'", *BBC*, 9. september 2006; Elkjær, B., Kære Statsminister, *Ekstra Bladet*, 2008, s. 101-103
- 152 Her bygger jeg videre på en kendt Noam Chomsky-pointe, nemlig at alle amerikanske præsidenter siden Anden Verdenskrig ville være blevet hængt ved Nürnbergprocessen (for Bush Jr., se fx Chomsky, N., "Was there an alternative" i *9/11 – Was there an alternative?*, New York: Seven Stories Press, 2011); "The Judgment: The Nazi Regime in Germany", *The Avalon Project: Documents in Law, History, and Diplomacy*, 2008
- 153 Iraq Body Count, "Iraq Body Count", *iraqbodycount.org*, 2018, tilgået 13. juli 2018
- 154 Physicians for Social Responsibility, "Body Count Casualty Figures after 10 Years of the "War on Terror" Iraq Afghanistan Pakistan", *PSR*, marts 2015
- 155 Rasmussen, A.F., "Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets åbning tirsdag den 1. oktober 2002", *Folketinget*, 1. oktober 2002
- 156 Bæksgaard, A., "Hemmeligt notat: Fogh varslede støtte til USA et år før Irakkrigen", *Politiken*, 2. juli 2015
- 157 Rasmussen, A.F., "Pressemøde den 21. marts vedr. Irak. Statsministerens indledende bemærkninger", *Statsministeriet*, 21. marts 2003
- 158 Oxford Research International, "National Survey of Iraq - February 2004", *ORI*, marts 2004
- 159 IIAACS, "Public Opinion in Iraq - First Poll Following Abu Ghraib Revelations", *Global Policy*, juni 2004,
- 160 BBC, ABC News, NHK, "Iraq Poll September 2007", *BBC*, oktober 2007
- 161 Forløbet om privatiseringen af Irak er gengivet i Klein, N., *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, Penguin Books, 2007, s. 341ff; Se derudover: Coalition Provisional Authority, "COALITION PROVISIONAL

-
- AUTHORITY ORDER NUMBER 39", CPA, december 2003 & Coalition Provisional Authority, "COALITION PROVISIONAL AUTHORITY ORDER NUMBER 17 (REVISED)", CPA, juni 2004
- 162 Kaarsholm, L.F., Aagaard, C., Al-Hababeh, O., "Da Mærsk besluttede at smide fløjshandskerne", *Information*, 3. december 2005
- 163 Jacobsen, B., "Militær-chef løj for Folketinget", *DR*, 8. februar 2012,
- 164 Aagaard, C., "Forsvaret underviste bevidst soldater i at undgå fangeansvar", *Information*, 23. maj 2016
- 165 Aagaard, C., "Tortur af irakiske fanger bliver kun værre", *Information*, 13. september 2010
- 166 Svendsen, J., "23 irakeres tortursag mod Danmark har allerede kostet skatteyderne millioner", *Politiken*, 6. september 2016; Drachmann, H., "Danmark dømt i fangesag: 18 irakere skal hver have 30.000 i erstatning", *Politiken*, 15. juni 2018
- 167 Ritzau, "Rapport: Danmark udleverer fanger til torturfængsel", *Politiken*, 20. marts 2012,
- 168 Aagaard, C., "Danmark har kendt til afghanske torturfængsler i årevis", *Information*, 13. oktober 2011; Geist, A., "Ministerium gav forkerte oplysninger om fanger i Afghanistan", *Information*, 28. juni 2011
- 169 Macalister, T., "US and Britain wrangled over Iraq's oil in aftermath of war, Chilcot shows", *The Guardian*, 7. juli 2016
- 170 Waxman, H.A., "Fact Sheet Halliburton's Iraq Contracts Now Worth over \$10 Billion", *U.S. House of Representatives*, 9. december 2004; Klein, N., *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, Penguin Books, 2007. ss. 311, 313
- 171 Arango, T. & Clifford, K., "China Is Reaping Biggest Benefits of Iraq Oil Boom", *New York Times*, 3. juni 2013
- 172 Brzezinski, Z., "Hegemonic Quicksand", *The National Interest*, 1. december 2003
- 173 Ahmed, N., "Iraq invasion was about oil", *The Guardian*, 20. marts 2014; Foreign and Commonwealth Office, "Re: RESTR: Energy Strategy for Iraq, fuelonthefire.org, 6. september 2004; Foreign and Commonwealth Office, "RESTRICTED: Iraqi oil paper", fuelonthefire.org, 12. maj 2003
- 174 Ritzau, "Danmark indsætter kampfly og soldater mod IS", *Information*, 26. september 2014
- 175 Danmark havde, da man trak kampflyene hjem, foretaget 258 våbenleveringer: "Data", Airwars.org. For antal døde da Danmark trak kampfly hjem, se Airwar.org, 8. december 2016, fra web.archive.org
- 176 Lindberg, H., "Hvad pokker er 'hygge'? - Ni ord, der er umulige at oversætte", *TV2*, 25. august 2014,
- 177 "Reported civilian and 'friendly fire' deaths from Coalition airstrikes July – September 2016", Airwars.org, 2016,
- 178 Rasmussen, A.F., "Pressemøde den 21. marts vedr. Irak. Statsministerens indledende bemærkninger", *Statsministeriet*, 21. marts 2003
- 179 "Incidents over Time" for "Region: (South Asia; Middle East & North Africa)", *Global Terrorism Database*, 2017
- 180 "Incidents over time" for "Region: (Western Europe)", *Global Terrorism Database*, 2017
- 181 "Fatalities" for "Region: (Western Europe)", *Global Terrorism Database*, 2017, gennem Our World In Data
- 182 Se appendiks: Auring, U.K., "Et radikaliseret partnerskab: Vesten og islamismen", *Eftertryk Magasin*, 29. juni 2017

-
- 183 "Blair 'overrode terror warnings'", *BBC*, 12. september 2003
- 184 Rogers, P., "Iraq: Consequences of a War", *Oxford Research Group*, oktober 2002
- 185 Strobel, W.P. & Landay, J.S., "Intelligence agencies warned about growing local insurgency in late 2003, 2/28/06", *McClatchyDC*, 28. februar 2006
- 186 Defence Science Board, "Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication", *Office of the Secretary of Defence*, september 2004
- 187 Prasz, L., "PET fastholder: Irak-krig øger terrortruslen", *Politiken*, 21. september 2006
- 188 Nielsen, J.B., "PET skærper terrortruslen mod Danmark", *Berlingske*, 12. december 2014
- 189 Ritzau, "Militært pres kan øge Islamisk Stats terror i Europa", *Fyens Stiftstidende*, 19. april 2016
- 190 Marcetic, B., "The Roots of Terrorism", *Jacobin Magazine*, 9. februar 2017; De dødelige konsekvenser af FN-sanktionerne mod Irak er senere blevet nedjusteret og ligger nærmere i titusinder end hundredtusinder, men det skal bemærkes, at det er ganske nyligt og meget lidt rapporteret, se Dyson, T. & Cetorelli, V., "Changing views on child mortality and economic sanctions in Iraq", *BMJ Global Health*, 2(2), 2017
- 191 Henley, J. & Chrisafis, A., "Paris terror attacks: Hollande says Isis atrocity was 'act of war'", *The Guardian*, 13. november 2015
- 192 Se igen appendiks: Auring, U.K., "Et radikaleret partnerskab: Vesten og islamismen", *Eftertryk Magasin*, 29. juni 2017
- 193 House of Commons: Foreign Affairs Committee, "Libya: Examination of intervention and collapse and the UK's future policy options", *parliament.uk/facom*, 14. September 2016, s. 39-42; Kuperman, A.J., 2013, "A Model Humanitarian Intervention?: Reassessing NATO's Libya Campaign", *International Security*, 38(1)
- 194 Risen, J., Mazzetti, M., Schmidt, M.S., "US-approved arms for Libya rebels fall into jihadists' hands", *New York Times*, 5. december 2012
- 195 Se igen Kuperman, A.J., 2013, "A Model Humanitarian Intervention?: Reassessing NATO's Libya Campaign", *International Security*, 38(1)
- 196 Klugman, J. et al., "Human development report 2010. The real wealth of nations: Pathways to human development", *United Nations Development Programme*, 2010; Jahan, S. et al., "Human development report 2016: Human development for everyone", *United Nations Development Programme*, 2016
- 197 Westh, R.R., "Flyvevåbnet ved ikke hvor mange man har dræbt i Libyen", *Politiken*, 11. oktober 2012
- 198 Se Hillary Clintons email via <https://wikileaks.org/clinton-emails/emailid/12900#efmALTAqG>
- 199 Hefher, T., "Special report: How Libya is a showcase in the new arms race", *Reuters*, 4. april 2011
- 200 Sly, L. & Whitlock, C., "Most Yazidis have been rescued from a besieged mountain in northern Iraq", *Washington Post*, 14. august 2014
- 201 Buhmann-Holmes, N., "Behagelig ignorance – om mørklægningen af de civile ofre for Danmarks krige", *Eftertryk Magasin*, 29. juni 2017
- 202 Aagaard, C. & Westh, R.R., "Krigs ofre i Irak har reelt ingen mulighed for at søge erstatning", *Information*, 30. marts 2015
- 203 Khan, A. & Gopal, A., "The Uncounted", *The New York Times*, 16. november 2017
- 204 Christiansen, B.H., "Venstre: Der er ingen plan for Syrien", *dr.dk*, 19. november 2015

-
- 205 Vi ses hos Clement, *DR2*, 4. marts 2018
- 206 Tharoor, I., "Before and after images reveal the huge destruction in Mosul", *Washington Post*, 20. juli 2017
- 207 Ritzau, "Kampen mod Islamisk Stat bliver meget dyrere end forventet", *Politiken*, 16. april 2015
- 208 Udenrigsministeriet, "Regeringen klar med ny stabiliseringspakke til Irak og Syrien", *um.dk*, 18. oktober 2016
- 209 United Nations Development Programme Danmark, "Yderligere dansk støtte til UNDP's stabiliseringsindsats i Irak", *dk.undp.org*, 21. marts 2018
- 210 Ekeberg, E. & Hansen, J., "Penge fra Danmark og EU hjælper Tyrkiet med at spærre krigsflytninge inde i Syrien", *Danwatch*, 23. marts 2018; Ekeberg, E., Hansen, J. & Skydsgaard, N., "Tyrkisk kystvagt sætter flygtninge i fare med dansk udviklingsbistand", *Danwatch*, 24. marts 2018
- 211 Sly, L. & Schwan, A.A., "ISIS is near defeat in Iraq. Now comes the hard part", *Washington Post*, 13. september 2017
- 212 Coker, M. & Harris, G., "War-Weary Iraq Asked Its Allies for \$88 Billion. They Pledged \$4 Billion.", *The New York Times*, 14. februar 2018
- 213 George, S., "Mosul is a graveyard: Final IS battle kills 9,000 civilians", *AP*, 21. december 2017
- 214 Se igen: Khan, A. & Gopal, A., "The Unaccounted", *The New York Times*, 16. november 2017
- 215 Se igen: Sly, L. & Schwan, A.A., "ISIS is near defeat in Iraq. Now comes the hard part", *Washington Post*, 13. september 2017
- 216 Hassan, H., "Down but not out: ISIL will regroup and rise again", *The National*, 25. december 2017
- 217 Se Airwars.org, evt. gennem web.archive.org
- 218 Forsvaret, "Danmarks bidrag til kampen mod ISIL", *forsvaret.dk*, senest opdateret 28. februar 2018
- 219 "Forslag til folketingsbeslutning om fortsat dansk bidrag til en multinational sikringsstyrke i Irak", *retsinformation.dk*, 11. maj 2015; Redder, H. & Brix, K., "TV2 erfarer: Danmark vil sende flere soldater til Irak i kampen mod IS", *TV2.dk*, 14. november 2017
- 220 Scheibye, U., "Danske jægersoldater overværede overgreb på fange", *TV2.dk*, 14. november 2017
- 221 "Helle Thorning-Schmidt støtter indgreb i Syrien", *Berlingske*, 27. august 2013
- 222 Higgins, C., "The hygge conspiracy", *The Guardian*, 22. november 2016
- 223 Kaarsholm, L., Aagaard, C. & Al-Habahbeh, O., "Da Mærsk besluttede at smide fløjlsandskerne", *Information*, 3. december 2005
- 224 Et eksempel på dette: Olesen, M.R. & Wivel, A., "Hvad blev der af den klassiske Kold Krigs-aktivisme? Den nordiske dimension i dansk udenrigspolitik", *Politik*, 18(4)
- 225 Kaspersen, L.B., "Danmark i verden: Den danske stats ydre eksistensbetingelser - Fra velfærdsstat til sikkerhedsstat?", working paper no. 6, Copenhagen Business School, 2005, s. 29ff
- 226 "Military expenditure by country as percentage of gross domestic product, 1988-2002 & 2003-2016", *Stockholm International Peace Research Institute*, 2017
- 227 "Military expenditure by country, in millions of US\$ at current prices and exchange rates, 1949-2016", *Stockholm International Peace Research Institute*, 2017
- 228 Lauritzen, T., "Bush hjalp Fogh med Natojob", *Politiken*, 28. juli 2013

-
- 229 Pedersen, R. B., "Danish foreign policy activism: Differences in kind or degree?" *Cooperation - and Conflict*, 47(3), s. 331-349
- 230 Kaspersen, L.B., "Danmark i verden: Den danske stats ydre eksistensbetingelser - Fra vælfærdsstat til sikkerhedsstat?", *openarchive.cbs.dk*, s. 38
- 231 "Financial value of the global arms trade", *Stockholm International Peace Research Institute*, 2017
- 232 "International arms transfers", *Stockholm International Peace Research Institute*, 2017
- 233 "Global military spending remains high at \$1.7 trillion", *Stockholm International Peace Research Institute*, 2. maj 2018
- 234 Cooper, H., "Insecurity is cash cow for Europe's defense firms", *Politico*, 17. februar (3. januar) 2017
- 235 Mose, P., "Forsvarsminister og forretningsmand", *Berlingske Business*, 21. februar 2013
- 236 Kaarsholm, L.F., "Forsvaret og våbenindustrien går hånd i hånd", *Information*, 30. marts 2017
- 237 "Danmark skal levere våben til USA", *Politiken*, 24. maj 2005
- 238 Kaarsholm, L.F., "Vi er her for at sige tak", *Information*, 16. maj 2007
- 239 "The financial value of national arms exports, 1994-2015", *Stockholm International Peace Research Institute*, 2017
- 240 "Våbenindustri fejrer forsvarsforlig med trommer og romkugler", *Arbejderen*, 13. februar 2018
- 241 Ussing, J., "Mærsk henter milliarder på militærexit fra Afghanistan", *Berlingske Business*, 14. maj 2013
- 242 Mikkelsen, O., "Mærsk scorer kassen på USAs krige", *Berlingske Business*, 29. maj 2012 (15. juni 2007)
- 243 Lassen, L.M., "USA-forsvar forlænger Mærsk-kontrakt", *Transporttidende*, 29. februar 2016
- 244 Se igen: Ussing, J., "Mærsk henter milliarder på militærexit fra Afghanistan", *Berlingske Business*, 14. maj 2013
- 245 Se igen: Mikkelsen, O., "Mærsk scorer kassen på USAs krige", *Berlingske Business*, 29. maj 2012 (15. juni 2007)
- 246 Hartung, D.W. & Berrigan, F., "Dollar shift: The Iraq war and the changing face of Pentagon contracting", *World Policy Institute*, februar 2005
- 247 Ritzau Finans, "Irakiske oprørere tæt på Maersk Oils aktiver", *Shippingwatch*, 12. juni 2014
- 248 Andersen, M.B., "Voldsom terror i Irak bremser Maersk Oils vækstplaner", *Berlingske Business*, 20. august 2014
- 249 Johansen, M.Ø., "Maersk Oil trodser IS og genåbner i Kurdistan", *Shippingwatch*, 2. oktober 2014
- 250 B122, "Forslag til folketingsbeslutning om dansk militært bidrag til støtte for indsatsen i Irak", *Folketinget*, 2013; B123, "Forslag til folketingsbeslutning om yderligere dansk militært bidrag til støtte for indsatsen mod ISIL", *Folketinget*, 2013
- 251 Kabouche, L., "The struggle for Kurdistan's oil: Past, present and future", *Global Risk Insights*, 25. september 2017; Mills, R., "Under the Mountains: Kurdish oil and regional politics", *The Oxford Institute for Energy Studies*, januar 2016
- 252 Se igen: B123, "Forslag til folketingsbeslutning om yderligere dansk militært bidrag til støtte for indsatsen mod ISIL", *Folketinget*, 2013
- 253 *Vi Ses Hos Clement*, DR2, 4. marts 2018

-
- 254 Kaarsholm, L.F., "Irak var et guldgravereventyr", *Information*, 27. juli 2016
- 255 Frich, M., "Mærsk gav fire mio. kroner til partier, som forhandler ny Nordsp-aftale", *Information*, 16. februar 2017
- 256 Smed, U.T., "Maritim sikkerhed og udvikling i Afrika", *Center for Militære Studier*, april 2016, s. 8
- 257 Ritzau, "De har kontrakt på at levere til kampfly", *Fyens Stiftstidende*, 23. august 2016
- 258 Sturm, N., "Fredes ven i front: Danske firmaer scorer kassen på krig", *Ekstra Bladet*, 11. oktober 2017; "Danske firmaer jagter milliarder i Afghanistan", *Børsen*, 10. september 2009
- 259 Aagaard, C., "Grebet af guldrus efter Gaddafi", *Information*, 3. november 2011
- 260 ml@arbejderen.dk, "Danske firmaer jagter profit i Libyen", *Arbejderen*, 6. oktober 2012
- 261 Se igen: Aagaard, C., "Grebet af guldrus efter Gaddafi", *Information*, 3. november 2011
- 262 Se igen: ml@arbejderen.dk, "Danske firmaer jagter profit i Libyen", *Arbejderen*, 6. oktober 2012
- 263 Andersen, L.S., "Danmark er storeksportør af internetovervågning", *Information*, 27. august 2016; Andersen, L.S. et al., "Danmark tillod salg af teknologi, der kan overvåge en hel befolkning, til et af verdens mest undertrykkende regimer: Saudi-Arabien", *Information*, 15. juni 2017
- 264 Bjerregaard, J., "Det skete for 110 år siden", *Dansk Vestindisk Selskab*, 23(3), 1988, s. 17
- 265 From, L. & Jørgensen, S.A., "Danmarks omdømme i udlandet er på spil efter asylstramninger", *Finans.dk*, 8. september 2015
- 266 Jensen, C.N & Mikkelsen, M.R., "»Asyl-annoncer kan ikke ødelægge Danmarks gode ryk", *Berlingske*, 31. juli 2015
- 267 Trads, D., "Trads: Da flygtningene kom, forsvandt humanismen", *Altinget*, 30. maj 2016
- 268 Fock, J., "Josephine Fock: Danmark bidrager lige nu til at forværre flygtningesituationen – alt i mens vi overser at vi har brug for de nye danskere", *Ræson*, 25. maj 2016;
- 269 Elbæk, U., "Politik handler om mere end tal – det handler om værdier", *Politiken*, 2. juni 2016
- 270 Rasmussen, E., "Danske værdier på udsalg", *Mandag Morgen*, 4. januar 2016
- 271 Ytzen, F., "Danmark var en humanitær stormagt - nu bomber vi", *Politiken*, 10. juni 2016
- 272 Informations Webredaktion, "Kosovo-massakre bag dansk ja", *Information*, 25. marts 1999
- 273 Steele, J., "Serb killings 'exaggerated' by west", *The Guardian*, 18. august 2000
- 274 Pilger, J., "John Pilger on Kosovo - the model for Blair's war on Iraq", *New Statesman*, 13. december 2004
- 275 Erlanger, S., "MONITORS' REPORTS PROVIDE CHRONICLE OF KOSOVO TERROR", *New York Times*, 5. december 1999; Peter Dale Scott, *The Road to 9/11: Wealth, Empire, and the Future of America*. University of California Press. s. 131.
- 276 The Guardian (leder), "Serbia's anniversary is a timely reminder", *The Guardian*, 24. marts 2009
- 277 Human Rights Watch, "THE CRISIS IN KOSOVO", *hrw.org*, 2000
- 278 Se igen: Erlanger, S., "MONITORS' REPORTS PROVIDE CHRONICLE OF KOSOVO TERROR", *New York Times*, 5. december 1999
- 279 Newsweek Staff, "THE NIGHTMARE", *Newsweek*, 11. april 1999
- 280 International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, "Case No. IT-99-37-PT", *icty.org*, 16. oktober 2001

-
- 281 Pilger, J., "John Pilger on Kosovo - the model for Blair's war on Iraq", *New Statesman*, 13. december 2004; Klein, N., *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, Penguin Books, 2007, s. 328
- 282 Auring, U.K. & Pakzad, P., "Sikkerhedsproduktion", *Atlas*, 17. marts 2011
- 283 Chang, Ha-Joon, "Africa is not destined for underdevelopment" i *23 Things They Don't Tell You About Capitalism*, Penguin Books, 2010
- 284 Olesen, T.B., "prioritering, profilering og politisk orientering - engagement og aktivisme i dansk udviklings- og bistandspolitik 1962-2015", *Politik*, 18(4), 2015; se også Olsen, G.R., "Dansk udviklingspolitik. Kompromisets kunst", *Politica*, 27(2), 1995
- 285 Fievé, J., "Fødestedskriteriet har sat dybe spor", *Kalaallit Nunaata Radioa*, 8. maj 2017
- 286 Findalen, J. & Hermann, A.K., "Grønlandske børn var forsøgskaniner", *Politiken*, 8. august 2009
- 287 Se igen: Tuxen, K., "Margrethe Vestager: Danskheden ser stærk ud fra Bruxelles", *DR*, 24. december 2016
- 288 Jørgensen, S.A., "Er nutidens menneskesmuglere lige så gode som fiskerne, der sejlede jøderne til Sverige?", *Berlingske*, 15. oktober 2013; Bak, S.L., "Flugten til Sverige", *folkedrab.dk*
- 289 Ritzau, "Thorning om bådflugtninge: Ansvar ligger hos Afrika", *Fyens Stiftstidende*, 23. april 2015
- 290 Schwarz, E.H., "FLYGTNINGES ENESTE HÅB ER MENNESKESMUGLERNE", *refugees.dk*, 16. juni 2015
- 291 Bøgh, L.S., "Kommunistinternerne under besættelsen, 1941-1945", *danmarkshistorien.dk*, 3. februar 2017
- 292 Mikkelsen, M., "Børnene der blev ofret af Danmark", *Kristeligt Dagblad*, 6. april 2005
- 293 Gøbel, "Den danske slavehandel, ca. 1660-1848", *danmarkshistorien.dk*, 10. januar 2017
- 294 "Slaveriets ophør – kompensation til slaveejerne", *virgin-islands-history.org*
- 295 Damkjær, N.W. & A. Scherfig, "Danmarks største arbejderopstand er skrevet ud af historien", *Information*, 1. oktober 2016
- 296 Rasmussen, L.L., "Statsminister Lars Løkke Rasmussens nytårstale den 1. januar 2017", *Statsministeriet*, 2017
- 297 Rasmussen, A.B., "Der er en grund til, at min bog hedder 'Ingen undskyldning'", *Information*, 31. marts 2017
- 298 Jørgensen, H., "De dansk-vestindiske øer efter 1917", *danmarkshistorien.dk*, 13. juni 2013
- 299 Kjærgaard, T., *Den Danske Revolution 1500-1800*, 1991, Gyldendal: 19-20
- 300 Se også afsnit 2.5 "Venstre er Danmarks farligste organisation" for diskussion af Poul Hartling og dansk flygtningehumanisme
- 301 Marronage, "I dag offentliggøres Kulturministeriets Danmarkskanon.", *Facebook*, december 2016
- 302 Rundager, C., "Ti ord du umuligt kan oversætte", *BT*, 12. oktober 2010
- 303 Bolvinkel, M., "Var rædselsslagen inden afrejsen: Udvist 16-årig angiveligt død i Afghanistan", *TV2*, 28. september 2015
- 304 Raabæk, C., "DF-profil ville bombe børn og kvinder: Mere end 10.000 har underskrevet politianmeldelse af Søren Espersen", *BT*, 17. november 2015
- 305 European Commission, "Member States' Support to Emergency Relocation Mechanism", *ec.europa.eu*, juni (EL) og juli (IT) 2018
- 306 Baatrup, K., "5.000 personer er druknet i Middelhavet i år", *Jyllands-Posten*, 23. december 2016

-
- 307 Wintour, P., "Mediterranean: more than 200 migrants drown in three days", *The Guardian*, 3. juli 2018
- 308 Patscheider, C.S., "Danmark har hemmelig aftale med Somalia om at kunne udsende max 12 om året", *Politiken*, 25. april 2017
- 309 Bæksgaard, M. et al., "Somalia-rapport indeholder 20 advarsler om risici for vold, død og overgreb for udviste", *Politiken*, 2. februar 2017
- 310 Burke, J., "Mogadishu truck bomb: 500 casualties in Somalia's worst terrorist attack", *The Guardian*, 16. oktober 2017
- 311 Dahlin, U., "Historien om en tvangshjemsendelse, der gik helt og aldeles galt", *Information*, 13. oktober 2016
- 312 Se igen: Bolvinkel, M., "Var rædselsslagen inden afrejsen: Udvist 16-årig angiveligt død i Afghanistan", *TV2*, 28. september 2015
- 313 Buch, D., "Alvorligt syg afghaner sendt hjem - nu erkender Støjberg fejl i flere sager", *TV2*, 11. januar 2018
- 314 Udvisningen var allerede offentligt kendt i maj 2015, under Socialdemokraternes regering: Krogh, R., "I næste uge sender vi endnu en familieløs ung ud af landet", *Politiken*, 10. maj 2015
- 315 "Lovforslag nr. L 62 (Forslag til Lov om ændring af udlændingeloven (Håndtering af flygtninge- og migrantsituationen)", *Folketinget*, 18. november 2015
- 316 Ottesen, K., "Forholdene for fængslede asylansøgere bliver kritiseret", *DR*, 14. marts 2016
- 317 Institut for Menneskerettigheder, "Danmark modtager kritik fra FN's Torturkomité", *menneskeret.dk*, 9. december 2015
- 318 Se igen: Ottesen, K., "Forholdene for fængslede asylansøgere bliver kritiseret", *DR*, 14. marts 2016
- 319 Nilsson, K., "Amnesty International: »Ministeren siger, I kan gå, men vi har taget jeres sko«, *Politiken*, 18. marts 2017
- 320 Hvilsmo, F., "Tidligere fængselsinspektør og chefanklager: Kærshovedgård er værre end fængsel", *Politiken*, 29. juni 2017
- 321 Hergel, O., "Børns Vilkår: Forholdene på Sjælsmark er kummerlige", *Politiken*, 29. oktober 2017
- 322 Udlændinge- og Integrationsudvalget 2016-17, "Bilag 2: Redegørelse vedrørende selvmord og selvmordsforsøg på asylcentre i alt i 2016", *Udlændinge- og Integrationsministeriet*, 31. januar 2017
- 323 Boye, M., "Pape vil ikke sætte udløbsdato på dødsdømt telelogning: Jeg håber på ny lov i 2018", *version2.dk*, 5. april 2018; Mølsted, H., "Forsvarets Efterretningstjeneste søgte ulovligt i rådata i 2016", *version2.dk*, 7. juli 2017
- 324 Breinstrup, T. & Kristensen, M.R., "Claus Hjort vil udvide efterretningstjenestens overvågning: »Jeg er meget bekymret for, at det her giver problemer«, *Berlingske Business*, 13. oktober 2017
- 325 Institut for Menneskerettigheder, "Ny lov om cybersikkerhed møder kritik", *menneskeret.dk*, 5. marts 2014
- 326 Ingvorsen, E.S., "Regeringen har en aftale om afskaffelse af PSO-afgift", *DR*, 17. november 2016
- 327 Danmarks Statistik, "STIGENDE UDLEDNING AF DRIVHUSGASSER I 2016", *dst.dk*, 25. september 2017
- 328 Jørgensen, S.A., "Regeringen: Danmark skal ikke føre an i kampen mod atomvåben", *Jyllands-Posten*, 19. januar 2017
- 329 Paamand, T.V., "Stemmer mod krig - v2", *fred.dk*, opdateret september 2016

-
- 330 Himmelstrup, S.B. & Mansø, R.G., "OVERBLIK Sådan vil regeringen udrydde ghettoerne på 12 år", *DR*, 1. marts 2018
- 331 Skærbæk, M. & Straka, R., "Institut: Frihed er under angreb", *Politiken*, 9. april 2018
- 332 Højland, M. & Johansen, A., "Starthjælp sender børn ud i kulden", *Politiken*, 27. marts 2011
- 333 "Hvem modtager integrationsydelse?", *Udlændinge- og Integrationsministeriet*, sidst opdateret 4. januar 2017
- 334 Adler-Olsen, J. et al., "Fra kunstnere, professorer til debattører og tidligere ministre: Danmark må tage kvoteflygtninge", *Politiken*, 25. november 2017
- 335 Se starten på afsnit 2.4 "Der findes ingen moralsk gylden dansk tidsalder"
- 336 Se igen: Chang, Ha-Joon, "Africa is not destined for underdevelopment" i *23 Things They Don't Tell You About Capitalism*, Penguin Books, 2010
- 337 Frandsen, K., "Året der gik – ulandsbistand med fuld fart i reformsporet", *Altinget*, 28. juni 2017
- 338 Madsen, K., "Danskerne er verdensmestre i tillid", *Politiken*, 10. februar 2013; "Danmark er verdensmester i tillid", *Berlingske*, 10. maj 2006
- 339 Myhlenberg, T. & Steensbeck, B., *Præsidenten - Foghs Danmark 2001-2009*, Gyldendal, 2009, s. 66
- 340 Se igen: Physicians for Social Responsibility, "Body Count Casualty Figures after 10 Years of the "War on Terror" Iraq Afghanistan Pakistan", *PSR*, marts 2015, s. 15
- 341 Se fx hvordan Rusland i overskrifter omtales som en bjørn: Jørgensen, D., "EU kan tæmme den russiske bjørn", *Fyens Stiftstidende*, 6. januar 2009. Underforstået at en bjørn er dominerende i sin natur og derfor skal tæmmes.
- 342 Se igen: Vi kan læse en "en voldelig udvikling, som har ligget latent i [Islam] siden dens grundlæggelse" i Saudi-Arabiens flag, der har et sværd: Bjerager, E., "Den farlige islam", *Kristeligt Dagblad*, 2. oktober 2003
- 343 Christiansen, B.H., "Jarlov: Irak-krigen var en fejl", *DR*, 7. maj 2015
- 344 Johansen, M., "Zenia Stampe fastholder kritik af Afghanistan-indsats", *Berlingske*, 16. juli 2013; Pedersen, L.S., "R: Krigen mod Taleban var en fejl", *Berlingske*, 15. juli 2013
- 345 Pedersen, J., "Fogh fastholder kontroversiel udtalelse: Irak-krigen var IKKE en fejl", *BT*, 16. november 2016